

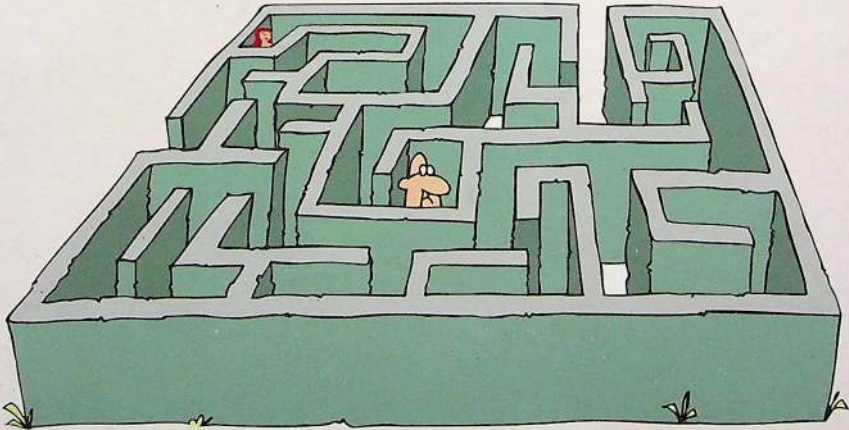
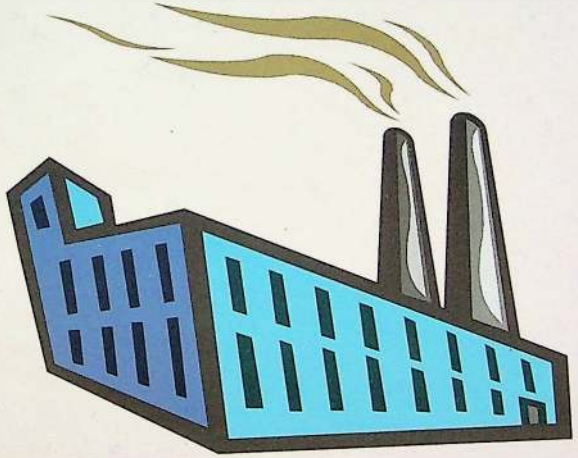
BANKA - MALİ VE

EKONOMİK YORUMLAR

12

AYLIK DERGI
YIL: 38
ARALIK 2001
0
2.500.000 LİRA

İSTANBUL
YAKLAŞIMI VE
BEKLENTİLER

- EKONOMİK KRİZLER VE DERVİŞ PROGRAMI
- TÜRKİYE'DE DEPREM YIKIMLARININ BOYUTU VE ZORUNLU DEPREM SİGORTASI

BANKA – MALİ VE EKONOMİK YORUMLAR

(e-mail: ekonomikyorumlar@hotmail.com)

ARALIK 2001 • YIL: 38 • SAYI: 12 • 2.500.000 LIRA (KDV DAHİL)

<p>Ekonomik Mali Yayınlar San. ve Tic. A.Ş. Adına İmtiyaz Sahibi ADNAN NAS</p> <p>Yazı İşleri Müdürü DR. ÖZTİN AKGÜÇ</p> <p>Danışma Kurulu Başkanı ALİ İHSAN KARACAN</p> <p>Danışma Kurulu</p> <p>Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Tevfik Altınok • Yılmaz Argüden • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Uğur Bayar • Ala Boran • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Yavuz Canevi • Ege Cansen • Dr. Doğan Cansızlar • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Doşluloğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dundar • Dr. A. Mahli Eğilmez • Orhan Emirdağ • Gazi Erçel • Dr. Zeynel Abidin Erdem • Meral Gezin Eriş • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Zeki Gündüz • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • M. Akif Hamzaçebi • Avni Hedili • Erhan İşli • Prof. Dr. Haluk A. Kabaaloğlu • Adnan Başer Kafaçoğlu • Ali İhsan Karacan • Kemal Kurdaş • Korhan Kurdoğlu • Mehmet Kutman • Prof. Dr. Orhan Morgil • Adnan Nas • Ergin Neng • Sezai Onaral • Prof. Dr. Suat Oktar • Prof. Dr. İsmail Özaslan • Tuncay Özilhan • Ersin Özince • Ertuğrul İhsan Özal • Prof. Dr. Merih Paya • Mehmet Faruk Sabuncu • Prof. Dr. Hülya Talu • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Dr. Turgut Telman • Yaman Törüner • Cihan Turper • Prof. Dr. T.Güngör Uras</p> <p>Yazı Kurulu</p> <p>Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. T. Güngör Uras</p> <p>Genel Yayın Yönetmeni MUSTAFA BARIŞ</p>	<p>BU SAYIDA</p> <p>Okurlara Mektup ..... 3</p> <p>EKONOMİK YORUMLAR / SEMİNER Dr. Turgut Ö. TELMAN Tevfik ALTINOK Hüsamettin KAVI Necmettin ÖZTEMİR Orhan EMİRDAĞ Adnan NAS</p> <p>İstanbul Yaklaşımı ve Beklentiler ..... 5</p> <p>Prof. Dr. Hüsnü KIZILYALLI Ekonomik Krizler ve Derviş Programı ... 23</p> <p>Ekonomik Göstergeler Dış ..... 53</p> <p>Mustafa BARIŞ Sermaye Piyasası ..... 55</p> <p>Dr. Güler Şebnem DUMAN Türkiye'de Deprem Yıkımlarının Boyutu ve Zorunlu Deprem Sigortası Hakkında 587 Sayılı KHK ..... 64</p> <p>Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Bankacılık Sektöründen</p> <p>Haberler ..... 77</p> <p>Abone Formu ..... 96</p>
---	--

İdare Yeri: Binbirdirek Mah. Suterazisi Sok. No. 6/2; 34400 Sultanahmet – İstanbul • Tel: (0212) 518 17 32 - 516 11 45 • Faks: (0212) 518 66 43 • e-mail: ekonomikyorumlar@hotmail.com • **Açıklama:** Dergideki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. • Dergide yayımlanan yazılardaki görüşler, yazarlarına aittir. **2002 Yılı Abone Bedeli (KDV dahil):** 36.000.000.- TL. • **Öğrencilere:** 25.200.000.- TL. • **Banka Hesap Numaraları (İstanbul):** Akbank Nuruosmaniye Şubesi Hesap No: 35875-4, Garanti Bankası Nuruosmaniye Şubesi Hesap No: 6299897, İş Bankası Çağaloğlu Şubesi Hesap No: 530979 • **Baskı ve Cilt:** Kurtiş Matbaacılık, Telefon: (0212) 518 11 28 • **Dizgi ve Sayfa Düzeni:** Zafer Dizgi, Celal Aydın Tel: (0212) 520 74 45 - (0532) 540 24 23 • **Kapak Tasarımı:** Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar • **Baskı Tarihi:** 10 Aralık 2001 • **Genel Dağıtım:** DPP ve Dünya Süper Dağıtım

1996 yılında kurulan ve Haziran 1998'de hisselerinin % 49'u halka arz edilen **Yapı Kredi Koray Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı** (IMKB: YKGYO), Türk gayrimenkul sektöründe büyük bir güç olarak yerini aldı.

Yapı Kredi Koray Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı, Yapı Kredi'nin fi-

nansal alandaki uzmanlığının ve Koray Yapı Endüstrisi'nin gayrimenkul alanındaki deneyiminin getirdiği gücü taşıyor.

Halen **Yapı Kredi Koray**

Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı'nin portföyünde, Yapı Kredi Plaza'da ofis katları, Kemer Country Yalikonaklar ve

Elit Residence gibi lüks konut projelerinin yanı sıra, Türkiye'de, tamamı bir gayrimenkul

yatırım ortaklığı tarafından geliştirilen ve pazarlanan ilk konut projesi olan İstanbul İstanbul bulunmaktadır.

Yapı Kredi Koray Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı, bugün, 100 milyon dolara yaklaşan toplam aktifleri

ve yeni projeleriyle, gayrimenkulün yüksek getiri sağlayan yatırım araçlarından biri olduğu ülkemizde, olağanüstü yatırım imkânları sunmaya devam ediyor.

YAPI KREDİ KORAY

GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.

Büyükdere Caddesi Yapı Kredi Plaza 8 Blok Kat: 7 Levent 80620 İstanbul
Telefon: (0212) 284 13 56 (pbx) Faks: (0212) 284 13 58

E-Posta: ykk@yapikredikoray.com İnternet Adresi: www.yapikredikoray.com

---

Dergiden

OKURLARA MEKTUP

Tünel Dar ve Uzun Ama Ucu Açık

Sevgili Okurlar,

Açıkça ifade etmesek de yaz sonunda çoğumuzun zihnini işgal eden bir korku, "sonbaharda üçüncü kriz" korkusu, hem de 11 Eylül sendromunun hakimiyetindeki belirsizlikte gerçekleşmeden atlatıldı. Bunda global sisteme yönelik tehdit nedeniyle ezeli avantajımız olan jeopolitik konumumuzun ciddi etkisi oldu; fakat hükümetin bütçe ile ilgili, daha doğrusu "faiz dışı fazla" konusundaki performansı ve kararlılığının IMF'nin desteği sürdürme kararındaki rolü daha önemliydi. Üstelik, ağır hasardan sonra da olsa yeni bir dengede durulmaya başlayan mali kesimden sonra bu defa reel kesimde yoğunlaşan sıkıntılara rağmen Türkiye, çıkmazdan kurtulma yönünde güçlenen bir irade göstermeye başladı. Bir yandan devletin yeniden yapılandırılması ve küçültülüp etkinleştirilmesi gibi alışık olmadığımız bir insiyatif, diğer taraftan Avrupa Birliği perspektifinden kopmamak için anayasa değişikliği, ihale yasası vb. yasama çalışmaları kaybolmaya yüz tutan umutları yeniden filizlendirdi.

İç ve dış borç stoku ile ekonomik büyüme açısından henüz ciddi iyileşmeler ortaya çıkmış değil, ama yaygın kanaat ekonominin artık dipten yükselmekte olduğu. Hep yükselmekte olan kurların artık gerçekten "dalgalanan kur"a dönüşmesi ve her zaman bir avantaj olagelmış Türk özel kesiminin esnekliğini yine de kanulamakta olması 2002 ile ilgili beklentileri düzeltecek ve yavaş da olsa piyasalara güven duygusunu geri getirecek gibi görünüyor.

2002 yılının 2001 kadar olmasa bile herkes için yine zor geçeceği açık, hatta temelli bir iyileşme için zor geçmesi şart. Derginin yayımı aşamasında TBMM'nde görüşülmekte olan 2002 yılı Bütçe Kanun Tasarısı böyle bir anlayış ve disiplin içinde hazırlanmış bir döküman. İmkan ölçüsünde gerçekçi olma

çabası hedeflenen temel büyüklüklerde gözleniyor: 2001 sonunda 30 katrilyon TL'na yaklaşacağı öngörülen bütçe açığı, 2002'de de 27 katrilyon TL olarak düşünülmüş; 13.1 katrilyon TL olan faiz dışı fazla da sadece 15.8 katrilyon TL olarak hedefleniyor, ama bu fazlanın GSMH'na oranı % 5.5'tan % 6.5'a çıkmış oluyor. Bu arada 2001 sınırı da 78.4 katrilyon TL olan bütçe, 2002'de ortalama enflasyon hedefi olan % 45 - 46'nın oldukça altında bir büyüme ile 98 katrilyon TL düzeyinde tutulmaya çalışılacak. Bu da bütçenin, yani kamu kesiminin ekonomik boyutunun GSMH içindeki nispi payının küçültülmesi demek. Ayrıca 2001'de % 17 olan Kamu Kesimi Borçlanma Gereği'nin 2002'de % 9.7'ye düşürülmesi planlanıyor. 109 katrilyon TL iç borç ve 112 milyar USD dış borcun ise 2002'de çevrilebilmesi konusunda ise kaygılar azaldı; dış borçların çoğu uzun vadeli, iç borçlarda ise reel faiz kontrol edilebilirse sorun yok. Ama borç stokunun küçültülmesi ve enflasyonun kontrol altına alınması, 2002'de hükümeti bekleyen zorlu gündem olmaya devam ediyor.

Yukarıda özetlediğimiz bütçenin irdelenmesini, aktüel önemi daha fazla öne çıkan "mali sistemin hareketlendirilmesi ve reel kesimin rahatlatılması" arayışından sonraya bırakarak bu sayıda Finans Kulüp'ün 12/11/2001 tarihinde çeşitli kesimlerin sözcülerini bir araya getirerek düzenlediği "İstanbul Yaklaşımı ve Beklentiler" panelini okuyucularımıza yansıtmayı tercih ettik. İstanbul Yaklaşımı ve onu tamamlayacak Aktif Yönetim Şirketi tartışmasının ilgiyle okunacağına ve merak edilen pek çok sorunun cevaplanmasına yardımcı olacağına inanıyoruz.

Bu sayıda ayrıca yürürlükteki programı irdelleyen "Ekonomik Krizler ve Derviş Programı" başlıklı incelemesiyle Prof.Dr. Hüsnü Kızılyallı, "Deprem ve Zorunlu Deprem Sigortası"nu değerlendiren Dr. Güler Şebnem Duman'ın yazılarını bulacaksınız.

Daha iyimser tablo çizebileceğimiz bir Ocak sayısında buluşabilmeyi umuyoruz.

Saygılarımla,

Adnan Nas

Ekonomik Yorumlar

SEMİNER

İstanbul Yaklaşımı ve Beklentiler

KATILANLAR:

- Dr. Turgut Ö. TELMAN
(Finans Kulübü Başkanı)
- Tevfik ALTINOK
(Fondörlük Bankalar Otak Yürütüm Kurulu Başkanı)
- Hüsamettin KAVI
(İstanbul Sarayı Odak Başkanı)
- Necmettin ÖZTEMİR
(Cumhurbaşkanı Halk Yürütüm Kurulu Başkanı)
- Orhan EMİRDAG
(Peruzmetik TAŞ Genel Müdürü)
- Adnan NAS
(Price Waterhouse Coopers Yürütüm Kurulu Başkanı)

TELMAN – Finans Kulübün çok değerli konukları ve çok kıymetli basın mensuplarımız. Elbette ben de -Finans Kulüp olarak planlamıştık- daha güzel konuları Türk toplumuna arz etmek üzere bir toplantı halinde organize etmek isterdim. Nitekim Uluslararası Finans Forumu yaratıp dünyanın bu bölgesinde Türkiye'nin lider rolünü yaratma çalışmamızı hazırlamışken biz de duvara tosladık.

Finans sisteminin, çok kıymetli üyelerimizin, Türk insanının yetişmiş olduğu çok değerli insanların şu anda işsiz olduğunu görmek bu kulübün başkanı olarak herkesten çok beni rahatsız ediyor. Bu nasıl oldu? Neden düştük? Neredeyiz ve İstanbul Yaklaşımı ne kadar yaklaşacak bu işe?

Elbette ki devletten beklenen çok şey var ama, Türkiye ilk defa çalışan insanların, sanayicisiyle, bankacısıyla, işadamlıyla bir araya gelerek bu çıkmaz sokaktan çıkış çözümlerini arama çalışmalarına başladı. Düşünün o kadar ümitsiz ki... Bu çalışmaların da bir sonuç getirmeyeceğini söyleyen pek çok kimse var. Benim duyduğum gibi siz de duymuşsunuzdur. Küçük bir notla bir basın bildirisi şeklinde hazırlamaya çalıştım. İnsanlarımız işsiz. Bu seferki işsizlik herhangi birine benzemiyor. Hepiniz çok tecrübelisiniz. Ama bu defa biraz daha farklı bir şeyler var. El ele vermek zorundayız. Yeni bir şeyler yaratmak zorundayız. Bugüne kadar

olanlar iyi değil. Devletten bekleyemiyoruz. Devlette bir kokuşmuşluk var. Her taşın altında bir pislik var. Bunu gene Türk insanı çözecek, çözmek zorundayız.

İşte İstanbul Yaklaşımı bu çerçevede zannediyorum ki bu işi yaşmakta olanların size anlatabilecekleri günümüzün bir konusu. Bir parantez açalım: Finans Kulüp olarak bu konuyu 2- 2.5 seneden beri Türk toplumuna ve yöneticilere arz etmeye, gözlerine sokmaya çalıştık. Ben teşekkür ediyorum, Sayın Tevfik ALTINOK başkanlığında bizim bu toplantımıza konuşmacı olarak katılan değerli konuklarımıza özel olarak teşekkür ediyorum bizi aydınlatmaları için. Lütfen buyurun Sayın Altınok..

ALTINOK – Değerli Finans Kulüp üyelerimiz, ben uzun uzun konuşma yapmak niyetinde değilim. Çünkü zamanımız hakikaten sınırlı. Ancak başlarken bir hususu belirtmekte gerek görüyorum. Bu yaklaşım nereden kaynaklandı? Nasıl çıktı? "Londra Yaklaşımı" Nedir? İstanbul Yaklaşımı nasıl oluştu? Nerden geldi bu konu gündemimize diye merak edenler açısından bir iki noktayı açıklamakta yarar görüyorum.

Hepinizin bildiği gibi ICC Uluslararası (milletlerarası) Ticaret Odası çeşitli komitelere sahip olan kuruluşlardan bir tanesi. Bu odanın finansal hizmetler komitesi adı altında çalışan bir komitesi var. Ben de Türkiye Milli Komitesi adına bu komitenin üyelerinden bir tanesiyim. 16 Mayıs 2001 tarihinde yapılan toplantısında bu komitenin "Londra Yaklaşımı" adı altında değil, alacaklıların genel durumu ile ilgili olarak "Global Yaklaşım" adı altında bir çalışma grubunun mevcut olduğu ve insolvency grup adı altındaki bu grubun yaptığı çalışmaların kitapçığı orada dağıtılmıştı ve bende bunu bizim daha evvel 1982-1983 yıllarında mali açıdan zora girmiş şirketlerin karşı karşıya kaldığı sıkıntılardan kurtarılmaları için yapmakta olduğumuz veya yapmış olduğumuz çalışmaların bir benzeri niteliğinde gördüğümünden ve Türk Finans sektöründe bu konularda bazı hazırlıklar içerisinde olması gereğinden hareketle, bu çalışmanın Türk otoriteleri tarafından da bir değerlendirmeye tabi tutulması, eğer gerekiyorsa bizlerin ülke olarak, Türkiye olarak bu çalışmalara katkıda bulunmasını sağlamak üzere bazı değerlendirmelerin yapılmasının icap ettiğini belirtmiştim. Bu çalışmalar değerlendirildi. Çalışmaların üzerine, gerçekten Türkiye'nin de karşı karşıya bulunduğu kriz de dikkate alınarak alacaklı durumda olanların alacaklarının tahsilinin yanı sıra borçluların da bu borçlarını nasıl ödeyebilecekleri konusunda bir diğer yaklaşım tarzının açıklık getirilmesi açısından önem taşıyacağı üzerinde duruldu ve ilk, yani alacaklıların alacaklarını nasıl almalarına ilişkin çalışmalarının "Londra

Yaklaşımı", borçluların borçlarını nasıl ödeyeceklerine ilişkin de benim tabirimle "İstanbul Yaklaşımı" dediğimiz bir yaklaşım tarzı ortaya çıktı.

Şimdi izin verirseniz panelist arkadaşlarımıza sizlere gönderilen davet mektubundaki sıraya göre söz vereceğim. Kendilerinin süresi 10'ar dakika olacak.

KAVİ – Sayın Altınok teşekkür ederim. Bugünkü toplantı için Finans Kulübe ve yönetim kurulu üyelerine teşekkür ediyorum. Tüm paneli paylaştığımız değerli arkadaşlarımızla beraber zannediyorum ki, resmi tamamlama imkânına sahip olacağız. Zaman sınırlı 10 dakika, o yüzden hiç etrafta dolaşmadan konunun üstüne gideceğim.

Niçin buradayız? Neden Türkiye burada? Ve neden Türkiye ekonomisi bugünkü sıkıntıları yaşıyor? Finans sektöründe sıkıntılar yaşıyor, reel sektörde sıkıntılar yaşıyor. Üretim giderek güç kaybediyor. Ülke küçülüyor ve bütün bunların ötesinde ülkemizi insanlarımızı mutlu etmek, onların yaşam standartları ve kriterlerini daha üst çizgilere taşımak üzere görevle talip olmuş yöneticilerimiz, siyasetimiz, hükümetimiz bu zaman dilimi içinde bugüne kadar bu süreci nasıl görüyorlar? Nasıl gördüler ve neler yaptılar? Çok kısa bir değinmek istiyorum. Sonra da bugün nerde olduğumuza gelmek istiyorum.

Gelir ile gider arasındaki denge, benim burada konunun tamamıyla uzmanları olan insanlara finans boyutunun tüm detaylarını, tüm ince detaylarını bilen değerli konuklara bu manada anlatacak fazla bir şeyim yok. Ama zaman zaman bizim dahi kendi içimizde tartıştığımız bir konuya başlamak istiyorum. Faiz nedir? borçlanma nedir? borçlanma ihtiyacı nedir?

Biz burada zaman zaman, biliyorsunuz yaklaşık 30 yılı aşkın bir süredir gerçekleştirdiğimiz bir rapor var: İstanbul Sanayi Odası Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu raporu. 100 ile 300'e, 300 ile 500'e, bugün 500+500 1000'i tartışıyoruz ve de burada Türkiye'de bir gelir tartışıldı. Toplam işletmelerin geliri içinde faaliyet gelirleri yani üretimle elde edilen gelirler, bir de üretim dışı, faaliyet dışı gelirler. Bunların içinde menkul sermaye gelirleri var. Elinizdeki fonları mali sistem içinde değerlendirmeye ilişkin elde ettiğiniz gelirler var. Hisse senedi satışları var, gayrimenkul satışları var. Ama bunlar içinde yol boyu özellikle 1980'li yılların bir yerinden itibaren öne çıkan gelir faizle ilgili olan gelir. Sonra bu repoya dönüştü, geceliklere, gündüzlüklere vs. ve de bu 1990'lı yılların bir yerinden itibaren şunu tartışmaya başladık: Bu sistem sürdürülebilir mi?

Evet elinizde bir fon var. Bu fonu kullanmıyorsanız, işletmenizin sınai faaliyetinde kullanmıyorsanız, ne yapacaksınız? En azından değerini koruyacaksınız. İkincisi bununla bir gelir elde etmeye çalışacaksınız. Amaç önce değerini korumak. Türkiye gibi enflasyonun hangi boyutlarda değişeceği bilinmeyen bir ülkede korumak zorundasınız. Peki bu yapı içinde sonuç itibariyle ekonomi, ben ekonomi eğitimi görmedim, mühendislik eğitimi görmüş bir insanım ama yol boyu ekonomide uzmanlarımız, hocalarımız ve sizlerle beraber hayatın içinde öğrendiğimiz bir gerçek var. Faiz, kiralanan paranın maliyetidir, fiyatıdır ve de hepsinin ötesinde bu para kullanıldığı yerde elde edilecek katma değer in sadece bir boyuttur, kısım dır. Eğer bu katma değer in kısmı değil de tamamı ya da onun üstüne çıkarsa ekonomi literatüründeki faiz tanımı dışına çıkar ve de böyle bir faizin sürdürülebilirliğinden söz etmek kanaatimce son derece güçtür. Sadece borcunuzu erteletirsiniz ve de borcunuzu bu arada büyüten bir yapı içinde yola devam etme, bir yerde hedef haline gelir.

2001 yılı Haziran sonunda yaptığımız araştırmada bizim analizlerimize göre, o tarihteki anket sonuçlarımıza göre şirketlerimizin ortalama borçlarının öz varlığa oranı % 40'a ulaşmıştır. Bu rakam bir müddet sonra % 50'lere ulaştı. 9. ay sonu itibariyle İMKB'deki işlem gören şirketlerin mali yapılarına baktığımız zaman bu rakam % 70'e yaklaşıyor. Yani mesele borç ile borcun sürdürülebilirliği arasındaki ilişkiden kaynaklanıyor. Sonuç olarak şuraya gelmek istiyorum: Türkiye borçlanma ihtiyacı ve bu borcun bir borç alırsınız ama bu borçla elde edeceğiniz katma değer bir taraftan tasarruf üretebilmeli öbür taraftan da borcun maliyetini ödeyebilmeli. Türkiye olarak biz bu imkânı kaybettik. Bu imkânı kaybettiğimiz için de bugüne geldik. Yani biz tasarrufumuzun çok üstünde tükettik. Devlet olarak, ülke olarak, şirketler olarak, insanlar olarak sonunda hepimiz borçlanmayı doğal bir yaklaşım tarzı olarak yaşamın bir parçası gibi görmeye başladık. Ancak hep beraber bir şeyi unuttuk, o da şu; borç eğer sizin yarattığınız (sözünü ettiğimiz bizim sanayici tabiriyle) katma değer ile ödenebiliyor ise borçtan korkmanın bir manası yok ve de bir zaman dilimi içinde üretimin bir temel hedefi, üretim amacınızı gerçekleştirmeye yöneliktir. Türkiye'de bu yapı içinde. Türkiye kendi öz kaynaklarını bitirdi. Kamunun borçlanma ihtiyacında, bütçe yönetim teknikleri içinde bir günde olmadı, yıllar içinde oldu. Belki 20 yıl belki 20 yılı aşkın bir süre içindeki anlayışlarla bir yere geldik ve de sonuç itibariyle biz içindeki tasarrufları bitirdik. Ne zaman ki, dış tasarruflara Türkiye ihtiyaç duyar hale geldi. İşte o zaman aslında onun başlangıcı da hayatımıza girdi. Nedir bu dersiniz? Dışardan borçlanma sürecine başladığınız zaman bu da biliyorum ki bütün bunları kelime kelime sizlere anlatmamı gerektiren bir şey yok.

Ama unutmayın ki Türkiye halâ bunu tartışıyor. Unutmayalım lütfen dışardan borç almaya başladığınız zaman dış paranın yani dövizin değer artışını enflasyonun altında tutmaya mecbur oluyorsunuz. O halde de sizin aşırı değerlenmiş paranızla sizin ihracatınızı teşvik etmek yerine ithalatı teşvik ediyorsunuz.

Sonuçta dış ticaret dengeleriniz rotasından çıkıyor. Geçtiğimiz Kasım 2000 gibi. Sonunda da size borç verenler bir gün ekonomik iklimi tehlikede görüp paralarını geri istedikleri zaman bu sistemin sürdürülemezliği ortaya çıkıyor. Burada yol boyu biz, ne olur bakın 1994'lerden bu tarafa gelin, daha geriye de gidebilirsiniz. Türkiye'de finans kesimi ile üretim kesimi birbirinin karşısında bir paylaşım konusunda ciddi bir mücadele veren taraflar olarak görüldü. Aslında gerçek böyle değil. Gerçek şu ki; sistem bir bütün. Bu sistemin içinde esas finans kesimi ile üretim kesiminin beraberce aynı ortak değerleri paylaşarak, aynı sürdürülebilirlik anlayışını paylaşarak bu ihtiyacı, yani borçlanma ihtiyacını yaratan tarafa karşın kesin ve açık net bir ifade içinde olaya yaklaşabilmeli idi. Ve de bu fazin sürdürülemez olduğu çok uzun yıllar önce aslında konuşulabilseydi keşke. Ama yaşamadan ve sonuçlarını görmeden de öğrenemiyoruz. O yüzden de bugünkü noktaya geldik. Bugün geldiğimiz noktada sürdürülebilir bir Türkiye, geleceğe ümitle bakan bir Türkiye, % 60'ı 30 yaş altında olan bir Türkiye'nin hele hele bugün son bir yıl içinde ne yazık ki, en acı taraf nedir biliyor musunuz? Yıllar içinde bizim insanlarımızı bazen yaka renkleri ile kodluyoruz ya, beyazlar, maviler, sarılar. Neyse onlar arasında herkes belli krizler yaşadı. Belli sıkıntıların tadına baktı ama en çok yatırım yaptınız. Olan veya olmayan kaynaklarınızla yatırım yaptınız ve de yetiştirdiğimiz değerli insanlarımızı biz kaybettik. Buradan şuraya geliyorum. Bugün 1 Ağustos'tan bu tarafa üzerinde çalıştığımız bir Finans Yönetim danışma kurulu var. Bu danışma kurulunun iki ay içinde yaptığı çalışmanın sonunda belki de biraz evvel söylediğim çok uzun yıllar görmediğimiz gereken finans kesiminin üretim kesimiyle işbirliği yapma gerçeğini ve ihtiyacını bugün tarafların tamamı görüyor. O yüzden sağlıklı bir mali sektör ve de üretim yapan, kaynaklarını, halkını, tasarruflarını üretime aktaran bir ülkeyi kurmak zorundayız.

Burada "İstanbul Yaklaşımı" hepimiz okuyoruz, hepimiz dilimiz döndüğünce öğrenmeye ve anlatmaya çalışıyoruz. Bankalarımızın burada tek tek borçluların üstüne gitmesinin mümkün olmadığı gerçeğini gördük. Çünkü böyle bir çözüm sistemi tahrip ediyor. Üretim potansiyeli olan bir işletmeyi tahrip ediyor ve ardında tarif edilemez acılar ve yükler bırakıyor. Öyleyse oturup mali sistemin kendisinin de bir uyum içinde

**Pamukbank'tan bir ilk daha:
WAP'ta online hisse senedi alım satımı.**

7577 400

Online hisse senedi
alım satımı.

Kredi kartı
ödemesi.

Fatura
ödemesi.

Yatırım fonu
alım satımı.

Para
transferi.

Pamukbank size, Türkiye'de ilk defa cep telefonundan anında hisse senedi alıp satabileceğiniz teknolojiyi sunuyor. Böylece, nerede olursanız olun borsaya anında ulaşabileceksiniz.

Peki sizin bankanız bugünlerde sizin için ne yapıyor?

PAMUKBANK

olaylara yaklaşabileceği, bütünsel bir yapıyı mümkün kılmaz mı? Başkaları yapmış. Sayın Altınok biraz önce ifade etti, Londra'da bu yıllar evvel test edilmiş, temel ilkeleri de belli. Türkiye bunu yapmaya çalışıyor.

Türkiye'nin bugünkü Ticaret Kanunu içinde gerçek manada uygulanabilir bir konkordato, yani Amerika'nın Ticaret hukukununun madde 11'i yok bizde. Sistemli işletmeleri yok etmeden, parçalamadan, batırmadan, özellikle katma, devretme şansı olan işletmeleri tekrar nasıl hayata geçirebiliriz? Bunu tartışıyoruz.

İmkanlar bütün güçlüklerle rağmen var. Ama hepsinde de mutlaka ve mutlaka bir kaynak yaratılması şart. Sonuç itibarıyla, işletmelerin batımdan el değiştirmesi, gerekiyorsa hisse oranlarının değişmesini mümkün kılacak bir yapıyı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Hazine, Merkez Bankası ve ilgili taraflarla beraber kurmak gerekir. Türkiye'de, burada neyi başarıp neyi başaramayacağımızı önümüzdeki günlerde hep beraber göreceğiz.

Ama burada bir konu var; o çok önemli. Buradaki taraflar sonunda gerçeğin ne olduğunu görmüş, bu bütçe ve de bu açık anlayışıyla yola devam etmemizin mümkün olmadığını anlatıyor. Dilerim ki, hükümetimizin de yakında ortaya koyacağı devleti çok daha sağlıklı bir yapıya taşımak, kaynakları doğru kullanmak, israftan kaçınmak ve devleti fuzuli faaliyetlerinden arındırmaya yönelik temel ilkeleri - zannediyorum ki- buradaki en önemli unsur olacak. Bu aşamada süremi de aştım, hoşgörünüze teşekkür ediyorum. Hepinize saygılar sunuyorum.

ÖZTEMİR – Değerli dinleyiciler, basınımızın değerli üyeleri, beni bu toplantıda görüşlerimi davet etmek lütfunda bulunan Finans Kulüp üyelerine evvela teşekkür ediyorum. Kendimi ifade etmek için zamana ihtiyacım var ama bu on dakika içinde kendimden önce, demek ki meselenin özüne inmem lâzım. Damdan düşen birisi olarak davet ettiler beni buraya.

56 senelik iş hayatımın 49 senesi sanayicilikte geçti. Maalesef iş yerlerimizi, 4 tane fabrikamızı kapatarak bugüne geldik ve 20 Şubat sabahı bankalarda 6 milyon dolar tutarında çekim bloke edildi. Ben işçi ücretlerini ödeyemez hale geldim. Şimdi manzarayı, tabi kendi cephemden anlatmak mecburiyetindeyim. Biraz evvel söylediğim gibi damdan düşen birisiyim. Ben buna layık değilim. Türkiye bu gibi olaylara layık değil. Ama Türkiye'de mevcut İcra İflas Kanunu'nun yapısı fevkalade iptidai, bir talan müessesesidir. Hepinizin bildiği gibi bir kere o sürece girdiğiniz zaman bundan ne alacaklı ne de borçlu mutlu olmaz, olmuyor. Bu mutluluğu da

mutsuzluğu da hepimiz bildiği halde, buna bir çare bulmakta ne baskı grupları, ne muhatap insanlar, ne de bizim gibi memleketin işverenleri bu konuda hiçbir çalışma yapmadılar. Şimdi bendeniz bu noktaya nasıl geldiğimizi anlatmayacağım. "İstanbul Yaklaşımı" denen önümüze sunulmuş bu reçetenin konuya nasıl baktığına dair kendi görüşlerimi anlatmaya çalışacağım.

Değerli dinleyici arkadaşlarım, şimdi "İstanbul Yaklaşımı" çok güzel bir yaklaşım. Aslında geç kalmış bir yaklaşım. Hepinizin bildiği gibi bu geç kalmış yaklaşımı harekete geçirmekte de Sayın Telman'ın büyük rolü olduğunu burada minnetle hatırlatmak isterim. İki ay evvel başlamış olan bu çalışma aşağı yukarı Mayıs ayından beri devamlı üstünde durulmuş bir çalışmadır. Ama maalesef ve maalesef ekonomik güçlenme programımızın tetkikinden de anlaşılacağı üzere bu konunun sorumlusu olan Hazine Bakanımız önce finans sektörünü rehabilite edeceğiz, onların parası çoğalacak, dönüp sanayi sektörünü bu arkadaşlar besleyecekler diye yola çıktığı için, o yol da çok uzun sürdüğü için, biz bu noktalara gelmiş bulunuyoruz. O noktaların ne zaman biteceği de belli değil.

"İstanbul Yaklaşımı" denen olay hepimizin bildiği gibi biraz evvel de ifade edildi, 1970'lerde Londra'da başlamış, Bank of England bu işe sahip çıkmış. Ama bizim memleketimizde buna sahip çıkacak bir Merkez Bankası maalesef göremiyorum. Hali hazırda da bugün finans ve üretim danışma kurulu şeklinde kurulmuş olan teşkilat da, bu işe sadece danışman alma işiyle yaklaşmıştır. İşin sahibi yoktur. Bir numaralı tenkidimiz budur. Devlet işe sahip olma konusunda henüz tereddüt halindedir. Devletten bu konuda istenen kanun değişiklikleri maalesef ve maalesef ele alınmamıştır. Halâ da ne kadar müddet sonra ele alınacağı belli değil.

Hâl böyleyken, bu "İstanbul Yaklaşımı" dolayısıyla ele alınmış olan bu 8 maddeden oluşan global anlayış hadisenin bana göre bel kemiği, yani medeni bir yaklaşımla alacaklı bankaların kendi aralarında anlaşmalarını kendi iradeleriyle yapmaları bahis konusudur. Ama maalesef bu gönüllü yaklaşımı, henüz bu üç aydır taslak şeklindeki yazıyı bile imzalamamak suretiyle savsakladıkları kanaatindeyim. Halâ bugün bile şu anda toplantı halinde bu malum danışma kurulu ve de her toplantının sonunda "efendim kaynak bulunamıyor" diye konuyu maalesef bir sonraki toplantıya atıyorlar. Şimdi bu kaynak meselesi çok önemli. Benim gördüğüm kadarıyla önce finans kesimini, sonra da üretimi kurtarmak gibi bir görüşten hareket ettiği için, halihazırda problemleri alacakların tamamına dönük bir bütçeyi göze almış görünüyorlar. Yani Türkiye'de banka kredilerinin %

20'sinin problemlili olduğu söyleniyor. Bir 60 milyar dolarlık paketin % 20'si 12 milyar dolar yapar. Bu 12 milyar dolar paranın tamamını kurtarmaya yola çıkarsanız, Türkiye'nin buna takati yetmez.

Bankalar "biz bu alacaklarımızı Merkez Bankası'na reeskont ettirip işin içinden çıkarız" dedikleri sürece bu iş yürümez. Bu işi ufaltarak çözmek lâzım. Nedir ufaltarak çözümlenin yolu? Bir numaralı yol; 1960'da Türkiye'de uygulanmış bir modelden hareket etmek. Ben kendim icat etmiyorum bunu. Sene 1960 Winlex diye bir şirketimiz vardı, bu şirket zora düştü, sahibi bildiğiniz gibi hapse girdi. Ama 4 tane banka, başta Osmanlı Bankası, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası ve İş Bankası zannediyorum işe bir şekilde sahip çıktılar. Buranın en büyük eksiği işletme kredisidir. İşletme kredisinin de ağırlıklı kısmı hammadedir. Hammaddedi getirdiler, depolara yüklediler. Anahtar bankanın temsilcisinde 4 bankanın ve Winlex o güzel makineleriyle, teşkilatıyla ürettiği malı satın aldığı çekleri, muteber çekleri bankaya ciro etti. % 5'ini devamlı surette her satılan malı ana borca mahsup ettiler ve o müessese yarattığı katma değerle çok kısa bir süre içerisinde düzlüğe çıktı. Dayanılabilir bir borç yüküyle yoluna devam etti. İşte Türkiye'mizde de meseleye böyle pratik yaklaşım illa çözeceğiz bu işi azmiyle yola çıkılırdı, bana göre şimdiye kadar mutlaka bu işin formülü bulunurdu. Halâ da bulunabileceği kanısındayım.

Konuyu öncelikle işletme sermayesi erozyonuna uğramış olan müesseselerin hammadde ihtiyaçları manipülasyonuyla çözmek gibi bir teklif getiriyorum ben tekrar masaya. Onun için diğer detaylara daha fazla girip vaktinizi almak istemiyorum. Bu varlık yönetim şirketleri ondan sonra gene "İstanbul Yaklaşımı"nın ortaya koyduğu 8 tane değişik yaklaşım bunların hepsi radikal biçimde müesseseleri rehabilite etme hadisesidir. O artık bugün düşündüğümüz, konuştuğumuz paketin içinde ancak % 10'unu ya bulur ya bulmaz. Onlar için de kaynak bulamıyoruz diye yola çıkmamak gibi bir karar vermek benim anlayışıma göre işi komisyonlara havale edip savaştırmaktan başka bir mana ifade etmiyor. O bakımdan bizim bu geldiğimiz yeri ve bulunduğumuz memleketin ekonomisine vermeyi düşündüğümüz hizmetleri yakından değerlendirebilecek anlayışı önce hükümetten, ondan sonra da bankalarımızdan beklemektir diye düşünüyorum. Konuşmamı burada bağlayıp, teşekkürlerimi sunuyorum.

EMİRDAĞ – Finans Kulüp'ün değerli konukları, hepinize iyi akşamlar dilemek istiyorum. Tabii benim şöyle bir zor tarafım var. Bankacılığı temsil eden tek kişiyim burada. Epey de çalıştık bu konu üzerinde. Çalış-

manın detaylarına girmeye kalktığımızda herhalde bu iş bitmez. Ama o kadar detaya girmeyeceğim. 10 dakikayı sanıyorum biraz aşmak mecburiyetinde kalabilirim.

Efendim, evet bankacılık sektörü reel sektör ile iç içe. Hepimiz birlikte yaşamaktayız. Bu Türkiye'nin birlikte yaşamak zorunda olan kurumlarıyız. Türkiye çok ciddi bir kriz geçirmekte, geçiriyor. Bu kriz ilk önce bankacılık sektörü ile ilgili olarak dikkati çekti. Bankacılık sektörü son 2 yılda önemli badireler atlattı. Bankacılık sektörü, özellikle geçen yıl sonbaharda önce faiz riskiyle ciddi anlamda karşılaştı. Sonbahardaki krizi özellikle faiz riskiyle izah etmek mümkün. Şubat ayında ise kur riski denilen gerçekle karşılaştı bankacılık sektörü ve tokadı da epey büyük oldu. Ama bugünlerde konuşulan esas başka bir risk, o da kredi riski. Yani öbür riskler gerçekleştiikten sonra esas riskin büyüğü arkada geliyor idi. Hep böyle olmuş zaten başka ülkelerde de bunun devamında.

Türkiye'de de kredi riski ile ilgili olarak sorunlar artmakta. Sorunlar arttığı zaman birlikte yaşayan reel sektör ve bankacılık sektörünün buna çözümünü de birlikte araması gerekiyor tabii ki. Kredi riski niçin arttı? Her şeyden önce Türkiye'de hepimizin bildiği gibi firmalarda özkaynak yeterliliği var idi. Hüsamettin Bey'in işaret ettiği gibi Türkiye yıllar boyu kamunun borçlanma ihtiyacı yüksekliği dolayısıyla çok yüksek reel faizlerle yaşadı. Bankacılık sektörü çok yüksek reel faizlerle fon topladı. Ve de fon aktarma maliyetleri yüksek olan bir ekonomide de bir taraftan da bunu reel sektöre yansıtmaya çalıştı. Bu bankacılık sektöründeki riskleri geçmişten bu yana arttıran faktörlerden biriydi. Son dönemde evet bizlerin karşılaştığı risklerle de karşılaştı reel sektör. Yani faiz riski, kur riski reel sektörü de etkiledi. Tabii ki bu yılın önemli özelliklerinden biri olan büyümenin negatife geçmesi de firmaların bilançolarını oldukça önemli ölçüde etkiledi. Yani borçla ciro arasındaki ilişkiler daha da kötü bir şekilde bozuldu. Bu arada bankacılık sektöründeki gelişmeler de firmaları etkiledi tabii ki. Bankacılık sektörü küçüldü. Bankaların adedi azaldı. Dolayısıyla firmaları fonlayan bankaların azalması da bu kez fonlama ihtiyaçlarının karşılanması açısından firmaları zora soktu.

Türkiye'nin bir gerçeği daha vardı, yıllar yılı Türk bankacılık kesimi geleceğin belirsizliği dolayısıyla orta vadeli kredi vermedi. Fonksiyon ancak leasing şirketleri tarafından üstlendi. Ama orta vadeli kredi vermediğimizi söylüyorduk. Ama kısa vadeli işletme kredileriyle de bankacılık sektörü hepimizin de bir anlamda bildiği gibi yatırımları finanse etti. Batı koşullarında olmayan şekillerde finanse etti. Yüksek faizlerle finanse etti. Öbür taraftan baktığımızda firmaların sene başındaki riskleriyle sene so-

paragaranti.com paragaranti.com'u çeker!

Kişisel yatırım bilgileri

Saniyede hisse senedi alım/satımı

Tüm yatırım işlemleri (kolay ve hızlı)

Hızlı hisse bilgileri

Hisse önerileri

İMKB saniye endeksi

İMKB endeks analizi

Kişisel bilgi bandı ve portföy

Karşılaştırmalı fon bilgileri

Kişiyözel fon önerileri

Döviz

Repo

Hazine bonosu

Güncel yorumlar

Karşılaştırmalı ürün getirileri

Finansal araçlar

Araştırma ve raporlar

Haberler

Finans okulu

Vergi merkezi

Ekonomi sözlüğü

Borsa sözlüğü

Ekonomik takvim

Bazı sitelerde bilgi var.
Bazı sitelerde işlem var.

Burada
hem bilgi var, hem işlem var,
hem de para var.

nundaki risklerine Merkez Bankası'nda mebzuz diyoruz biz ona. Onların arasındaki farka baktığımızda yaklaşık faiz kadar da bir artış olduğunu görüyorduk. Gerçek anlamda bakarsanız belki kimse kredisini geri ödemiyordu. Ama işletme sermayesi ihtiyacı da bankacılık sektöründen karşılanıyor idi. Karşılık kararnamesi dediğimiz olayda da çözüm çoğunlukla A bankasından kullanılan krediyle B'nin borcunun yada faizinin ödenmesi, onunkini C'den bu zincir içinde götürülüyor idi. O zamanki dönemde de çok büyük farklar yoktu. Ama bugün bu zincir de koptu. Tabii bu zincirin kopması da ek problemler getirdi. Şimdi dolayısıyla burada hepimiz bu noktadan sonra bir anlamda artan risklerle beraber bir çözüm arama arayışına girdik. Bankalar Birliği'nde de biz, önce açıkçası Londra Yaklaşımı ya da "İstanbul Yaklaşımı" gibi bir çözüm peşinde değildik.

İlk konuştuğumuz konu varlık yönetimi şirketi idi. Bankalar Birliği olarak Lazar firmasına bir çalışma yaptırdık. Dünya örnekleri ile ilgili sunumlar yaptılar. Tabii dünyada krizlerde bankacılık sektöründe ve reel sektörde hangi alternatiflere başvurulmuş, bunun da bir sunumu yapıldı. Varlık yönetim şirketiyle ilgili ilk girişimde açıkçası biraz Ankara'dan gelen işaret böyle bir şirket için her halükarda bankaların katkısı yanında bir başka sermaye desteği ihtiyacı var idi. Pek o kaynağın olamayacağı şeklindeki işaret geldi. Bu arada alternatif olarak da Londra Yaklaşımı gündeme geldi.

Londra Yaklaşımı esasında bir centilmenler anlaşması. Yani aynı gemide olanların birlikte çözüm aradıkları bir yöntem. Burada tabii ki iki tarafın yararına çözümler olmak zorunda. Burada bankacılık kesimi olarak şu gerçeği görüyoruz. Bir firmanın düşük kapasite ile çalışması başka bir olay, ama bir firmanın kapanması demek çok ciddi bir olay. Bir firma kapandığı zaman, bir sanayi kuruluşu kapandığı zaman buradaki fabrikaların, makinelerin çalıştırılmaması, bunların bir süre sonra çalıştırılmasının ekonomik maliyetini çok artırıyor. Dolayısıyla bankacılık sektörü olarak baktığımızda tabii ki böyle bir projeyi kamu desteği açısından da önemli bir faktör olarak görmemizin esas unsurlarından biri bu. Yani aynı gemide sadece bankalar ve reel sektör yok, kamu da var. Kamu da eğer ekonomi yönetiminden sorumluysa, ikincisi bir tarafta da gelir elde etmek açısından, vergi almak açısından işletmelerin yaşatılması önemliyse taşın altına elini koyması lazım.

Bankacılık sektörü bugünlerde bir taraftan da bu problemleri krediler dolayısıyla bilançolarındaki bozulmaların çözümü peşinde. Bankaların bilançolarıyla ilgili olarak daha gerçekçi çözümler üretilmeli, firmalar da yaşatılmalı. Ama bankaların önünü kısıtlayan faktörler var. O da nedir? Ban-

kacılık yapma ile ilgili prensipler. Ama bir taraftan da yeni getirilen düzenlemeler, mesela risk yönetimi ile ilgili düzenlemeler tersine bankacılığın bu dönemde daha farklı riskler almasını engellemekte. Ama itiraf etmek lazım, geçmişteki risklerden aldığımız dersler de bizi yeni riskler almamaya da doğru itiyor. Öbür tarafta karşılık kararnamesi ile ilgili kısıtlamalar var. Ama tabii böyle bir proje için en önemli unsurlardan biri bankaların mevcut kaynaklarına ilaveten belki taze kredi kullanmak gerektiğinde ise kaynak ihtiyacı da önemli faktörlerden biri.

Şimdi açıkçası "İstanbul Yaklaşımı" konusu tek çözüm müdür? Pek tabiidir ki tek çözüm değil. Son dönemde konunun ciddiyeti anlaşıldıktan sonra burada varlık yönetim şirketi ile ilgili olarak da "İstanbul Yaklaşımı"na ilaveten bir takım çözüm arayışları var. Hepinizin de bildiği gibi BDDK bu konuda yeni bir çaba içinde. Güney Korelilerle birlikte bir anlaşma da imzalanmış bulunuyor.

Şimdi ben bu özetten sonra birkaç şeye değinmek istiyorum. Teknik olarak "İstanbul Yaklaşımı"nda ne var? "İstanbul Yaklaşımı"nda prensip olarak biz burada üretici firmaları hedefliyoruz. Çünkü burada "İstanbul Yaklaşımı"nda ticaretle uğraşan firmalar yok. Daha çok sanayi hedeflenmiş durumda. Ve de bunların verimli şekilde yaşatılmasıyla da yalnız onlara tedarikçi olarak hizmet veren onların mallarını satan kuruluşların da ayağı kalkabileceği düşünülüyor. Kamunun bu anlamda bir gelirinin olacağı düşünülüyor.

"İstanbul Yaklaşımı"nda büyük ölçekli firmalar ilk başta hedef alınmış vaziyette, bunun kriterleri var, ona girmeyeceğim. Ama hakem heyeti hariç olmak üzere orta ölçekli firmalar da sanayici-üretici olmak kaydıyla "İstanbul Yaklaşımı"ndan istifade edebilecekler. Edemeyecek firmalar az önce söylediğim gibi ticari faaliyette bulunanlar, sermayesinin % 50'sinden fazlası kamuya ait kuruluşlar ve mali sektörde yer alan kuruluşlar. Bunun bir sürü yapısı var, danışma kurulu var, lider banka var o detaylara girmiyorum.

"İstanbul Yaklaşımı"nın kritik başarı faktörlerine biraz değinmek istiyorum. Bankacılık sektörü tarafından bakıldığında "İstanbul Yaklaşımı"nın kritik başarı faktörleri içinde de açıkçası karşılıklar yönetmeliğinde yapılacak değişiklikler yatıyor. Karşılıklar yönetmeliğinde yapılacak değişiklik, bankacıların böyle bir olaya gönüllü katılımını arttıracak, teşvik edecek bir unsurdur. Burada haklı olduğumuzu da düşünüyoruz. Çünkü "İstanbul Yaklaşımı"nda firmaları tekrar yaşatmayı hedefliyoruz. Ve de bu firmaların az önce söylediğim gibi dünya standartlarında, dünya ortamında, koşul-

larında kredi kullanıyor olmasının da bu olayı bugüne getirdiği gerçeğinin de farkındayız. Vade ve faiz oranları açısından da bu firmalar belki yurtdışında kredi almış olsalar idi ve de o ülkenin koşullarında yaşamış olsa idi bu problemlili kredi olarak bankaların bilançolarında yer almayacaklar idi. Bugün bu çözüm ile bu sağlanacak ise, bunlara karşılık ayırmanın ve bunlara problemlili kredi olarak krasifiye etmenin doğru olmadığı kanaatindeyiz. Reel sektör bu yaklaşımımızda bizleri destekler ise, bankaların bu olaydaki katılımı da artacaktır.

Bir taraftan da burada kaynak konusu gündeme geliyor. Bir başka yönü daha var "İstanbul Yaklaşımı"nın. "İstanbul Yaklaşımı" ile ilgili olarak bir çerçeve anlaşması imzalanıyor. Bu çerçeve anlaşmasına, biz özel bankalar dışında da kamu bankalarının ve fon bankalarının katılmasının gerekli olduğu kanaatindeyiz. Ve de fonun devraldığı alacaklarla "İstanbul Yaklaşımı"nın içinde olması gerektiği kanaatindeyiz. Aksi takdirde bunların olmaması bütün yükün özel bankalar tarafından yüklenilmesi anlamına gelecektir. Bunun gerçekleştirilmesi gerekiyor. Bununla ilgili olarak bir kanun değişikliği, taslağı hazırlandı. Bu taslağın içinde buna imkân verecek hükümler konuluyor.

İkinci konu, burada bu yaklaşımla ilgili olarak yapılan işlemlerin vergiden istisna edilmesi. Yani burada damga vergisi olabilir, muameleler ile ilgili vergiler, çünkü bu yaklaşımın içinde bir takım varlıkların elden çıkarılması, gayrimenkul satışları ve elden çıkarılması var. Bankaların yaptıracağı birtakım işlemler, imzalanacak sözleşmeler var.

Ve de bu yaklaşımla desteklenen firmaların bir takım gelirleri var. Burada sorun çözülmeye çalışılıyor. Yani burada hep beraber bir sorunu çözüyoruz. Sorunu çözerken devletin bunun üzerinden kısa vadede vergi almaya kalkmasının uzun vadeli hedefler açısından doğru olmadığı kanaatindeyiz. Bu süre bittikten sonra bu firmalar vergi ödeyebilir hale gelecek. Ama burada birinci öncelik hep beraber bu yükün ortadan kalkmasına yönelik olmalı.

Diğer bir konuda daha önce de söylediğim gibi kaynak. Kaynak konusu şu açıdan önemli: Bankaların bugün vade yapısına baktığımızda, çok kısa vadeli kaynak yapısına sahipler. Türk lirası olarak bakıldığında bu süre yaklaşık 50-60 gün. Dövizde biraz daha uzun sürelerden bahsetmek mümkün. Bu kaynak yapısına sahip olan bankaların burada yeniden yapılandırılan firmalarla ilgili olarak orta vadeli kredilendirme yapmaları kolay değil. Ya da en azından BDDK'nın düzenlemelerine uygun değil. Uluslararası standartlara uygun değil. Risk yönetimi düzenlemelerine uy-

gun değil. O zaman buna uygun kaynak düzenlemelerini yapmak gereği var. Bir taraftan da bazı işletmelerde, işletme sermaye ihtiyacı için ek finansman gereği de var "İstanbul Yaklaşımı"nın içinde. Yani sadece mevcut krediyi yeniden yapılandırmak değil. O zaman, ek finansmanında kaynağının olması lâzım. Ben bazı hallerde bazı küçük bankalarda "İstanbul Yaklaşımı" içinde niyeti olsa dahi fonlama imkanı bakımından girmeye müsait değildir. Onun girmemesi halinde ise bütün dengeler bozulabilir. Diğer taraftan bakıldığında daha büyük portföyler ise yine de ilave kredi için bir kaynak ihtiyacı gözüküyor.

Biz Bankalar Birliği olarak bu kaynak için son olarak öngördüğümüz yöntemi Merkez Bankası'ndan reeskont imkânı sağlanması. Bu esasında ideal olan şu; bu yapılandırılan alacaklarla ilgili olarak o vade yapısına uygun reeskont imkânı sağlanır ise, bankacılık sektörü bilançoları gerçekten ideale gelir ve bu uygulamanın başarı şansı çok artar. Ama o açıkçası biraz da meblağ, büyüklük ve yöntem meselesi onu göreceğiz. Ama reeskont imkânının da kaynağının en azından yurt dışından, yani Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, IFC gibi kaynaklardan sağlanması halinde Merkez Bankası'na bu olayın daha işlerlik kazanacağını düşünüyorum. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

NAS – Teşekkür ederim Sayın Başkan. Efendim konu çok geniş. Dolayısıyla çok ayrıntılara girersek saatlerce de konuşulabilir. Onun için ben mümkün olduğu kadar bazı ilginç bulduğum ve özellikle dinleyicilerin bilmesinde yarar bulduğum, benim dikkatimi çektiği için de onların da bilmesinde yarar bulduğum noktalara değinmek istiyorum. Bir tanesi şu: Şimdi bir sıkıntı var, bu sıkıntı bugünün ya da dünün sıkıntısı değil. 2 senenin sıkıntısı da değil. Türk ekonomisindeki bir modelden doğan sıkıntı ve bu rekabet gücünü yok etti. Üretim potansiyelini de yok etti. Sadece reel sektörü değil, mali sektörde de sorunlara yol açtı. Mali sektörde; kısa vadede çok iyi gibi görünen bilançoları aktif pasif vade uyumsuzluklarıyla bozarak, kur riskleriyle bozarak uzun vadede son derece zayıf hale getirdi.

Burada ben 3 değişkene dikkat çekmek istiyorum. Şimdi Türkiye'de bir hastalık var. Bir konu gündeme geldiği zaman, herkes ona focus oluyor. Detayda kayboluyor, orman gözden kayboluyor. Burada da herkes şimdi, yaklaşımçı ve aktif yönetimci oldu. Çok koyu uzmanlaşmalar başladı. Yani olayın özünü galiba kaçıyoruz. Şimdi mesele şuydu: Türkiye'de kriz boyunca bankalar 3 risk ile boğuştu: Bir tanesi kur riski, diğeri de vade riski idi. Şimdi onlar da tümüyle bitmiş değil ama onları geride bıraktık. O süreç te önemli bir telefata ile bitti. Bayağı bir zayıflık da verdik.

Bankalarımız oldukça inceldiler, az miktarda kaldılar. Sağlamlar da oldukça iyi bankalar olmasına rağmen devamlı bir konjonktür riski içindeler. Her an mali bünyeleri zaafa uğrayabilir korkusu içindeler. Kendileri de, ekonomiyi dikkatle izleyen herkes de bu konuyu görüyor.

Şimdi de aslında en tehlikeli en kritik risk olan ve aslında başta gelmesi gereken risk gündeme geldi. 4 sene önce yoğunlaşması gereken dikkatler, şimdi risk gündeme gelince yoğunlaşmaya başladı. Bu risk de bilanço riskiydi. Tabii ki mali sistemin 3. ve en önemli riski bilanço riskiydi. Yani açılan kredilerin geri dönmeme riski. Ama üçüncü bacağa gelince, sanki daha öncekiler risk değilmiş, esas risk buymuş gibi bir görüntüyle karşı karşıyayız. Ama bu Akdeniz ülkelerine özgü bir şey. Tabii yumurta kapağıya dayanınca çok fazla ağlıyoruz. Aslında önceden bilinen bir hadise. Pekî çözümlerin mi önceden biliniyor diye. Hayır, çok önceden buna hazırlık yapılmalıydı, onu söylemeye çalışıyorum ve teşhisinde de çok dikkatli olmalı. Şimdi yine bir gürültü kopuyor, talep sorunu var diye Türkiye'de. Ondan sonra KDV'ler indirilsin, talep birden bire canlansın, herkese çözüm bulunsun gibi sihirli bir takım anahtarlar. Bunların hiçbirinin gerçeğe alakası yok. Çünkü sihirli şeyler olduğu son derece tartışılır. Bir defa Türkiye'de sorun tamamen talep sorunu mudur? O bile belli değilken, yani teşhisi bir defa tamamlamadan derhal tedaviye geçiyoruz ve böylece pratisyen doktorlar elinde perişan olmuş bir hasta ekonomi haline geliyor. Çünkü teşhis doğru mu? Yani talep mi, hakikaten sorun onda bile yeterince bir tartışma yapıldığına emin değilim.

Türkiye'deki durgunluğun sebebi büyük ölçüde son yıllarda mali sistemin tıkanması belki de. Çoğu ekonomistin de kanaati o. Mali sistem tıkanıyor, kredi stoku tıkanıyor. Bankalar kredi açamıyor. Ödemeler sistemi tıkanıyor. Kasım'daki hadise de oydu. Yani ödemeler sistemi kilitlenen bir ekonomi zaten çalışmaz. Buradaki illüzyon, yanılsama oydu. Yani sanki reel sektörle bankacılık sektörü birbirine rakip, biri diğerine kazık atıyor, birinden alırsak öbürü köşeyi dönecek gibi. Öyle bir hadise yok, alakası da yok. KOBİ-Büyük şirket ayırımından çok yaşama şansı olan-olmayan ayrımı önemli. Ayrıca biraz ferahlamaya ihtiyacı olan bazı büyük şirketler var ki, tökezlemeleri kendilerine bağlı pekçok şirketi de yok edebilir.

Banka sistemi aslında çok bilinçli olmayarak bu duruma düştü. Burada banka sisteminin de hatası var. Çünkü kısa vadeli sermaye hareketlerinin bol miktarda olduğu bir konjonktürde yani 1990 öncesinde son derece fiyakalı banka bilançolarıyla aslında derinde yatan sorunları görmezden gelip arttırdılar. Rekabetçiliklerini yitirdiler. Bankacılık faaliyeti yap-

madılar. Sonra bu konjonktür gidince kısa vadeyle gelen para nasıl gidiyorsa, o zaman da gerçek sorunlara yavaş yavaş dönmeye başladı, yük uzun süre devlete yıkıldı. Şimdi devlet de tükendi. 15 sene önce çok dikkatli gözlerin görebileceği riskler tek tek önümüze geliyor; vade riski, kur riski, bilanço riski. Peki nasıl çikilacak bundan?

Şimdi yaklaşımla ilgili çok kısa bir şey söylemek istiyorum. Yaklaşımları çok sihirli olarak görmemek gerek. Bunların sadece yararlı teknik aletler olarak görülmesi lazım. Bunlar gibi başka aletler de geliştirilebilir. Bu yararlı teknik aletler esas itibariyle sihirli anahtarlar değil, mesela bunun hallederse ekonomi kurtulur gibi bir şey de değil. Türkiye gibi sistemin derin krizi olduğu temel dengelerin, makro ekonomik dengelerin oluşturulmadığı ekonomilerde böyle 1-2 formülle ekonomiyi kurtarmazsınız. Sadece kurtarma sürecine yardım edersiniz ki o da çok önemli bir fayda. Onun için büyütülen ve çok fazla ağlamaya yol açan şeyler yanlış. Mesela, İstanbul'lular kurtuluyor Eskişehir'liler kurtulmuyor gibi, sanki "İstanbul Yaklaşımı" diye İstanbul'daki şirketleri kapsıyor gibi yanlış anlamalara yol açıyor. Hatta geçenlerde ben "Bitlis Yaklaşımı" gibi versiyonlar üretilmeye başladığını duydum. Yani işi sulandırmaya da başladık. Halbuki hadise sadece fizibil midir, değil midir? Ne kadarı fizibildir? Devlete çok mu yük getiriyor? Devlet karşılayabilir mi bu kadar yükü, karşılayamaz mı? Bir nevi karşılıklı akil insanların birlikte tartışarak bir çözüm bulması olarak görülürse belki gerçekçi bir analiz yapılabilir. Aslında bu yaklaşımlar, şirket kurtarmaktan çok krizin yayılmasını önlemek diye görülmeli. Çünkü Dünya Bankası'nın 2001 yılında reel kesimi temsil yeteneği olan 210 şirket için Türkiye'de yaptığı bir araştırma kendi başına yaşama şansı olan firmaların ancak % 30 düzeyinde olduğunu gösteriyor.

"Londra Yaklaşımı" bir yönüyle söyleyeyim, aslında 30 yıldan beri Londra'da uygulanan ve biraz da modası geçmekte olan bir uygulamadır. Orijinal bir şey değildir yani. Daha ilkel tarzıyla zaten uygulamadadır. Garamede dediğimiz hadise bankaların bir şirketle ilgili alacaklarını birlikte belli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek yönettiği şirketi de mümkün olduğu kadar katma değer üretir ve kredisini ödeyebilir halde tutmak için uyguladığı bir eski "İstanbul Yaklaşımı"dır zaten. Ama bu biraz daha sistemli, kuralları önceden belli, daha yaygın bir hale getirilirse hissedilir bir iyileşme umudu var; nitekim dinleyiciler arasında Garamede'yı bizzat uygulayan arkadaşların gülümsediğini de görüyorum, yani vardı zaten bu hadise.

Şimdi bu sistem Londra'da İngiliz Merkez Bankası'nın desteği ile yapılmıştı. Türkiye Merkez Bankası'nın desteğiyle yapılması mümkün değil,

çünkü orada güçlü bir ekonomi vardı. İsveç'te mesela hemen atlayarak söyleyeyim aktif yönetim şirketlerinde çok süratle sonuca varıldı ama İsveç'te çok güçlü bir bankacılık sistemi vardı. yani bu tip kıyaslamaları yapmamak lâzım. Buna mukabil Kore ve Malezya gibi ülkelerde çok güçlü bir devlet desteği ile bu iş uygulandı. Devletimiz o desteği sağlayabilir mi?

Burada yine bir sürü faktör var, ben basitleştirmek için şunu söyleyeyim: "İstanbul Yaklaşımı" ile varlık yönetim şirketi birbirine alternatif yaklaşımlar değil. Bir de böyle şeyler görüyoruz tartışmalarda. Bunlar alternatif değil, aslında tamamlayıcı yaklaşımlar. Dolayısıyla bu illüzyona da engel olmak lâzım. Yalnız kritik başarı faktörleri Sayın Emirdağ'ın dediği gibi ikisinde biraz farklı. Bir tanesinde "İstanbul Yaklaşımı" bana göre bir sürü faktör arasında en kritik faktör karşılıklar yönetmeliği. Diğerinde de kritik başarı faktörü fonlama. Yani aslında ikisinde de fonlama sorunu var ama ağırlığa baktığımız zaman aktif yönetim şirketinde fonsuz böyle bir model olmaz. O fonun nereden geleceği önce çözülmeli, öyle varlık yönetim şirketi olur.

İstanbul Yaklaşımı'nda da karşılıklar yönetmeliği önemli ama böyle bir tıkanma noktası var "İstanbul Yaklaşımı"nın. BDDK'daki arkadaşlardan kısmen cevabını da aldım. KOBİ'lerle ilgili olarak alt sözleşmeler mümkün hale getiriliyor. "İstanbul Yaklaşımı"nda da güçlü bir bankacılık sistemi olmadan, şimdi o adamlara zaten dengesiz olan aktif pasif vade uyumsuzluğunu biraz daha bozun diyorsunuz. Biraz daha bozun deyince, o bankalar onu nereden karşılayacak sorunu var. Orada fonu bankalara yine birilerinin vermesi lâzım. Burada bu modelde o fon tarafı yok. Fon tarafı dışarıda bırakılıyor, onu bilelim. Yani İstanbul Yaklaşımı sonunda ortaya çıkacak fon ihtiyacı çözülmeden şu anda tamamlanmış durumda. Karşılıklar yönetmeliği ile ilgili bütün sorunların da çözülmekte olduğunu zannediyorum. Teşekkür ederim.

DERGİNİN NOTU: Yukarıda sunulan "Seminer" 12 Kasım 2001 tarihinde yapılmıştır.

Görüşler

Prof. Dr. HÜSNÜ KIZILYALLI

Ekonomik Krizler ve Derviş Programı *

1. 1999 Programı ve Krizler

1 7. Stand-by programının yanlışları-özellikle kur çapası, ve içerdiği tehlikeler konusunda önceden yapılmış uyarılara⁽¹⁾ aldırmayan Türkiye, önce 10 milyar dolar cari ad ask⁽²⁾ verdi, ardından kur çapası nedeniyle 19 milyar dolar sermaye çıkışı ve iki kriz yaşadı. Kur çapasının, 1994 krizinin tekrarına ve döviz rezervlerinin kaybına yol açabileceği ve buna karşın büyük sermaye çıkışından önce kurun serbest bırakılması önerildiği⁽³⁾ ve gerektiği halde, kur, rezervler tükendikten sonra 22 Şubat 2001'de serbest bırakılmış 17. Program da bizim beklediğimiz üzere fiyaskoyla sonuçlanarak⁽⁴⁾ terkedilmiştir. Krizlerin asıl faturası, takvimi de verilerek çıkarıl-

acak kanunlar, ürün kotaları, kapatılacak kurumlar, bakanlık yetkilerini devralarak oluşturulacak özerk kurullar, bu kurullara kimlerin tayin edileceği; vb. her türlü ayrıntıyı içeren, herhalde Osmanlının kapitülasyon anlaşmalarından da daha ağır şartlar içeren ve her kredi diliminin ödenmesini yeni ayrıntılı taahhütlere bağlayan ek niyet mektupları verilmesini gerektiren, 18. Stand-by olmuştur.

17. Stand-by'ın riskli olsa da; başarılı olabileceksen, olumsuz dış faktörler, bazı şeylerin ters gitmesi nedeniyle iflas ettiği görüşü, olan biteni hiç anlamamakla eşanlamlıdır. Eğer ekonomik-mali yapı

* Bu yazı "14 Eylül 2001" tarihinde kaleme alınmıştır.

ve uygulanan politikalar temelde sağlam olsaydı, dış faktörler (siyasi krizler, vb dahil) böylesine ekonomik depreme yol açmazdı; dünyada bunun örneği çoktur, ama Türkiye gibi ekonomisi devamlı krize giren ülke yoktur. Son 50 ve özellikle 30 yıldır Türkiye'nin ekonomik istikrar ve kalkınma açılarından niçin çok başarısız olduğunu ve 1988'den beri ekonomik kriz içinde bulunduğunu ve krizlerin şiddetinin zaman içinde arttığını açıklamadan⁽⁵⁾ bugünün sorunlarını anlamak mümkün değildir ve bugün yine aynı yanlış yola devam (Derviş programı ile olduğu gibi) mümkündür.

Kur çapasının ağır faturası krizlerle ortaya çıktıktan sonra, IMF çapanın riskli olabileceğini, zamanında Türkiye'yi uyardığını bildirmiş; ABD Hazine Bakanı ise Temmuz 2001'de büyük denge-sizlikleri olan ekonomilerde çapa uygulamasının ve Türkiye'nin Kasım 2000'de krizden önce serbest kura geçmemesinin yanlış olduğunu beyan etmiştir. Derviş de programın başında devalüasyon yapmadan kur çapa uygulamasının yanlış olduğunu Temmuz 2001'de ileri sürmüştür.^(6, 7) Enflasyonun şok programla kısa sürede sıfırlanmasını amaçlayan tüm parasal-mali önlemler alınmadan, özellikle 3 yıllık programlarının daha başında kur çapasına geçilmesi ekonomik intihardır. Türkiye'nin son iki krizde yaşadığı da budur.

Büyük bütçe açığı (2001 bütçe açığı GSMH oranı % 15) ve aşırı parasal genişleme (2000'de M1 % 80 ortalama artmış, M2 % 60) ile enflasyon ve faizlerin hangi mekanizma ile kalıcı biçimde düşeceği belli değildir. Moda olan rasyonel beklentiler (rational expectations) teorisine dayalı olduğu sanılan model (içerdiği varsayımlar) ve tahminlerin geçersizliğini Latin Amerika ve Türkiye tecrübeleri defalarca göstermiştir. Derviş, Ağustos 2001'de faizlerin, enflasyon düşünce ineceğini beyan etmiştir. Enflasyon bir türlü inmediğine göre, yüksek faiz orta vadede de kaderimiz olmaktadır.

Mayıs 2000'de Merkez Bankası Başkanı Serdengeçti, kur çapasının enflasyonu düşüreceğini ve 1999 Stand-by'nin reel para arzını arttırmayı hedeflediğini bildirmiştir.⁽⁸⁾ Reel balanslardaki artış tabiatıyla faizleri de düşürecektir. Sonunda enflasyon düşünce - tabii düşerse - reel balansların artması identiktir/aşıkardır. Mesele, arada enflasyonun nasıl düşürüleceği ve para politikasının ne olacağıdır. Resmi beyanlar ve icraat, nominal para arzında kısıtlamanın değil bolluğun hedeflendiğidir.

Biz bu görüşe cevaben tespit ettikleri ve programın dayandığı ilişkilerin (denklemlerin) ekonometrinin kurucusu Koopmans'ın ifadesiyle teoriziz ölçüm (measu-

rement without theory) olduğu nu,⁽⁹⁾ para arzını artırırken enflasyonu düşüren hipotezin iktisat bilimine ters düştüğünü belirttik.⁽¹⁰⁾

Merkez Bankası Başkanı Serdengeçti, 1999 programının para kurulu uygulamasına benzediğini, likiditenin döviz rezervlerindeki artış karşılığında sağlandığını, içeriye verilen kredilerin net iç varlıklar tavanı vasıtasıyla sabit tutulduğunu, son 4 yıldır olduğu gibi banka sisteminin repo/açık piyasa işlemleri (APİ) yoluyla fonlandığını, ancak 1999 Stand-by'ı gereği fonlamanın/APİ'nin Merkez Bankası'ndaki kamu hesaplarındaki değişimi telafi/bertaraf edecek şekilde yapıldığını (kamu hesaplarında azalma yoluyla piyasaya çıkan parayı, ters repoyla piyasadan çektiğini) bildirmiştir.⁽¹¹⁾

1999 Stand-by'ı ile Türkiye'nin ilan edilmeden para kurulu (currency board) sistemine geçtiği görülmektedir. Tek farklılık, iç borç vargelini sürdürebilmek/iç borcu çevirebilmek için para bolluğu sağlamak amacıyla APİ yapılmasıdır. Türkiye 1997'den itibaren kendine mahsus bir para kurulu kuralı uygulamıştır; nitekim, 1997- 1999 döneminde emisyon artışlarını Net Döviz Varlıkları (NDV) ve APİ kalemleri tayin etmişti.

2. Para Kurulu Metodu

Müstemlekeler, küçük ekonomiler, açık pazar/ekonomiler için

yaratılmış, az sayıda ürüne dayalı tarım ve sanayii olan orta boy ekonomilere uyarlanabilen para kurulunun (currency board) Türkiye gibi büyük ölçek, çok değişik sektörleri olan, çok ünlü tarımı ve iç piyasa için üretim yapan kesimleri önemli ağırlıkta olan bir ekonomiye uygulanması ekonomik mantık, teori ve pratiğe ters düşer. Türkiye gibi çok çeşitli eğilimler etkisinde olan bir ekonomide, para arzını, sıcak para dahil döviz gelirlerinin dalgalanmasına tabi kılmak, banka ve üretici sektörler üzerine gereksiz parasal şoklar yüklemek ve büyük sıcak para çıkışı halinde bu sektörlerde kriz çıkarmakla eşanlamlıdır. Bu nedenle 2000 yılı ortasından itibaren her an beklenen Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin temelinde bu husus vardır.

Arjantin gibi Türkiye'den daha düşük ve daha az sayıda sektörü ve ürün çeşidi olan bir ekonomide bile enflasyon sona erdikten sonra çıkan⁽¹²⁾ kriz ve 2001'de para kurulu kuralının sulandırılması anlamında ikili (dual) kura geçiş, bu sistemin büyük ekonomiler için yanlışlığını gösterir. Şimdi de Arjantin dalgalı kura geçecektir.

Görülüyor ki, işin başında doğru teşhise/taniya dayalı, iyi tasarlanmış, aşıksız/sağlam (foolproof) bir program yapamayan Arjantin, Brezilya, Türkiye gibi ülkeler, IMF'nin deneme tahtası olma-

ya mahkumdurlar. Derviş enflasyon düşünce Türkiye'nin "euro"ya geçeceğini söylemiştir. Çok katı bir para kurulu uygulaması olan bu proje, yukarıda açıklandığı üzere Kasım 2000-Şubat 2001 krizlerini ahvali adıya haline getirecektir. Çiller-Baykal ikilisinin 1995 de seçim öncesinde, hava-fişek gösterili ve Ricky Martin vari show'larla AB'ne üye olmadan, fiilen hiçbir mali yardım garantilemeden Gümrük Birliği'ne girmelerine nazire olarak, Gümrük Birliği'nin bu yüzden yaptığı tahribat (tarım, sanayii sektörlerine olumsuz etkiler, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerine katkı) nazara alınmadan, Derviş'in de bir ilke imza atarak Avrupa Para Birliğine (APB) üye olmadan, bağlı toprak (territory) olarak paramızla Avrupalı olduk diye öğünebilmek için "euro"ya geçmeyi planlamıştır. AB'ne üye olmadan APB'ne giriş ise, ekonomi, maliye, para politikalarımıza APB'nin tek yönlü müdahalesi (IMF ile birlikte bir ikinci patron) anlamına gelir; bu çerçevede AB üyesi olmadığımız için Avrupa Ordusu ile yaşanan sorunları nazara almak gerekir.

Türkiye'nin, sırf gösteriş uğruna-insan haklarında Avrupa normlarını tanıyoruz diyebilmek için, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yetkisini, terör ve Kıbrıs konularında akılsızca rezerv koymadan kabul etmesinin maddi ve manevi zararlarını da (fiilen ciddi hiçbir

yarar da sağlamadan) unutmamak gerekir.

Kasım 1999-Haziran 2001 döneminde Merkez Bankası aylık bilançoları⁽¹³⁾ üzerinden yapılan inceleme, para kurulu kuralına tam uyulmadığını ne aktif net döviz varlığının (NDV), ne de bilanço NDV'nin⁽¹⁴⁾ emisyonadaki değişimleri açıklamadığını göstermiştir. Nitekim para kurulu usulünde, emisyon artarken döviz rezervlerinin tükenmesi, bilanço NDV'nin Nisan - Haziran 2001 döneminde olduğu gibi negatife geçmesi olanaksızdır. İncelenen dönemin Kasım 2000 öncesinde emisyon artışında API'nin rolü, bilanço NDV'ninkinden çok daha büyük olmuştur. Kasım 2000'den itibaren ise emisyonu arttıran (ve 2001 Ocak'da azaltan) ana hatta, tek faktör API olmuştur.

3. 2001 Krizinin Nedenleri

1999 Stand-by'ı döneminde uygulanan para kuralı NDV artışlarının tamamını emisyonla yansıtmamıştır. Ancak NDV azalışı halinde durum değişmiş ve 2000 Kasım ve Aralıkta NDV'ndeki önemli azalışlar sonucu, emisyon Ocak 2000'de büyük tutarda azalmıştır ve bu Şubat 2001 krizinin nedeni olmuştur. Emisyonun, sıcak para hareketi nedeniyle dalgalanması, bazen para arzında çok yüksek artışlara (enflasyonist) bazen de

para arzının mutlak rakam olarak önemli ölçüde azalmasına yol açarak ekonomide deprem yapmıştır. Nitekim Merkez Bankası Kasım 2000 krizini müteakip emisyonu 2000 sonuna nazaran Ocak 2001'de % 24, Şubat 2001'de % 16 azaltmıştır. Emisyon ancak Mayıs 2001'de 2000 sonu düzeyine ulaşmış ve Haziran 2001'de bunu % 17 aşmıştır. Emisyona paralel olarak, rezerv para da Ocak 2001'de % 23 azalmış; M1 de 2000 sonuna nazaran Ocak 2001'de % 17, Şubat 2001'de % 13 azalmış, ancak Nisan 2001'de artmaya başlamıştır. Ocak 2001'de hem M2, hem de M2Y azalmıştır.

Hangi ülkede emisyon, rezerv para ve para arzı aniden, sürpriz şeklinde % 15-25 oranında azalırsa ve faizler roket gibi yükselirse, ekonomi şoka girer, banka ve firmalarda zincirleme iflaslar kaçınılmaz olur. Hele bu Türkiye'de olduğu gibi 9 ay sürer, aşırı yüksek faiz, ilave şoklar, güven bunalımı, sığ piyasalar söz konusu olursa ekonominin durması kaçınılmazdır.

Belirtmek gerekir ki, kriz döneminde (Kasım 2000- Haziran 2001) yapılanlar, enflasyonla mücadelede bizim tercihimiz olan şok programdan çok daha radikal, katı ve serttir. (Uyduruk istikrar programları adına son 3-4 yıldır katlanılan sıkıntılar da cabası-

dır.) Şok programla emisyonun ve Merkez Bankası kredilerinin azaltılması değil, düşük bir oranda artması sözkonusudur.⁽¹⁵⁾ Kriz döneminde bütçede, özellikle faiz ve kamu işçileri konusunda azami gevşeklik gösterilirken, para politikasındaki aşırı kısıtlama hem tutarsız, hem de yanlıştır; yapılması gereken bunun tam tersi idi. Bu yanlış para-maliye politikası bileşimi yüzünden faizler çok yükselmiş, ödemeler kilitlenmiş ve son 4 yıldır çöken üretici sektörlerin (1998-2001 döneminde GSMH' yı da ortalama % 0.6 azaldı) tabutuna son çivi çakılmıştır.

1990'larda eski Sovyetler Birliğinde sanayi ve tarımı çökerten IMF programları, şimdi bunu Türkiye'de 17. ve 18. programlarla başarmak üzeredir.⁽¹⁶⁾ Kriz döneminde bizim önerimiz/alternatifimiz (her zaman fiyat istikrarına öncelik verdiğimiz halde) enflasyonla mücadeleyi terkedip (ancak bütçede en az bozulmaya izin vererek) parasal genişlemeye müsaade etmek olurdu; bu sayede ticari banka nominal faizleri daha düşük olurdu. Burası Latin Amerika olmadığı, Türkiye olduğu için hiperenflasyon da olmazdı. Ayrıca eşel mobil olmayışı ve dolarizasyon, yüksek enflasyonun hiperenflasyona dönüşmesini önler. (Şu anda uygulanan anlamsız program öngördüğü yüksek bütçe açığı, üretici sektörleri boğan para/kredi politikası ve bono,

döviz ihaleleri, borç takası, vb. ile piyasalara tutarsız müdahaleleriyle yüksek faiz ve döviz kuruna⁽¹⁷⁾ ve geleceğe dair büyük belirsizliğe yol açmıştır.) Bu suretle ekonomi 1.aşamada normal çalışmaya başladıktan sonra, ekonomiye geçiş programı⁽¹⁸⁾ (2.aşama) önceden açıklanmış parasal sınırlamalarla şok program olarak 2002 başında başlayabilirdi. Görülüyor ki uygulanan kur-para politikası beklediği üzere krizle sonuçlanmıştır. MB ve Hazine, krizlerde döviz rezervlerinin hemen tamamını ucuz kurdan kaybederek ve Ocak-Şubat 2001 döneminde para miktarını azaltarak müdebbir döviz idaresi ve merkez bankacılığın temel kurallarını ihlal etmiştir. Çünkü iç ve dış ödemelerin munta zaman yapılması, aksi halde ekonomi kitlenip duracağı için, pazar ekonomilerinde her daim öncelikli amaçtır; bu ödeme sistemi tehlikeye girecekse, enflasyonla mücadele gibi amaçlar terk edilir ve ödemelerin kitlenmesi önlenir.

Panik sonucu bankalara hücum halinde Merkez Bankası, çekilen mevduatlar nedeniyle güçlüğü uğrayan bankalara "lender of last resort" olarak finansman sağlar ve bu amaçla emisyonu gereken ölçüde - enflasyonist etkisini düşünmeden, arttırır. Paniği, bankalara hücumu önlemenin ilk ve tek yolu budur. 1929 Buhranında ABD'de Federal Reserve bunu

yapmadığı için hem paniği önlememiş, hem de buhranı derinleştirmiştir.⁽¹⁹⁾ Türkiye'de son krizlerde ise, mevduat garantisi nedeniyle bankalara bir hücum olmadığı halde, Merkez Bankası önce döviz rezervlerini fuzulen ucuza tüketerek, sonra da emisyonu ¼ azaltarak faizlerin fırlamasına, bankaların kredilerini geri çağırmalarına yol açarak panik ve ödemelerde yapay bir kriz yaratmayı başarmıştır.

Hiç bir ülkede tam bağımsız olmayan Merkez Bankası'nı Türkiye'de tam bağımsız ve yetkililerini⁽²⁰⁾ sorumsuz⁽²¹⁾ kılmak çabasının benzer hüsrana ve enkazlara yol açacağı açıktır. Buradaki tezat bile dikkati çekmemiştir: Özerk/bağımsız olan kurul/kurumların sorumsuz kılınması ancak keyfi idare yaratır ve bu en basit hukuk mantığına ters düşer. Hazine, Merkez Bankası, bankacılık yetkilileri yaptıkları işlerin teknik inceliği ve gizliliğinden yararlanarak dilediklerini sorumsuzca yapabildikleri takdirde ekonomiye ve Hazine'ye hortum olaylarını çok aşan zararlar verebilir.

Bunlardan çıkabilecek iki önemli sonuç dikkati bile çekmemiştir. Lafı çok edilen saydamlık adına bu iki konudaki soruları yetkililerin cevaplaması gerekir.

(i) Biz nevema para kurulu ve hızlı özelleştirme yoluna çıkarken bunu 10 yıldır uygulayarak işsizli-

ğe batan ve sonunda yeniden dış borç batağına gömülen Arjantin örneği niçin bizi uyarmamıştır? Hangi nedenlerle yanlış/sakat olduğu açık bu yola girilmiştir.

(ii) ABD ve IMF, Kasım 2000 krizinden önce Türkiye'nin dalgalı kura geçmesini istediklerini bildirdikleri halde, yetkililerimiz bu konuda hiçbir beyanda bulunmamışlardır.

(a) Çok yüksek dış cari işlem açığı ve büyük sermaye çıkışı nedeniyle programın esasen çökeceği aşikar iken niçin dalgalı kura geçilmemiştir ve büyük sermaye çıkışı niçin Merkez Bankası kaynakları yerine ticari bankalara veya serbest döviz piyasasına yönlendirilmemiştir?

(b) Krizler öncesinde Merkez Bankası'nın ucuza sattığı dövizlerle ilgili, satın alan banka ve kişiler işlemlerdeki saik, art niyet olup olmadığı, kuru serbest bırakma kararının sızıp sızmadığı, vb. konularda ciddiyeti ve objektifliğinden şüphe edilmeyecek bir inceleme ve soruşturma yaptırıp sonuçların halka açıklanması, gerekmez mi? Bu yapılmadıkça ve banka hortumcularından paralar geri alınmadıkça⁽²²⁾ halktan yeni bir fedakarlık istenemez.

4. Derviş Programı

Felaketle sonuçlanması olasılığı çok yüksek olan 17. Stand-by,

"son umudumuz", "başka alternatif yok" teraneleriyle millete empoze edilip "olmayacak duaya amin" dedirttikten sonra, Şimdi de Özal ekolünün devamı ve daha acımasız olan Derviş programı son kuruluş reçetesi olarak sunulmaktadır. Aslında yapılan hep aynıdır: Propaganda hep aynı yönde ve artan şiddettedir ve doğru düşünmeyi, tartışmayı engelleyip, olmayacak duaya amin dedirtmek (wishful thinking), karşı çıkanları neredeyse vatan hainliği ile suçlamaktır. 17. Stand-by gibi bir borç ödeme programı olan Derviş programı bir yandan Türkiye'nin esas sorunları olan dolarizasyon, işsizlik, iç ve dış borç batağı, yüksek faiz, kronik yüksek enflasyon, düşük ve kesintili (stop - and - go) gelişme hızı, hortumlama, talan, ekonomi-para-kur-Hazine ve Merkez Bankası politikalarında süregelen yanlışlar, yaygın umutsuzluk ve belirsizlik, vb konularda şimdiye kadar ciddi hiçbir şey yapmamış, başaramamış, aksine durumu kötüleştirmiş; diğer yandan ileride borç senedi gibi ortaya çıkarılacak, kimsenin doğru dürüst okuyup değerlendirmeden imzalandığı anlaşılan Türk ekonomisinin her yanını cendere içine alan yüzlerce sayfalık niyet mektupları, eklerini ve içindeki tuzakları⁽²³⁾ ve teknik ayrıntıları⁽²⁴⁾ miras olarak bırakacaktır.

Türkiye'nin en acil ve önemli üç sorunu:

(i) işsizlik,

(ii) fakirlik-gelir düşüklüğü ve

(iii) devlet bütçesinin faiz yükü altında ezilmiş olmasıdır.⁽²⁵⁾ IMF programları - yakın izlemesi dahil, hem şok program (1-1,5 yıl içinde enflasyonu sıfırlayan) olmamaları, hem de yüksek enflasyon ortamında kur çapası temeline oturmaları nedeniyle bu sorunların tümünden şirazesinden çıkmasına yol açmışlardır ve bu durum Derviş programıyla daha da kötüleşerek devam etmektedir. Derviş programında bu sorunlara sıra gelmeyecektir.

5. Zamanlama Yanlılığı, Bütçe Açığı-Enflasyon ilişkisi

En başından 17. Stand-by' in GSMH'nin % 6.1 azaldığı 1999 yılı sonunda başlaması yanlıştı. Doğru zamanlama programın, Temizel reformlarına ve onun sonucu yurtdışına kaçan 5-6 milyar dolara rağmen, ekonominin düşük hızla da olsa büyümeye devam ettiği 1998 yılında başlamasını gerektirirdi. O takdirde istikrar programı Mali Milat reformlarına anlam, içerik kazandırır, 1999'da depreminin yol açtığı sosyal dayanışma da program reformlarına halkın tam desteğini sağlardı. Şok bir istikrar programı enflasyonu 2000 yılı başında tamamen sona erdirirdi.

Aslında Merkez Bankası isteseydi 1997-2000 döneminde emisyon/para arzı artış hızını düşük tutarak enflasyonu sona erdirebilirdi.⁽²⁶⁾ Çünkü Türkiye'de enflasyonun nedeninin kamu finansman açıkları - karadelikler olduğu iddiası bir yutturmacadır. Enflasyonun da, 2001 yılında döviz kurundaki artışın asıl nedeni para arzındaki aşırı genişlemedir. Hazine bonolarının bankalara veya halka satılması halinde ise (Hazine'nin doğrudan Merkez Bankası'ndan avans, kredi alması halindekinin tersine) emisyon ve para arzında genişleme olmaz ve dolayısıyla enflasyon da olmaz. Bu ders kitabı (textbook) bilgisidir.⁽²⁷⁾ Halbuki Türkiye'de para arzındaki aşırı artışın nedeni de bütçe açığı olarak gösterilir ve bu meyanda Merkez Bankası, Hazine borç ihaleleri esnasında APİ yoluyla bankaları fonlayarak sözde ihaleyi kolaylaştırır ve faizi düşürür. Aslında ise para arzındaki aşırı artış enflasyonu ve belirsizliği arttırarak faizlerin ve kurun yükselmesine sebep olur. Büyük bütçe ve dış ödemeler dengesi açıklarına rağmen ABD'nde 1982-1993 döneminde enflasyon olmamıştır; bu herhalde yeterli kanıttır. ABD Federal Rezerv'i gibi APİ'ne kalkışan Merkez Bankası niçin bu örneği görmez? Merkez Bankası'nın yıllardır, 'piyasalar'ın günlük seyrini takipten, bankaların likidite ve döviz açıklarını kapatmaktan, müstekar bir para politi-

kası uygulayamadığı açıktır. Bu yanlışlıkta enflasyon lobisinin etkisi açıktır. Bu dönemde Merkez Bankası'nın da kârları önemli ölçüde artmıştır. Paranın istikrarını sağlamakla mükellef Merkez Bankası'nın kâr maksimizasyonu peşinde olması düşündürülemez. Ancak sözkonusu yanlış/sakat politikalarda Merkez Bankası sermayesinin hemen yarısının özel kesime ait olmasının bir rolü olmuş mudur?

6. Para Politikasındaki Yanlışlık

Ağustos 2001'de Merkez Bankası'nın yıl sonuna doğru enflasyon hedeflemesine geçeceği ve bu sistemde ekonomi politikasının tek nominal çapasının enflasyon hedefi olacağı ve Merkez Bankası'nın yalnız "döviz kuru, parasal büyüklükleri değil, tüm ekonomik verileri değerlendirerek para politikası" kararları alacağı açıklanmıştır. Döviz çapasını emisyonu/para arzını dilediği gibi arttırarak faizleri düşürme şeklinde anlayan Merkez Bankası'nın şimdi böylesine karmaşık verileri ve 'piyasalar'ın günlük, fiyatların aylık seyrini takip ederek, yeni bir tekniği denemesi maceradır ve bunun hüsrarla bitmesi normaldir.

Diğer yandan Hazine, Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Maliye ve bankalar arasındaki koor-

dinasyon eksikliği, Derviş'in, mevcut para içinde yüzen özerk kurum ve kurullarına ilaveten, yine aynı statüde hemen her alanda kurduduğu, bakanlıkların bilgi ve tecrübe birikimlerini gözardı eden yetkili ama fiilen sorumsuz, üst kurullarla doruğa erişmiştir. Doğru olan Hazine'nin Maliye'ye bağlanması ve güçlü Maliye'nin, eski statüsü verilmesi gereken DPT'nin da yardımıyla bu işlerin yetki ve sorumluluğunu yüklenmesidir.

Bizim para - kredi konusundaki önerimiz basit ve kolaydır. İnce ayarı (fine-tuning) gerektiren karmaşık/karma kurullarla sistemin çorbaya döndürüldüğü nazara alınınca basitlik, gerekli bir nitelik olmaktadır. Öneri, Milton Friedman'ın para arzını belli oranda arttırma metodunun (k-percent rule) emisyon bazı üzerinden uygulanmasıdır: Sözelimi ilk yıl % 25, ikinci ve müteakip yıllarda % 10 artış biçiminde. Bankalar ve ekonomik ajanlar bu kurula kolayca ayak uydurabilirler. Bu suretle enflasyonda 2. yıl içinde sona erecek ve bununla da yüksek faiz bitecektir. Ancak, enflasyon-yüksek faiz-düşük kur-ucuz kredi-bol teşvik⁽²⁸⁾ lobisi buna zor izin verir.

2000-2001'de uygulanan para politikasının yanlışlığı bir ders kitabından teorem gibi alıntılarla göstermek aydınlatıcı olur: Enflasyonu kontrol için döviz kuru hedeflemesi/çapası kullanılması halinde,

para arzı arttığı takdirde döviz kuru yükselecektir, bunu önlemek için para arzı artışının durması şarttır. Bu şekilde enflasyon kontrol altındadır, çünkü sabit kur para arzındaki her aşırı artışı daha doğmadan önleyecektir.⁽²⁹⁾ Türkiye'de ise 2000 yılında para arzı alabildiğine artmış ve sistemi dinamitlemiştir.

Diğer bir deyişle, ya döviz kuru, ya da para arzını seçersin; ikisini birden seçemezsin (you can't have it both ways)⁽³⁰⁾ hem pastayı yiyip, hem de ona sahip olamazsın, "you can't eat your cake and have it." Çünkü para arzı genişleyince, büyüyen toplam talep (aggregate demand), enflasyonist baskı, enflasyon ve beklentisi, vb. sonucu döviz talebi artarak, milli paranın değer kaybına yol açar; açık ekonomi ve dolarizasyon ortamında değer kaybı (devalüasyon) daha büyük olur.

1970'lerde "stagflation"la sonuçlanınca, Maliye alanında terk edilen ince ayar (fine tuning) politikalarının, Türkiye'de 1997-2001 döneminde yol açtıkları felaketlere rağmen, yüksek enflasyon ortamında para alanında ısrarla uygulandığını görüyoruz.

7. Ekonominin Gidişi

Enflasyon yüksek seyreden GSMH'nın 1999'da % 6 ve 2001 ilk çeyrekte % 4.5, ikinci

çeyrekte % 12 (2001'in ilk 6 ayında % 8.5) azalması, hem "stagflation" halini ve "fine tuning" in fayda etmediğini, hem de Derviş'in sorun çözmeyp, yeni sorunlar da yaratarak sorun biriktirdiğini gösterir.

Hükümet 'piyasalar'ın günlük seyri ile Stand-by'lardaki performans kriterlerini takip ettiği için, kapanan işyerleri, yurtdışına kaçan fabrika ve nitelikli işgücü azalan üretim, çiftçi-esnaf protestoları üzerinde durmamaktadır bile! Halbuki içeriği ve zamanlaması yanlış stand-by'lar, yanlış uygulamalar, siyasi krizler, vb. nedeniyle ekonomi bir krizden, daha büyük daha derin bir krize sürüklenmektedir. Derviş'e göre 2001 yazı başında sona ereceği bildirilmiş bu durum şimdi Ecevit'e göre daha bir yıl devam edecek ve orta vadede esenliğe çıkılacaktır. Bu tahminler iyimserdir. 30 yıldır devam eden, Demirel, Ecevit, Özal ve ekiplerinin eseri, enflasyona, aşırı borçlanmaya ve sıcak paraya, tüketim, verimsiz-ölü yatırımlara, ekonomi ve kamu kesiminin beceriksiz ve kötü yönetimine ve haksız kazançlara dayalı bu bozuk düzen ve gidişin ana unsurları aynen devam ettikleri için esenliğe uzun vadede bile çıkılamaz. En iyi olasılık, ekonomik çöküntü durduktan sonra (bunun dahi ne zaman ve nasıl duracağı belirsizdir) sıcak para girişine bağlı olarak fert başına gelirin kesintili ("stop-go" süre-

ciyle) yılda ortalama % 1 (1990'larda olduğu gibi) büyümesidir.

Derviş ise yakında % 7 hızla kalkınmaya başlayarak 10 yılda Avrupa'yı (15-30 bin dolar fert başına gelir) yakalayacağımızı belirtmiştir. Ekonomik alt yapısı tümenden yanlış olması ve ekonomideki yapısal hatalar nedeniyle sermaye hasıla (S/H) oranı artık Batıdaki gibi son 20 yıldır 6 olan⁽³¹⁾ Türkiye'nin % 7 hızla kalkınması olanaksızdır. Bu hız varsayılsa dahi, % 2 nüfus artışıyla, bugün 2500 dolar olan gelir 10 yılda ancak 4000 dolar olur (3000 dolar gelirden hareketle 5000 dolara ulaşılır.) Ekonominin yeniden normal büyümeye başlaması için iç borç sorununun çözülüp faizlerin normal düzeye (reel % 5-10) inmesi gerekir; halbuki 2000 sonunda 36 katrilyon TL. olan iç borç Derviş programları sayesinde Temmuz 2001'de nerdeyse 3 kate çıkarak 96 katrilyon TL. olmuştur.

Kısa vadeli gelişmeler ise bir faciadır. Borsaya kote büyük sanayi şirketlerinin 2001 yılı ilk yarısında toplam olarak zarar etmiş olmaları, durumun 1994'den bile çok daha kötü olması, ekonomi yönetimi için çok önemli bir tehlike sinyali iken, bunun üzerinde bile durulmamıştır. Çiftçi, esnaf, orta sınıf ve emekçilerden sonra büyük sanayi şirketlerinin de kriz nedenleriyle tükenmeye başlamaları

(ancak hep kayırlan bankacılık kesiminin kârları devam etmektedir) Derviş, programının bir fiyasko olacağını göstergesidir.⁽³²⁾

8. Ekonomik Kalkınma ve Yabancı Sermaye

Ekonomik kalkınmanın uzun ve zor bir süreç olduğu, önemli ölçüde nitelikli işgücü, teknoloji ve sermaye birikimi ile çok iyi/akıllı yönetim gerektirdiği ve yabancı sermayenin de bunların bulunduğu yerlere aktığı, Batıda ne varsa aynısını fiziki yatırım olarak kopya etmekle kalkınmanın olmayacağı, en hızlı yol olan ve 1970'de Türkiye ile aynı düzeyde bulunan Taiwan ve Kore'nin bile ancak 30 yıl sonra 10 bin dolar gelir düzeyini aştığı ve bugün Türkiye'nin az gelişmiş bir ülke olduğu gerçekleridir. Basında bile bazı kalemler kısa sürede bir Almanya, İtalya olabileceğimizi, globalleşmenin, yabancı sermaye akımının bunu süratle sağlayabileceğini yazabilmektedirler.

Mal ve sermaye hareketlerinin serbest olduğu 19. asırda (1914'e kadar) ticaret, sermaye ve büyüme gelişmiş ülkelere teksif olmuş ve az gelişmiş dünya bundan zararlı çıkmıştır. Bugün teknoloji, bilgisayar ve iletişimdeki devrimlerin olumlu etkilerine rağmen, globalleşmenin etkisinin 19.asırdakin-den farklı olması, az gelişmiş dün-

yanın zararına olmaması için fazla bir neden yoktur. Ancak Taiwan, Kore, Çin gibi kalkınmanın iç kösteklerini bertaraf edip, hızlı kalkınma yolunu bulmuş ülkeler, oyunun kurallarını lehlerine çevirmeyi de becerip (Türkiye bu sonuncu hususta çok başarısız) globalleşmeden kârlı çıkıyorlar. Bu alanlarda yaya kalan Türkiye ve Latin Amerika ülkeleri globalleşmeden zararlı çıkmak durumundadırlar.

AB'ne Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi normal tam üyeliğin, Türkiye'nin pek çok sorunu gibi kalkınma sorununu da çözeceği belli ise de (ancak yakında üye olacak Doğu Avrupa ülkelerine bile eski ölçülerde yardım yapılmayacaktır) bunun 10-15 yıldan önce olması imkansızdır, ayrıca o halde dahi Türkiye için bugün Gümrük Birliği'nde olduğu gibi özel bir statü uygulanarak Türkiye'nin bundan hiçbir maddi yarar sağlamaması⁽³³⁾ ihtimali çok yüksektir. Aslında Türkiye birç klübüne pişbirik oynamak için girmek istemektedir. Bu konuda Türkiye'deki tartışmalar yanlış yöndedir ve güçlü AB lobisinin isteği doğrultusunda olmaktadır. Cari politikalarla Türkiye AB tarafından hiçbir zaman üyeliğe hazır kabul edilmeyecektir; AB Türkiyenin özel statüsünden çok memnundur, bunun ilanihayie sürmesi elindedir ve menfaatinedir ve Türkiye'deki güçlü AB lobisinin buna ciddi bir itirazı yoktur.

Özetle Türkiye'nin gelişme sorunu AB'nin bir katkısı olamaz.

Gümrük Birliği-AB ilişkileri ve bol teşvikler sayesinde direkt yabancı sermayenin Türkiye'ye akacağı⁽³⁴⁾ hep ileri sürülür. Derviş de aynı bekleyiş içindedir. Gerçekte bu sermaye artık Türkiye'yi terketmektedir. Philips, Opel, Alcatel Türkiye'deki üretim tesislerini kapatmışlardır. Sabancı'nın yabancı ortakları bile tevsî yatırımlarını askiya almışlardır. Aslında kârlı, verimli oldukları halde en sonunda Derviş programı ile kapanma eşğine gelen fabrika, tesis ve müesseselerin yabancı sermaye tarafından ölü eşek fiyatına alınıp, asgari ücretle çalıştırılmaları çok önemli bir gündem maddesi olmuştur. Ancak bu yolla giren sermaye hem cüz'i olacak, hem de astarı yüzünden pahalı olacaktır.

Türkiye düşük faizli uzun vadeli kredileri, kalkınma bankalarının, AB'nin⁽³⁵⁾ proje kredilerini kullanmaktan acizdir/isteksizdir. Bunda güçsüz/partizan idarenin ve bu kredi şartlarının ihale yolsuzlukları yapmaya imkan vermemesinin rolleri vardır. Bunlar yerine birkaç yıl vadeli, yüksek faizli satıcı kredileri (suppliers' credit) ve 1 yıl vadeli sendikasyon kredilerini ve sıcak parayı tercih etmektedir. Dış finansman bu şekilde kısa vadeli olunca, kalkınma sıcak paranın giriş-çıkışına bağlı olarak kesintili (stop-go) almak durumundadır ve bu şekilde büyüme halinde istih-

dam artışı da cüzi ve geçici olur. Son 25 yıldır devam eden, hem kalkınmayı baltalayan, hem de ağır borç servisi sorunları yaratan, uzun vadeli kredi kullanmama tutum/eğilimine karşı hiçbir hükümetin tedbir almak bir yana, üzerinde bile durmaması ilginçtir. Satıcı kredilerini bile sağlamaktan aciz idare, bunu bile Yap İşlet-Devret (YİD) formülü ile yabancı sermayeye yüklemiştir; Özal'ın geliştirdiği, enerjide yaygın olan⁽³⁶⁾ YİD, külfeti, zararı devlete, kârı yabancı sermayeye ait, Türkiye'ye mahsus bir özelleştirme çesitidir.⁽³⁷⁾ YİD projeleri ve bu nitelikteki özelleştirmeler yerine, niçin işletme mukavelesi (management contract) yapılmadığı cevaplanması gereken bir sorudur. Çin bu metodu kullanmaktadır.⁽³⁸⁾

Devlet sermaye, kredi, fabrika, arazi; vb. sağladığına göre en uygunu işletme hakkını devirdir. İstenilen koşullar yerine getirilmeyince, işletme hakkı başkasına kolayca verilebilir. Halbuki özelleştirmede koşullar yerine getirilmeyince; işçi çıkarma, gerekli yatırım yapmama, ihale taksitini geciktirme, vb. bir şey yapılamamaktadır. Bu çözüm tenkide uğrayan pek çok özelleştirmeyi doğru yola sokabilirdi. Anlaşılan talan lobisi bunu engellemiştir.

9. Kamu Yatırımları ve İstikrar Programı

Özal, kamu sektöründe tevsi,

modernleştirme dahil prodüktif yatırımlara son vermiş ve bu artık kural olmuştur. Bunun yerine kamu yatırımları lüks ofis binası, lojman, taşıt, yol-kaldırım vb. inşaatlardan oluşmuştur. Bu iş artık çığrından çıkmıştır; halen devam eden kamu yatırım projeleri toplamı 107 katrilyon TL. (71 milyar dolar) ve bunlar için şimdye kadar 35 katrilyon TL. harcanmıştır ve bunlar 15-20 yılda bitirilebilecektir. TOBB Müteahhitlik Sektör Kurulu Raporuna göre tamamlansa da kullanılmayacak olan bu projeler için yılda 5 milyar dolar ödenmektedir.⁽³⁹⁾

Sadece bu israf kalemi üzerine aşağıdaki müşahedeler yapılabilir:

(i) Bir istikrar programında durdurulacak ilk harcama kalemi olması gereken bu israf/ölü yatırım için, sözde istikrar programı uygulanan 1997-2000 döneminde 20 milyar dolar borçlanılmış olması havsala dışıdır. Bu harcama olmasaydı Temmuz 2001 iç borç stoku 96 katrilyon TL yerine 65 katrilyon TL olurdu (bu kalem için alınan borçların faizleri hesaba katılmadan.) Ortalama iç borç bileşik faizi hesaba katıldığında bu harcama için yapılan borçlanmanın, Temmuz 2001'de 49 katrilyon TL'ye balığ olduğunu, yani bu harcama tasarruf tedbirleri meyanında yapılmamış olsaydı, Temmuz 2001 iç borç stokunun 47 katril-

yon TL'ye düşmüş olacağını gösterir. Bu tek harcama kalemi dahi, kamu kesiminin nasıl hesap-sız-kitapsız harcama yaparak enf-lasyona sebep olduğunu gösterir.

(ii) DPT eski statüsünde ol-saydı, bu yatırımlara daha baştan izin vermezdi. 17. "Stand-by"ın bir yetkili/sorumlu koordinatörü ol-saydı, yine bu israf önlenebilirdi. Kadroları, yatırımları ve gösteriş harcamalarıyla büyük bir israf kaynağı olan ve sorumsuzca borçlanan belediyelere, yeni ma-halli idareler kanunu ile verilecek ilave yetkiler, bu israfı ancak arttırır.

(iii) Bu nevi israf yatırımlarının hala devam etmesi 18. Stand-by modelinin yanlışlığını, Derviş ve ekibinin bu işe (ekonomik istikrar) bihakkın vakıf olmadıklarını gösterir. Nitekim Derviş ve ekibi, İsrail, Meksika, Arjantin, Brezilya gibi ül-kelerden çeşitli defalar uzmanlar getirip, görüşlerini alma ihtiyacını duymuştur. İsrail, ABD'den çok büyük mali ve teknolojik yardım alan küçük bir ekonomi olması, Latin Amerika ülkeleri kültür, topl-um, ekonomi ve devlet yapıları ve geleneği açılarından farklı (aslında son 25 yılda Türkiye'nin bu ülkelere ekonomi, maliye, kültür, toplum açılarından benzetilmesi için epey uğraş verilmiştir) ve ayrıca ekono-mik istikrar konusunda kronik ba-şarısız olmaları hasebiyle Türkiye için emsal/örnek teşkil etmeleri

düşünülemez. Bu yabancı uzman-lar yerine 1946 develüasyonun-dan sonra, Türkiye'deki yeğane başarılı istikrar programı olan 1960/1961 programını yapan ve uygulayan Maliye yetkililerinin (1961 yılı için Maliye Bakanı Ke-mal Kurdaş'ın) görüşlerini almak çok daha yararlı olurdu.

(iv) Bu yatırımlar prodüktif ol-salardı, verimli çalıştırılmadıkları zaman özelleştirme mümkündü; şimdiki kamu yatırımlarının ise de-ğil satılması, deprem enkazı gibi kaldırılmaları masraf gerektirecek-tir.

Türkiye aslında ölü yatırımlar çöplüğü haline gelmiştir. Batıda bu nevi yatırımlarla devle-tin/milletin parasını heba edenler-den, tüm sorumlularından hesap sorulur. Türkiye'de bunu yapma-dan, artık devlete güveni tesis zor-dur. Büyük ekonomik kayıplar pa-hasına demiryolları, pet-rol-otomotiv lobisinin etkisiyle ta-mamen ihmal edilmişken, Anka-ra-İstanbul hızlı demiryolu için Ayaş tüneline ve otoyolu için Bolu tünellerine boşu boşuna gömülen 2 milyar dolara yakın paranın he-sabı sorulmayacak mıdır?⁽⁴⁰⁾

Bütçede istikrar programı ile bağdaşmayan dört önemli husus dikkati çekmektedir:

a) Fahiş faiz ödemeleri ve enf-lasyon yüzünden sıkışan bütçe, temel kamu hizmetlerinin (özellik-

le eğitim ve sağlık) temininde aksamalara⁽⁴¹⁾ sebep olmaktadır. (Ancak idarenin aşırı oto, lojman, seyahat, tanıtma, çiftt maaş, vb. giderlerinin bir türlü önü alınamamaktadır.

b) Devleti küçültme sloganıyla bütçenin yatırım, personel ve diğer cari harcamaları aşırı derecede kısıtlanırken, bütçeden transferlerle (faiz dışı transferler) büyüklüğü devlete yaklaşan bütçe dışı idareler-özerk kurum ve kuruluşlar, belediyeler, dernek ve vakıflar vb, yaratılmıştır. Nitekim 2001 bütçesi ile normal devlet dairelerine personel ve diğer cari harcamalar için 19.5 katrilyon TL ödenek verilmişken, bütçe dışı idarelere (kendileri gelirlerine ilaveten) 17.1 katrilyon TL transfer öngörülmüştür. Bu transfer kalemi içinde 5.5 katrilyon TL sosyal güvenlik kurumlarının açıkları içindir. Görülüyor ki mezarda emekliliği öngören ve IMF dayatmasıyla yapılan sosyal güvenlik reformu bir işe yaramamıştır. Çünkü artık, vergide olduğu gibi, gerçek reform⁽⁴²⁾ değil yapılmakta, tasarlanamamaktadır bile!

c) Bakanlıklar ve devlet daireleri işe göre adam yerine adama göre iş esasına göre düzenlenmiştir. Şimdi ayaküstü yapılan sözde reformlarla gelişigüzel kesinti ve kısıntılarla (bölge müdürlüklerinin kaldırılması, erken emekliliğe teşvik, vb) acil sorunun

aceleden çözümüne gidilmektedir. Halbuki yapılması gereken, yapılması gerekli iş ve işlevlere göre kadrolar ihdası suretiyle tüm idarenin yeniden yapılandırılmasına gidilmesi ve fazla veya işe göre yetersiz personelin eğitimi, ihtiyaç olan yerlere nakli veya işine son verilmesidir. Bu konuda eskiden yapılmış çalışmalar vardır, son dönemlerde ise lafı (devletin küçülmesi) çok edilmiş ama, icraat bir yana, bu çalışmalar bile 'update' edilmiş değildir. Açıkça görülen odur ki, bakanlıklar ve merkez teşkilatları gereksiz yere çok büyüktür, bunlar dışındaki daire ve taşra teşkilatları ise nisbi olarak çok küçüktür. Özetle başı çok büyük, gövdesi küçük anormal bir yaratık yaratılmıştır.

d) Dünyada, onu pazarlayan ülke dahil hiçbir devlette uygulanmadığı, ancak bazı eyaletlerde uygulandığı bilinen Kanada personel rejimi, uygulandığı yıl mali portesi dahi bilinmeden benimsenmiş, sonuçta hem personel sayısı, hem de harcaması hesapsız artmış, kalitesi ise düşmüştür. Demirel hediyesi bu personel rejimi ile Ecevit'in Çalışma Bakanı iken çıkarttığı grevli sendika hakkından memurun mahrum bırakılması sonucu, memur emrindeki işçinin 1/3'ü maaş almaya başlamış, memuriyette kalite çok düşmüş, rüşvet yaygınlaşmış ve hantal devlet ortaya çıkmıştır. Kamuda işçi-memur ücret farkı siyasette o

kadar önemlidir ki, Derviş bile bu farkın idamesi için programının 600 milyon dolar delinmesine razı olmuştur. Kamu personel rejimini eski barem sistemine dönüştürmeden bu sorunların üstesinden gelme olanağı yoktur. "Ben yaptım oldu" zihniyeti ile yapılacak reformlar, şimdiye kadar olduğu gibi, faydadan çok zarar verecektir.

10. Banka Denetimleri

Aynı sorumsuzluk banka denetlemelerinde ve kamu bankalarının sözde görev zararlarında batık kredilerinde, görülmektedir. Bakkal dükkanı gibi banka açıldığı anlaşılmaktadır. İstanbul Bankası deneyiminden sonra, kuruluş, devir veya özelleştirme yoluyla banka sahibi olacakların ve bunların yöneticilerinin çok ciddi karakter analizine tabi tutulmaları, hortumlamaya karşı yeterli maddi teminat sermaye olarak konulan dışındaki varlıklara ipotek, rehin, vb. istenmesi gerekmez miydi? Çünkü aksi halde meydan maceraperest ve hortumculara boş bırakılmaz mı?

Teorik olarak çok çeşitli ve sıkı olan banka denetimlerinin hiçbir hortumlamaya ve hatta batık kredi'ye izin vermemesi gerekir. Bir bankayı kendi yönetim, denetim ve teftiş kurulları yabancı mali müşavirlik/denetim şirketleri Merkez Bankası, Hazine, BDDK, SPK, bankalar yeminli murakıpları siste-

matik olarak denetler; zora düşen banka yönetim kuruluna Hazine murakıbını sokar (Bankalar Kanunu Md. 64); bütün bunlar yetmezse, bankanın batacağı şüyu bulunca Maliye, Başbakanlık teftiş kurullarının Maliye Hesap Uzmanları Kurulunun devreye sokulmasına bir mani yoktur. Bütün bunlara rağmen bir banka hortumlanıyorsa, orada görevini yapmayan pek çok sorumlu sözkonusudur ve bunlardan hesap sorulmuyorsa bunun çok acı sonuçları olacaktır: Bundan sonra yetkililerin ve denetçilerin görevlerini çok daha kötü ve sorumsuzca yapmalarına ve daha pek çok bankanın içinin boşaltılmasına davetiye çıkarılmış olacaktır. Bu konunun şimdiye kadar hafife alınması TMSF'na devredilmiş bankalarda 15-20 milyar dolar, kamu bankalarında sözde görev zararı⁽⁴³⁾ olarak 20-40 milyar doların⁽⁴⁴⁾ yok olmasına sebep olarak, krizlerden Türkiye'nin süratle kurtulmasına en büyük engel teşkil etmişlerdir.

Kamu bankaları için aynı denetim mekanizmaları, TBMM'ne bağlı denetim kurulu ve Devlet Denetleme kurulu vardır. Bu bankalardan yok olan paraların tümü - batık krediler dahil, görev zararı olarak geçiştirilmiş, siyasi ve benzeri nedenlerle teminatsız, vb verilen kredilerin ayrıntısı, doğru toplamı verilmemiştir. Türkbank tasfiye edilerek ve Emlak Bank kapatı-

arak batık kredilerin dosyaları da fiilen kapatılmamış mıdır?

TMSF'na devirle batık bankaların mantiken bilançolarının dondurulması gerekirken, yapılan yanlış işlemlerle - yüksek faizle mevduat toplama, verilen/vadesi uzatılan kredilerle, zararlarının artmasına izin verilmesi anlaşılır değildir. Fahiş nisbetle faiz tahakkuk ettirdikten sonra, iflas edeceğini görüp, TMSF'na devrini sahibinin talep ettiği bir bankanın fahiş faizlerinin de TMSF'nca yüklenilmesi, ne mantığa ne de tabii hukuka uygundur.

Kamu idaresindeki yolsuzluk ve kötülüklerin sebebinin sistemin yanlışlığı, devletin bu işleri yapmaması gerektiği, bürokrasinin hantal olduğu özelleştirmenin "panacea" olduğu biçiminde bugün moda olan iddia ispatlanmamış bir hipotezden ibaret slogandır.⁽⁴⁵⁾

Her büyük organizasyonda bürokrasi (büyük şirketler dahil) hantaldır, Şirketler (corporate governance) optimum olmayan çözümlere meyleder. Türk insanı da batılılardan az nizam, kanun sever değildir. Türkiye'de sorun "yanlış yapanın yanına kâr kalması" ve hukuk düzeni/devletin yerleştirilmemiş olmasıdır. Osmanlı yanlış yapanın sadece boynunu vurmadı, mal mülkünün tamamına el koyarak düzeni sağladı. Bugün en ağır suç; uyuşturucu ticareti, banka hortumlama, tetikçilik, vb, işle-

yenler dahi az bir hapsi müteakip haksız kazançlarının keyfini sürerler. Ellerindeki bol mali olanakları da kullanarak, aynı bozuk düzenin devamı için çalışırlar. Acil özelleştirme sorunu çözümüyle çünkü, yeni bir talan örneği oluyor veya öyle algılanıyor. Belli işlerin, inşaatların özel şirketlere yaptırılması için açılan ihalelerin büyük yolsuzluklara yol açtığı da ortadadır. Özelleştirilen bankaların içi boşaltılmış olarak geri dönmesi nasıl önlenecek devlet herşeyi özelleştirdikten sonra denetim işini nasıl düzgün yapacak? Yabancı denetim şirketlerinin de batmış bankalarda görevlerini yapmadıkları açıktır. Bütün bu sorulara cevap veremeyen çözümler ancak mücerret iddianın ibarettir, ciddiye alınmaz.

Bize göre bütün bu aksaklıkları giderecek "panacea" saydamlık ve hukuk devletin noksansız işlemesi ve "yapanın yanına kâr kalmaması" kuralının tam olarak yerleştirilmesidir. Bunu sağlayacak iki temel tedbir ise, güçlü/yanlış idare ve bağımsız yargı ile birlikte,

(i) ihtisas mahkemelerinin kurulması, hakimlerinin konularında bilgi ve tecrübe sahibi olmalarının temini,

(ii) bilirkişilerin piyasadan gelişmiş güzel değil, devletin tespit ettiği dürüst, tarafsız, uzman kişiler listesinden, hatta adları gizli tutularak seçilmesidir. Bu şartlar yerine getirilmediği için, Cumhuriyet dö-

neminin üç askeri idaresi de, yönetime el koyma gereçgesi olarak ileri sürdükleri büyük yolsuzluklar hakkında hiçbir şey yapamamışlardır.

11. Bankalardan Önce Sanayiye Kurtarmak Gerekirdi

2001 yılı 2.çeyrekte GSMH'nin % 12 azalması, Türkiye'nin, IMF nezaretindeki 1990-1999 Rusya'sı gibi, Derviş programında daha reel sektörlere sıra gelmediği için tarım ve sanayi hızla kaybetmeye başladığını gösterir. Derviş programı artık eskiden olduğu gibi, malum 'piyasalar' açısından günü kurtarmaya yönelmiştir, tek öncelik iç ve dış borç servisinin düzenli yapılmasıdır. Enflasyon, üretim, işsizlik ve hatta bütçe hiç önemli değildir. Şimdilik tek sorun sözde şikayet edilen yüksek faizler ile döviz kurunun yükselmeye devam etmesidir.

Eğer IMF kredilerinin çoğu batık bankalara (kamu-özel) aktarılacağına (batık bankaların bilançolarını bir süre dondurarak) temelde sağlam olduğu halde, 1997'den beri fiili döviz çapası ve Gümrük Birliği nedeniyle esasen sıkıntıda olan, tuz-biber ekercesine son krizle bankaların kredilerini geri çağırması nedeniyle iflas eşğine geri getirilen, ihracata dönük ve kısa sürede borçlarını geri öde-

yebilecek sanayi tesislerine tahsis edilseydi, sanayi üretimi gerilemez, kriz ortamı süratle sona ererdi ve ekonomi canlanınca da banka sistemi rahatlardı.

Bu arada bilançoları dondurulan batık bankaların mudileri ve kreditorleri, geçmişte aldıkları fahis faizler karşılığı olarak bir süre sabretmek zorunda kalırdı ki, buna kimsenin itirazı olamazdı. Burada öncelik sorununu, Derviş gibi tavuk-yumurta meselesi olarak görmek ve IMF/Derviş gibi reel sektörler yerine bankalara vermek yanlıştır. TMSF'na giden batık banka orada biraz daha uzun bekleyebilirdi (esasen orada yıllarca bekliyorlar) karşılığında ise binlerce fabrika kapanmazdı. Kapanan yüzlerce fabrika ile üretim, istihdam, vergi geliri, ihracat bir daha geri getirilemeyecek biçimde yok olur. (Kapanan bir kaç fabrika olsa, bunu hemen alıp çalıştıracak çıkabilir; yüzlerce, binlerce fabrika halinde talip çıkmaz, ancak bazılarını çok ucüza almak isteyen yabancılar olabilir.) Halbuki kapanan bir bankanın işlemlerini (mevduat-kredi) diğer bankalar hemen otomatik olarak devralır. (Bir tabeledan ibaret kalan bankayı bile satın alacak çıkar.) Bu nedenlerle 18. Stand-by kaynak tahsis önceliğindeki yanlışlık açıktır. 2001/2. çeyrekte GSMH'nin % 12 azalması bu iddiamızın kesin kanıtıdır. Bu öncelik IMF tarafından empoze edilmeye çalışılmış olsa bile, Der-

viş ve Türkiye'nin açıkladığımız nedenlerle buna karşı çıkması gerekirdi. Altın yumurtlayan tavuk reel sektördür. 1990'larda hep kayrılan mali sektör değıldir.

En son olarak, şu sorunun cevaplanması gerekir: 2001'de mali sektöre bol keseden 19 milyar dolar tahsis edilirken, bu dış kaynağı kısmen kullanarak veya/ve ek dış kredi sağlayarak, 1998'den beri çökmekte olan üretici sektörler 5-10 milyar dolar orta vadeli kredi imkanı yaratılmasının (durumu aslında sağlam KOBİ'lere, vb, sağlam bankacılık esaslarına göre verilmek üzere) sakıncaları ne idi/nedir? Ek dış kaynak IMF yardımı ile IBRD, ABD, AB'den temin edilebilirdi.

12. Reel Faizler Niçin Fahiştir: Sorunun Çözümü

Bankalara sağlanan teşvik ve subvansiyonların neredeyse sonu gelmez. Bankaların mevduatı ve aldıkları dış kredileri devlet garanti ettiğı halde, Türkiye'nin en kârlı sektörüne bu sigorta hizmeti bedavadan, bir prim ödemededen yapılır. Yüksek enflasyon ortamında zorunlu mevduat karşılıkları oranının % 25-30'a çıkarılması gerekirken % 2'ye indirilmesi (bu aynı zamanda bedava mevduat sigortasından devlete binen zararı azaltırdı) ve bu zorunlu karşılıklara zaman zaman Merkez Bankası'nın

faiz ödemesi, ve Banka Sigorta Muameleleri Vergisinin fiilen kaldırılması, faiz üzerinden gelir-stopaj vergi nisbetlerinin düşük tutulması, fiilen müterakkiyet uygulanması; sinai, ticari şirketler her 3 ayda bir beyanname verip peşin vergi ödemek gibi fuzuli formalitelere ve ek külfetlere tabi tutulurken, hep anlamsız yanlış uygulamalardır.⁽⁴⁶⁾

Bütün bunların sözde gerekçesi bankaların maliyetlerini düşürerek faizleri indirmektir. Bu görüş ise, bu piyasada fiyat teşekkülünü bilmemek anlamındadır. Bu subvansiyonların uygulandığı son yıllarda reel faizler inmemiş % 30-50 hatta daha yukarılarda seyrederek uygulanan mantık/teorinin yanlış olduğunu ampirik olarak göstermiştir; ama buna aldırman olmamıştır.

Türkiye'de Banka mevduat - kredi piyasası, yani para piyasası, fiyat (faiz) rekabetinin olmadığı oligopol piyasasıdır. Maliyetlerin indirilmesi fiyatı düşürmez, bankaların kârlarını artırır, bu da gerçekte vuku bulmuştur. Faizleri Merkez Bankası, Hazine ve büyük bankalar, resmen de Bankalar Birliğı tespit eder. Faiz teşekkülü danışıklı doğuştur. Bu piyasada sadece hortumcular, geri ödememek üzere mevduat toplayanlar fiyat rekabeti yaparlar: % 10 yerine % 18 döviz faizi, TL için % 3000-7500 repo faizi verirler. Nor-

mal bir hukuk devletinde bu haksız rekabet sayılarak önlenir. Türkiye'de ise bu haksız rekabet hem önlenmez, hem de hortumlanan paraları devlet fahiş faizlerini de ekleyerek mudilere iade eder.

Çok kısa vadeli olan (ortalama 1 yıl vadeli) bu para piyasasında Hazine'nin hesabını bilmeden, sınırsız, serbest piyasa fiyatı diye yutturulan fahiş faizlerle borçlanması bu piyasayı zıvanadan çıkaran husustur. Müzayaka haline düşüp bu piyasadan borçlanan özel firmaların, kişilerin tefeci eline düşmüş gibi iflasları garantidir. 10 yıldır devam eden bu saçmalığın şimdi de IMF gözetimi altında devamı anlaşılır değildir. IMF Başkanı'nın Türkiye'de faizlerin çok yüksek olmasının programın başarısını tehdit eden en önemli faktör olduğunu söylediği sırada, Derviş de, özel bankaların 2 milyar dolarlık döviz açıklarını kapatmak üzere, bunların ellerindeki kısa vadeli TL. cinsinden Hazine kağıtlarını, dövize endeksli 6 milyar dolarlık kısa vadeli bonolarla değiştiren (borç takası) uyguladığı % 15-16 faizle aynı kervana katılmıştır. Değişim (takas) dolar, 1.160 bin TL. üzerinden yapılmıştır, ancak kısa sürede dolar 1.260 bin TL. olunca faiz fiilen % 16-17 olmuştur. Yani aslında Türkiye ve Arjantin borç takasını aynı faizden yapmışlardır. Arjantin diğer Latin Amerika ülkeleri gibi arada borç servisini, hatta faiz ödemesini durdurduğu, mora-

toryum ilan ettiği için yüksek risk primi ödemek durumundadır. Türkiye ise Cumhuriyet tarihinde tüm borçlarını aksatmadan ödeyen bir geçmişe (record) sahip olarak, dış kredi faizlerinde bile sıfır risk primi hak eden bir ülkedir. Yurt içindeki ticari bankalara kıyak (favor) yapılması anlamındaki borç takasında verilen % 16-17 reel faiz bu nedenle fahiş derecede yüksektir.

Bu sırada aynı bankalar % 6,5-7 faizle yurtiçinden perakende olarak döviz toplayarak kâr ederken, toptan işlemde (takas) bunlara % 16-17 faiz verilmesinin hiç bir mantığı olamaz. Ticarete toptan fiyatın perakende fiyattan düşük olması kuralına uyulmamasının gerekçesini açıklama gereği bile duyulmamıştır.

Perakende piyasa fiyatı ve sıfır risk primi muvacehesinde devletin borç takasında % 5 faiz vermesi uygundu. Takas işlemiyle devletin yüklendiği ilave faiz yükü ne açıklanmış, ne de açıklanması istenmiştir.⁽⁴⁷⁾

Bankaların faiz gelirlerinde önemli artış olduğu açıktır. Aksi halde bu değişime bu kadar büyük rağbet olmazdı. Nitekim, bankalar takasın tekrarını istemektedirler. Bankalara takasla bedavadan yapılan bu ikramın (kıyağın) fahişliği bu işlemde az sonra halka satılan 1 yıl vadeli döviz tahvillerinde faizin % 11.5 olmasından

da anlaşılır. Bu faiz de fahiştir. Çünkü bu sırada bankalar 1 yıl vadeli dolar mevduata % 7 faiz veriyorlardı. Anlaşılan Derviş ve ekibine göre, devletin kredi itibarı bankalarinkinden düşüktür; halbuki bankaların bu konudaki itibarını devletin mevduat garantisi sağlamaktadır. Bu paradoksal durumun izahını yetkililer yapmalıdır.

Dövizle ilintili tahvillere çok yüksek faiz vermekle ve dövize endeksinin itfası sırasında kurun bankalarca yükseltilmesi imkanı müvacehesinde Hazine, bu işlemlerle dolarizasyonu ve yüksek döviz kurunu teşvik etmiştir. Bu tutumla, düşük döviz kuru kampanyasına destek arasındaki çelişki, yetkililerce nasıl açıklanıyor? Koordinasyon eksikliğinden midir?

Aslında devletin halktan ve bankalardan dövizle borçlanmak yerine reel faiz+enflasyon yüzdesine eşit faizle TL üzerinden gitkiçe uzayan vadelerle borçlanması, ideal çözümdür; ve kararlı tutumla bu gerçekleştirilebilir. Hazine'nin kolay pahalı çözümler yerine bunu başarmaya çalışması gerekir.

Risk primi ve piyasa faizi bahane edilerek 10 yıldır kamu kesimi fahiş faizler ödemiş, özel kesime kaynak bırakmamış (crowding-out) ve böylece yükselen faizler ve düşük kurun⁽⁴⁸⁾ desteğiyle de reel ekonominin⁽⁴⁹⁾ çökmesi

sağlanmış ve çok ciddi krizlere ortam hazırlanmıştır. Bu dönemde KİT'ler % 250 faizle bankalardan borçlanmaya mecbur edilmiş, bu suretle % 150'den büyük reel faiz ödeyen bu kurumlar fiilen iflas etmiştir.

Faizde ilk rekor 1994'de % 400 nominal ve reel faizli süper bono ile kırılmış, 2001 Şubatında ise % 7500 faizle herhalde Dünya rekoru kırılmıştır. Bu faizler Hazine, Kamu bankaları veya TMSF kanalıyla kamu kesimine ödettirilmiştir. Bu fahiş faizleri (reel % 15'in üzeri) ödeyen teşebbüslerin batması mutlak olduğundan, bu faizlerle borçlananların batacığı muamelesi görmesi ve müteakip kredilerinde de çok yüksek risk primi ödettirilmesi normaldir. Türkiye devleti ve kamu kurumları maalesef cehaletten bu duruma düşürülmüştür. Açıklandığı üzere borcuna daima sadık kalmış Türkiye Cumhuriyeti'nin hiç bir risk primi ödememesi gerekir. KİT'ler ve Hazine garantisi ile borçlanmış belediye, sair kurumlar için de borçlarını ödememe sorunu olmadığı için, hele iç borçlanmalarda bunların risk primi, % 250 faiz ödemeleri anlamsızdır, mantıksızdır; ödemede gecikme halinde cezai temerrüt faizleri de ekleneceğinden kredi veren için bir kayıp söz konusu olamaz. 2001 Şubatında ödenen faizlerin saçmalığını görmek için % 7500 faizle borcun 5 günde 2.5 katına, 10 günde 6.5

katına, 15 günde 16.5 katına çıkacağı; % 300 faizle borcun 10 günde 2.2 katına, 15 günde 3.3 katına çıkacağını bilmek yeterlidir. Türkiye'de kamu ve TMSF bankaları bu faizleri ödemiştir.⁽⁵⁰⁾

Tefeciliğin böylesine hangi ülke izin verir? Bu faizleri önce bazı bankalar repoda uygulamış, kamu bankaları bu nisbetlerden diğer bankalardan kredi almış, sonra da Merkez Bankası faizlerini buna göre tespit etmiştir. Bu faizlerin ölçüsünün (rakamının) nasıl tespit edildiği belli midir? Niçin faiz % 15.000 yapılıp (herhalde gelecek sefere) borç 2 günde 2 kata, 15 günde 175 kata çıkarılmamıştır? Para piyasasının yapısını bilmeden dahi, bu faizlerin piyasa faizleri olduğunu iddia edenin aklından şüphe etmek gerekir.⁽⁵¹⁾

Ortalama 1 yıl vadeli devlet kağıtlarının işlem gördüğü Türkiye para piyasasında ajanlar Hazine, Merkez Bankası ve bankalardır. Hazine ve Merkez Bankası'nın bu piyasayı yönlendirmeleri mümkün ve şart iken, ticari bankalar mevhum belirsizlik/risk faktörünü ileri sürerek burada istedikleri gibi at oynatmakta ve faizi borç ihaleleri ile eski kağıtların alım satımında belirlemektedirler. Merkez Bankası ise bu kağıtları rahatça alabilmeleri için bankalara gerekli fonlamayı zamanında yapmakta ve bu suretle bol likidite ile yüksek

enflasyonun devamını da garanti etmektedir.

Yüksek faizlerden yakınıldığı şu sıralarda bile Hazine % 85-95 faizle borçlanmayı başarı saymaktadır. Halbuki, önümüzdeki dönem için enflasyon tahmininin en çok % 65 olduğu nazara alınırsa reel faiz % 20-30 olmaktadır. Hele enflasyon resmen ifade edildiği üzere aylık % 3 (yıllık kümülatif % 43) olursa reel faiz % 42-52, aylık % 4 (yıllık kümülatif % 60) olursa % 25 - 35 olur. Görülüyor ki, devlet tefeci faizlerini ödemeye devam ediyor! Bu faizlerle bütçenin düzelmesine, reel sektörün canlanmasına imkan yoktur! Bu politikalarla fakirlik ve işsizlik sorunları, ebedidir!

Bu sorunun bir rasyonel çözümü, devlet kağıtlarında tekel olan Hazine'nin faizi, reel faiz + enflasyon oranı, formülüyle belirlemesi (risk primi = 0) ve reel faizi önce % 8, sonra % 6 civarında tespit etmesi ve bu tip bono ihracını kararlı biçimde sürdürmesidir. Bu suretle ellerindeki yüksek faizli kağıtlar olan bankalar havadan önemli kazanç elde edeceklerdir. Ancak tefeci faizlerine ve israf - şaşaaaya alışmış bankalar başta buna karşı çıkacaklardır; ama sonunda değişime razı olacaklardır. Çünkü dünyada faiz % 4'ün altındadır. Daha yüksek faiz veren bataklık ülkeler ve "off shore" hesaplar ciddi alternatif değildir, çünkü buralarda ana

para da buharlaşır.⁽⁵²⁾ Bankalar ve sıcak para (bıyıklı yabancılara ait olan dahil) zamanla bu faize razı olacaklardır. Arada ise Hazine ihtiyaçlarını Merkez Bankası avanslarından karşılar ve bu takdirde zorunlu karşılık oranı, enflasyonu önlemek için, enflasyon sona erinceye kadar, % 25-30'a yükseltilir. Hazinesinin bu son silahını (fall-back position) öğrenen bankaların reel faiz indirimine razı olmaları kolaylaşır. Ancak, öncelikle devletin- özellikle belediyelerin, her türlü fuzuli, israf giderleri, ölü yatırım, lojman, oto, ofis, dış seyahat, tanıtım vb harcamalarını iyice budaması şarttır. (Derviş programı ile devletin prodüktif faaliyetlere her nevi desteği yok edildiği, ama fuzuli, israf harcamalarının tam gaz devam ettiği herkesin malumudur.) Reel faiz düşünce, bankalar artan talep nedeniyle reel sektörlere kredi vermeye başlayacaklardır. Ancak bunun 1993 ve 2000'deki ve petrol zengini Arap ülkelerinde olduğu gibi ithalat, oto, emlak-ev ve kişisel (kard) kredilerine yönelmesi önlenmelidir, bu amaçla banka aktiflerinin belli bir oranının gerçek özel teşebbüs kredileri olması şartı dahi konabilir.

Bu öneriye karşı, bunun geçmişte zaman zaman denendiği ve başarılı olmadığı ileri sürülecektir. Enflasyona endeksli tahvilden 3-5 gün sonra, onun alternatifi olarak talana endeksli bono çıkarılırsa,

tabii ki birinciler satılamaz; burada güçlü enflasyon - talan lobisi gereğini yapmıştır. Ama enflasyona endeksli tahvilin alternatifi, Merkez Bankası avansı ve zorunlu karşılıklarda artış ise, enflasyon-talan lobisi etkisiz kalır. Ayrıca enflasyona endeksli tahvilleri daha yüksek faiz ve vadeyle, nama yazılı olarak halka satmak da talebi arttıracaktır.

Burada düşünülmesi gereken şudur; milli ekonomiye hiçbir faydası olmayan, aksine tahripkar etkileri olan (fahiş faizler, kamu harcamalarında sınırsız artış) uyduruk, içinde rekabet olmayan, suni bir para piyasası yaratmak uğruna, bundan çıkan tefeci faizleriyle devleti ve reel sektörleri mahvetmek hangi amaca hizmet etmektedir? En ileri ülkenin enflasyonsuz ortamda, ince ayara (fine tuning) dayalı para piyasası modelini (APİ dahil) yüksek enflasyonu olan az gelişmiş bir ekonomide uygulama ekonomik mantığa uygun mudur? Bu suretle modernleştiğimiz iddiası, milli geliri arttırmadan, Batının ofis, otel, ev, fabrika, yol vb fiziki yatırımlarını aynen kopyalayarak kalkındığı zannetmekle eşanlamlıdır.⁽⁵³⁾ Serbest rekabet olmayan bir piyasa önemli işlevler gördüğü takdirde ve faydası maliyetinden büyüğe zaruridir.⁽⁵⁴⁾ Bu kıstas bizim para piyasasını, bugünkü haliyle, fuzuli kılmaktadır.

Bankalara yapılan ihsanların (favor) sonu yoktur: Hazine borç ihalelerinde Derviş'in getirdiği tek fiyat uygulaması başka hangi ülkede vardır? Belirtelim ki, Latin Amerika'da olması mana ifade etmez. Borç faiz yükünü arttıran bu değişiklik tek satıcının sağlayabileceği rantın bankalara ihsanı demektir.

Türkiye'nin en modern sektörü olduğu iddiasında olan bankalar fiyat rekabeti yapmazlar (kastedilen hortumcuların devlet kesesinden haksız rekabeti değildir.) Diğer ülkelerde kredi mevduat faizleri arasındaki fark 3-4 puanı geçmezken, Türkiye'de en az 10 puandır, 2000 yılında 2 mislidir. Batılı anlamda çek müessesesi kurulamamış ve çekle ödeme yapılamamaktadır. Kayıt dışı ekonomi vergi numarası dağıtılarak kayda geçirilemez ama, çekle ödeme sistemi kurup, belli tutar üzerindeki ödemelerin çekle yapılması şartının konulmasıyla (yeraltı ekonomisi) kayda girer.⁽⁵⁵⁾

13. Dolarizasyon Sorunu

Dalgalı kura geçişten sonra döviz fiyatındaki sürekli artış nedeniyle Özal'ın başlattığı dolarizasyona karşı açılan kampanya para arzı artmaya devam ederken etkisiz bir silahtır. Diğer yandan, Hazine'nin yüksek faizle kısa vadeli döviz bonoları satışı ile bu kampanya çelişir. Enflasyon yok

edilip müstakar konvertibl TL'na ulaşıncaya kadar dolarizasyon sona erdirilemez. Dolarizasyonla "kötü paranın iyi parayı kovduğunu" ifade eden Gresham konusunun tersi vuku bulur ve iyi para (döviz) kötü paranın yerini alır. Yüksek enflasyon dönemlerinde döviz, milli paranın serveti muhafaza (store of value) ve hesap birimi (unit of account) fonksiyonlarını devralır ve dolayısıyla milli paraya talep düşer ve bize göre hiper enflasyonun vukuunu önler.⁽⁵⁶⁾ Dalgalı kur sisteminde, kurun spekülasyon ve para arzındaki artış sonucu yükselmesine Merkez Bankası'nın rezervlerini kullanarak engel olması anlamsız ve geçmiş tecrübelerin de gösterdiği üzere tehlikelidir.

Merkez Bankası'nın oyunu kurallarına göre oynayıp kura müdahaleden vazgeçmesi, serbest döviz piyasasını sığıltan kurtaracak tedbirler alması (rezervlerini ancak ekonominin hayati ve devletin ihtiyaçları için kullanırken, bankaları, ithalatçıları, sermaye çıkışlarını serbest döviz piyasasına yönlendirmesi vb) ve kurdaki dalgalanmalara karşı gelecek piyasasını (forward exchange market) geliştirmesi daha doğrudur. TL istikrar kazanıp bankalara ve devlete güven tam olarak tesis edilmedikçe yastık altındaki dövizlerin bankalara ve döviz tevdiat hesaplarındakilerin TL'na çevrilmesine olanak yoktur. Yurtiçinde döviz talebi dö-

vize endeksli bonoların itfa günlerinde artacaktır, ancak daha önemli faktör bankaların döviz kredileridir. 1994'ün dövizde sorunu 2001'de yeniden hortlamıştır. Devalüasyon riskini hesaba katmadan, döviz kredilerinde faizin düşüklüğüne aldanan pek çok firma ve kişi (ev kredileri) döviz cinsinden borçlanmışlardır. TL kredilerinde faizler düşmedikçe de, sübvansiyonlu (ucuz) kredi alamayanların, devalüasyon riskine rağmen döviz kredilerine yönelmeleri önlenemez. (Bankalar Birliği'nin yurt içinde harcanmak üzere alınan ve itfası TL olarak elde edilecek gelirlerle karşılanacak kredilerin döviz olarak verilmesini yasaklaması halinde bankalar TL kredileri için daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalacaklarından TL kredi faizleri düşebilir.) Asıl etkili çare kamu kesiminin bankalardan fahiş faizle borçlanmaya son vermesi TL kredi faizlerinin düşmesidir.

14. Derviş Programının Ekonomik Amaçlara Etkisi

Türkiye Derviş programı ile girdiği cendereden iddia edildiği gibi orta vadede esenliğe çıkabilecek midir? 1975'den itibaren IMF destekli veya desteksiz yürütülen orta vadeli istikrar programlarının ekonomik/sosyal maliyetlerinin faydalarını misliyle aşmaları-

na ve son programın (1998-2001) sebep olduğu büyük sıkıntı ve krizlere karşılık somut, ölçülebilir bir ekonomik yarar sağlamamasına karşın ve bu tip vadeli programların daima başarısızlığa mahkum olduklarının ve olacaklarının bir teorem gibi ispatlanmış olmasına rağmen, Derviş'le yeniden 3-5 yıllık bir istikrar programına başlamış bulunuyoruz.

Nitekim Derviş "Benim gönlümdeki, ilerisi için, 3-5 yıl sonra, Türkiye enflasyonu yenebilirse, sıfırları atalım bir lira eşit bir euro olsun bitsin" demiştir.⁽⁵⁷⁾ Görülüyor ki Derviş bile bu programın 3-5 yıl sonra dahi enflasyonu sona erdireceğinden emin değildir; biz ise bu programın enflasyonu, işsizliği ve fakirliği yenemeyeceğinden ve belirsizliği arttıracığından eminiz.⁽⁵⁸⁾

Derviş politikalarıyla faizlerin düşmesi, bütçe açığının azalması, olanaksızdır. Uzun vadeli kredi temini ve kullanılmasındaki beceriksizlik nedeniyle büyüme sıcak paraya bağlı olarak dur-git kuralına göre kesintili olacaktır. Enflasyonlu, bütçe açıklı, sermaye ve tasarruflarını krizlerde kaybetmiş, ayrıca her yönden güven bunalımı içinde olan Türkiye'nin cari politikalarla kendi kaynaklarını seferber etmesinden fazla birşey çıkmaz. Bu da kesintili olan büyümenin düşük hızda olacağını gösterir. Bu şartlarda işsizliğin, fakirliğin ve

üretim, sermaye, pazar, teknolojik açıklarından dışa bağımlılığın son 25 yılda ve artan şiddetlerde son 10 ve 4 yılda olduğu gibi artması beklenir. Derviş alternatifi altında, "Allah yardımcımız olsun!", "iyi olur inşallah" demekten başka çaremiz yoktur. Çünkü ileri sürdüğümüz akılcı önerilerin 30 yıldır olduğu gibi nazara alınmayacağından eminiz!

DİPNOTLAR

1- Örneğin bizim yazılarımız: "1999'un İktisadi Durumu ve Nedenleri" Cumhuriyet, 8-9 Ekim 1999; "Türkiye'de İstikrar Programları ve IMF" Cumhuriyet, 21-23 Ekim 1999; İktisat, Kasım 1999, ss.76-80. 29 Mayıs 2000'de Ankara'da Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Paneli'nde yapılan konuşmadan alıntılar uyarının ciddiyetini göstermektedir. "1997 ve 1998 Uzakdoğu ve Rusya krizlerini müteakip gerekli % 30 devalüasyonu zamanında yapmayarak ortaya çıkan aşırı değerlenmiş TL, ihracat, tarım ve sanayi kesimlerinin rekabet gücünü azaltmış, hiçbir karşılık almadan Gümrük Birliği'ne giriş nedeniyle zaten sarsılmış olan sektörlerin mahvına sebep olmuş, ithalat patlamış, kapanan yüzlerce fabrika ve yüzbinlerce işsiz ahvali adiyeden olmuştur. Aşırı değerli TL üzerine uygulanan döviz çapasının enflasyonu sürekli ve kalıcı biçimde önleme olasılığı ve örneği yoktur (yüksek maliyetli geçici düşüşler olabilir... çok başarılı sayılan Arjantin'in yeni sorunları örnektir), ancak birikecek enflasyon farklarının dövizde ve ekonomide krize yol açması olasılığı çok yüksektir/Enternasyonal mehafilin Özal'dan sonra ikinci Türk mucisinden bahsettiği 2000 yılının ortasında, 1994 krizinin tekrarlanması olasılığının yüksek olduğu-

nu belirtmek çok ters düşse de, gerçekçilik adına yerindedir." Panel: Son Ekonomik Politikalar ve Vergi (Panel 2000) 29 Mayıs 2000 Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Ankara. ss 65-66)

2- İhracat 1997'den beri durağan seyreden ithalat 2000'de 15 milyar dolar artmış, dış ticaret açığı 22 milyar dolar olmuş (normalde 10 milyar dolar) ve dış cari açık 10 milyar dolar olmuştur. Normalde 2 milyar dolar açık olurdu.

3- PANEL 2000'de belirtilen görüşler doğrultusunda 28 Haziran 2000'de hazırlanan ve sınırlı dağıtımı yapılan iki makalede "Türkiye'de Enflasyon ve 1999 Stand-by Anlaşması." başlıklıda (Vergi Dünyası, Nisan 2001 ss.5) "Başarı ihtimali çok düşük olan bu programın riski çok büyüktür. 1994 bahar krizinin tekrarlanması olasılığı düşük değildir. Enflasyon ve faizlerin yükselmeye başlaması krizi tetikleyecek ve dövize hücum başlayacaktır. Böyle bir durumda 1994'deki gibi çapadaki kuru korumaya çalışılırsa, rezervler elden gidebilir." denmiştir.

4- Dipnot 1'de belirtilenlere ilave olarak: 1999 Kasımında "Nasıl tefeci eline düşmüş bir borçlunun artık borçtan kurtulması olanaksız ise, bu iç borcun da 1990'lardaki gibi ek gayret sarf ederek zamanla eritilmesi, yok edilmesi, hatta azaltılması olanaksızdır." (İktisat Dergisi, Kasım 1999 s.78) demiştik, PANEL 2000'de (s.67) belirttiğimiz görüş "1999 Stand-by Anlaşması, denge-siz, içinde, derde devadan gayri herşey bulunan, yüksek risk taşıyan, ciddiyeti su götürür bir programdır. 2000 yılında bütçe açığının GSMH'ya oranının 1999'da olduğu gibi % 10'un üstünde olacağı bir program, istikrar programı olarak tanımlanamaz."

5- Biz bu husustaki incelemelerimizi yayınladık: "Türkiyede Enflasyon ve 1999 Stand-by Anlaşması", Vergi Dün-

yası, Nisan 2001, ss. 4-12; "Türkiyenin Ekonomik Sorunları", Vergi Dünyası, Mayıs 2001, ss. 4-12.

6- 17. Program başında devalüasyon zorunlu idi. Ama yeterli değildi. 1999'da parasal faktörler (emisyon M1,M2) % 100 artmış, bütçe-açığı GSMH oranı % 11 olmuşken ve 2000 yılı için aynı oranda bütçe açığı ve para bolluğu (yıllık ortalama % 60- 80 artış) öngörülmüşken (gerçekçi tahminler), kur başta gerçekçi olsa dahi, çapasından bahsedilmesi yanlışlığın hala anlaşılmadığını göstermektedir.

7- Benzer şekilde IMF İcra Kurulu da Ağustos 2001 toplantısında Türkiye'de yeniden kur çapası veya band uygulamasına karşı çıkmıştır.

8- Panel 2000, s.118.

9- Ekonometride seçilen spesifikasyonlarla ve verilerle içeriye çöp koyarsan, çıkan da çöp olur (garbage in-garbage out).

10- Panel 2000 s.161.

11- İbid, ss.86, 88, 93.

12- Aslında Arjantin vergi reformu yapmadan ve gerçek bütçe fazlası sağlamadan (fazla anlamı olmayan faiz öncesi fazla değil) özelleştirme ve dış borçlanma sayesinde enflasyonu sona erdirmişse de, bu program sonucu çıkması mukadder yüksek faiz, ekonomik durgunluk, işsizlik, gelir dağılımı vb sorunlarını çözememiştir ve gerçek bütçe reformu yapmadan da çözemeyecektir.

13- Burada aylık, günlük, haftalık veya yıllık verilerin kullanılması farketmez, çünkü emisyon artışının tek nedeni döviz alış-satışı ise, stoklar farklı ol-sada akımlar (flow) eşit olmaktadır.

14- Pasifteki döviz yükümlülükleri indirildikten sonra.

15- Ancak şok programla devletin tüm fazlularının sona erdiril-

mesi gerekir ve bütçe açığı/GSMH oranının 1999 ve 2000'de olduğu gibi % 11 ve 2001'de olduğu gibi % 15 olmasına müsaade edilmez.

16- Çünkü bu programlar müteşebbis yerine rantıyeyi, direkt yabancı yatırım yerine sıcak parayı tercih ettiği için, kapanan ve/veya yurt dışına giden fabrikalar, müteşebbisler ve kaliteli iş-gücü, üretimini yurtdışına taşıyan yabancı sermaye (Phillips, Opel, Alcatel vs.) artık haber bile olamamaktadır. Ekonominin seyrini, herkes gibi hükümet ve yetkililer de 'piyasaların' günlük seyrinden takip etmekte veya sadece seyretmekte veya icraatlarıyla bunları karıştırmaktadırlar.

17- Merkez Bankası'nın döviz piyasasına dalgalı kur konsepti ile ters düşen, anlamsız müdahaleleri (bu yüzden büyük dış kredi ve turizm geliri girişine rağmen rezervler süratle takviye edilememiştir) ve Hazine'nin yine anlamsız ve zararlı döviz veya dövize endeksli bono ihraçları, borç takasıyla mevcut borcun dövize endekslenmesi, batık ve hortumlanmış bankalara bol keseden sağlanan finansmanlar (tutum ve hesaplama o kadar gevşek ve laçka ki, bunun 1,5 milyar dolar fazla bulunarak bilahare iade edilmiştir) ve bunlarda verilen çok yüksek faizler, döviz kurunun istikrar kazanmasını önlemiş ve faizleri yükseltmiştir.

18- Derviş programının kendinin güçlü olduğu aşıkardır. Tahribatı büyük ve kesin, ancak bu tahribatın ne kadar süreceği, ne de müteakip aşamada faiz, borç, üretim ve gelişme hızının ne olacağı bellidir.

19- Bu konu benim "Economics of Transition", Ashgate, 1998, ss.397-398'de tartışılmıştır.

20- Bankacılık Üst Kurulu, vb yetkilileri de dahil.

21- Derviş ve Ecevit Hükümetinin başta bankacılık yetkilileri ile imza atmaktan korkan idaredeki yetkililere ne- vema milletvekili dokunulmazlığı sağla- yan tasarı TBMM'den dönmüşse de, bu dokunulmazlığı, yani sorumsuzluğu fiilen soruşturma izni vermemek, zaman aşımına uğratmak, af vb. yollarla temin edebileceklerinden şüphe yoktur. Doğru olan ise her kamu yetkilisinin yaptığı ic- raat ve attığı imzadan sorumlu olması ve bunların hesabını vermesi ve verebil- mesidir.

22- Pakistan askeri hükümeti bile (General Pervez Müşerref) eski başba- kanları Benazir Butto ve Nawaz Şerif'in sırasıyla İngiltere ve ABD bankalarında- ki haksız iktisap edilmiş servetlerini (1 milyar dolara yakın) geri almayı başa- rabilmiştir. Türkiye, IMF ve ABD deste- ğiyle bunu daha kolaylıkla yapabilir.

23- Ticari bankalarca yeni alınan sendikasyon kredilerinde (1 yıl vadeli) IMF'le anlaşmazlığa düşülürse kredinin hemen muaccel olacağı (tabii yenileme - "roll-over", söz konusu olmayacaktır) şartı konulmuştur ve bu kredilerin tü- müne Ecevit Hükümetince ayrıca devlet garantisi verilmiştir.

24- Bir önceki IMF kredi dilimi, Emlak Bankası'nın fiilen kapatılması mektupta yazılı olduğu için, ilgili kanu- nun çıkmasına ve Cumhurbaşkanı ona- yına rağmen ertelenmiştir.

25- 2000 sonunda 36 katrilyon TL. olan iç borç stoku (ki vadesi çok kısadır) Temmuz 2001'de 96 katrilyon TL. olmuştur.

26- Bakınız benim; "Türkiye'de En- lasyonun Nedeni: 1997 ve 1998'de En- lasyonun Zahmetsiz ve Külfetsiz Yok Edi- lebilir." İktisat, İşletme ve Finans Ara- lık 1999, ss. 6-10.

27- John Sloman Economics, Har- vester Wheatsheaf Prentice Hall, 1991, s.677

28- Bu politikanın yanlışlığı elde edilen sonuçlardan bellidir, ancak bu politikaların herbirinin kantitatif yöntem- lerle ilmi olarak incelenmemiş olmaları ilginçtir.

29- Sloman, ibid, s. 764.

30- ibid, s. 733.

31- Bu S/H oranı ve % 20 olan ta- sarruf eğilimi muvacehesinde Türkiye iç kaynaklarıyla ancak % 3 büyüme hızına ulaşır ve gelebilecek dış kaynakların da eklenmesiyle hız % 5'i geçemez. (Be- nim "An Appraisal of the Turkish Eco- nomic Policy and Performance during 1980's and Notes on Economic Deve- lopment", Yapı Kredi Economic Rewi- ew, April 1989.

32- Ancak Derviş programı Boğaz Köprüsüne son giriş gibidir, (girişten sonra) artık çıkış yoktur.

33- Tekstil sektörüne ihracat so- runlarını bile çözememiş olan Gümrük Birliği'nin ne faydası olduğu açıklanma- lıdır.

34- Yabancı sermayenin hangi ko- şullarda geleceği bellidir.(Bakınız be- nim: Economics of Transition, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1994, ss.279-283). Bu koşullar ise Türkiye'de yoktur.

35- AB'nin deprem için tahsis ettiği 1 milyar dolara yakın proje kredisi kulla- nılmadığı için iptal edilmiştir.

36- Devlet bir yandan alınan dış kredinin itfasını garanti etmekte, diğer yandan üretilen elektriğin tamamının yüksek fiyattan (3.5 cent yerine 8.5-10.5 cent'ten) satın almayı taahhüt etmektedir. Ayrıca sözleşmeler uluslar- arası tahkime açıktır.

37- Yine Özal icadı teşvikli yatırımlar da (sanayi, turizm ve ulaştırmada) fi- ilen aynı niteliktedir. Sermayenin 1/3'ü hibe (kaynak kullanımını destekleme fonundan) 1/3'ü ucuz kredi, 1/3'ü özkay-

nak (inşaat ve teçhizat faturaları şişirilerek özkaynak konmayabilir. Güneydoğuda hayali fabrikalar için bile bu yardımlar alınmıştır) olanak sağlar. Bedava veya ucuz arazi tahsisi, 5-10 yıl vergi muafiyeti de cabasıdır. Bu halde de külfet/maliyet devlete çıkarılır, kâr ise özel sektördür.

38- Kızılyalı, ibid, ss.361-62.

39- Hürriyet, 10 Ağustos 2001 s.9.

40- Ankara-İstanbul yoluna bu kadar önem verilmesinin ekonomik gerekçesi nedir? Sadece bu tünellere gömülen para ile demiryolların tümünün modernleştirilmesi (bunun için Dünya Bankası'ndan uzun vadeli kredi de alınabilir), Bursa, Antalya, Trabzon, Bodrum ve Marmaris'in (turizm merkezleri) demiryolu bağlantısının tesisi mümkündür ve bu çok daha ekonomiktir. Karadeniz kıyı otoyolu yerine, demiryolu yapılması daha ucuz, ekonomik, çevreci ve güvenli ulaşım değil midir?

41- Okul sayısından fazla cami olan Türkiye'de (100.000 adetle dünya rekoru) camilere su, elektrik ve doğalgaz bedava sağlanırken, eğitim ve sağlık kurumlarının ödenek yetersizliğinden su, elektrik ve ısıtmadan mahrum bırakılmalarındaki çelişkinin izahını yetkili birileri yapmalıdır. Bu kurumlara da su ve enerji neden bedava sağlanmaz? Aksi halde, bütün sübvansiyonlar ve tarım destekleri kaldırılırken, camilere su sübvansiyon için devam ediyor?

42- Gerçek bir sosyal güvenlik reform önerisi için bakınız: Benim "Sosyal Güvenlik Reformu", Vergi Dünyası, Eylül 2000, ss. 4-8.

43- Aslında görev zararı olarak Kit'lere bütçeden muntazaman ödemeler yapılmıştır. Ödenmemiş bazı meblağlar üzerinden fahiş faizler yüüterek ulaşılan astronomik rakamların yılların görev zararı kabulü ve şimdi bu toplam için ödeme yapılması mantıksız-

dır. Kamu bankalarının bu şekilde hesaplanmış görev zararları ile TMSF'ndeki batık bankaların zararları, bir şekilde esasen finanse edilmiş olduklarına göre, IMF'den alınmış kredinin çoğunun, bu nedenle bunlara tahsisi anlamsızdır. Tek izah, bu bankaların dış kredilerini iftada zorlanmış olmalarıdır; saydamlık kuralı bu hususun açıkça beyanını gerektirir. Aslında fahiş faizle mevduat toplamasından batacağı çok önceden belli olan bu bankalara mevduat yapanlar da, bunlara fahiş faizle kredi veren yabancı bankalarda bu duruma muttali olduklarından, devletin burada mevduat ve kredileri sigorta etmesi haksızdır. Özellikle yabancı bankaların alacaklarının, mer'i hukuk düzenini bozarak, 18. Stand-by çerçevesinde, makale şamil olarak Ecevit hükümetince garanti edilmesi kabul edilemez. Bu konuda IMF baskısına karşı koymak gerektirir.

44- Bu konularda çok farklı rakamlar telaffuz edilmesi ciddiyetle bağdaşmaz ve bu işin tümden sakat/yanlış olduğunun işaretidir.

45- Türkiye'deki özelleştirmelerin bu sloganı/hipotezi ne ölçüde desteklediği hususunda Özelleştirme İdaresi Üniversiteye niçin ciddi bir araştırma yaptırmaz?

46- Bu yanlış politikaların etkilerinin bilimsel yöntemlerle incelenmesi bildiğimiz kadarıyla yapılmış değildir. BDDK, SPK, vb. nin bu konuların üniversitelerce araştırılması için projeler önermeleri gerekir.

47- Bu fahiş faturanın zeyli (ek) ifta sırasında bankaların serbest piyasa döviz kurunu bu amaçla yükseltmeleri ile gelecektir.

48- Arap saçına dönmüş karmaşık ilişkiler nedeniyle ihracat sektörü bile düşük kurdan şikayetçi olmamış, KDV idadesi ve ucuz ithal girdi ve kredi ile rekabet gücü kaybını telafi etmeyi yeterli

bulmuştur. Düşük kur, sanayi ve tarımı ucuz görünen ithal girdilere bağımlı kılarak yerli ara mal üretimini kösteklemiştir. İthal girdi kullanmayan, ucuz krediden yararlanamayan ithal ikame kesimi (KOBİ'ler dahil) artan dış rekabet yüzünden çökmüştür. Serbest piyasanın vereceği nisbi fiyatlar yerine, subvansiyonlu ve döviz gibi kontrollü fiyatların verdiği çarpık nisbi fiyatlar geçerli olmuş ve bundan kaybeden görüldüğü üzere milli üretim ve ekonomi olmuştur.

49- Reel ekonomi deyimi iktisatta yanıştır, ancak böyle kullanıldığından mali sektör dışındaki ekonomik sektörler anlamında kullanılmıştır.

50- Cumhurbaşkanı ile hükümet arasındaki siyasi kriz ve likidite darlığı esnasında Merkez Bankası'nca sıkıştırılmaları (credit crunch) kamu bankalarını bu astronomik faizlerle borçlanmaya mecbur etmiştir. Halbuki kriz dönemlerinde Merkez Bankası likidite darlığı (credit crunch) yaratmak değil, buna meydan vermemek, hatta likidite bolluğu yaratmak durumundadır. Nitekim 11 Eylül 2001'de ABD'ne terör saldırı üzerine ödeme (payment & settlement) sisteminde panik sonucu hiçbir aksama olmaması için, Federal Reserve 60 milyar dolar ve Avrupa Merkez Bankası 80 milyar euro ilave kaynak tahsis etmişlerdir.

51- Bu kadar amiyane ifade nede niyle okurdan özür dilerim; ancak yapılan saçmalığa karşı başka ne denebilir?

52- Nitekim, yakın geçmişte bir kamu bankası, Brezilya tahvillerine yatırdı-

ğı 70-80 milyon doların buharlaştığını görmüştür.

53- Hukuk devletini 5-10 yılda tam yerleştirmek mümkün olabilir. Ekonomik kalkınma için ise en az 30-50 yıl gereklidir. Türkiye bu sonuca gerçeği bir türlü görmemektedir.

54- Eski sosyalist ülkelerde, resmi kurun 10 katını veren serbest döviz piyasasına, ekonomik gösterge olarak anlamsızda da elit gruba ve turizme hizmet ettiği için izin verilmişti. Bizim para piyasası ise, rantiyeye ve bankalara en iyi hizmeti verirken, ekonominin geri kalanını mahvetme işlevini görmektedir.

55- En büyük banknot 10 milyon TL'nin değeri 10 dolardan az ise büyük ödemeler dövizle yapılmak durumundadır. Dolarizasyonun bir sebebi de budur.

56- Bakınız benim: "Transforming a Socialist Economy to Open Market-Led Economy: An Alternative Methodological Perspective" Journal of Economics and Administrative Studies, Vol 6 no.1-2, 1992 ss. 156-158.

57- "Derviş: Allah'a şükür Afganistan'dan iyiyiz." Hürriyet, 5 Eylül 2001, s.13.

58- Bu şekilde önümüzdeki 3-5 yılın enflasyonla mücadele yaftası altında kayıp yıllar olarak daha baştan belli olması bir ulusun kabul edebileceği maliyet/fedakarlık olamaz. Bu hal enflasyonu süratle yok etmenin önemini ve aciliğini ortaya koyar.

*Sevgili Okurlarımız
2002 Yılı Aboneliğinizi
Yenilediniz mi?*

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (ARALIK 2001)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi** (Milyar \$) (Son 3 Ay)
A.B.D.	0.8	2.1	4.1	5.4	-444.5	-449.9
Almanya	0.3	1.7	2.3	9.5	66.1	-11.6
Avustralya	1.4	2.5	3.6	7.1	2.3	-8.5
Avusturya	1.2	2.6	2.9	3.9	-5.0	-4.3
Belçika	0.9	2.4	3.7	11.7	11.0	8.9
Danimarka	1.3	2.2	4.7	5.0	7.1	5.2
Fransa	2.0	1.8	4.2	8.9	-0.8	21.8
Hollanda	0.4	4.3	4.1	2.0	18.3	11.1
İngiltere	2.1	1.6	4.4	5.1	-47.1	-19.2
İspanya	2.9	3.0	2.9	13.0	-38.2	-15.4
İsveç	1.1	2.7	3.2	4.0	12.6	6.3
İsviçre	2.0	0.3	1.3	1.9	-	27.9
İtalya	1.9	2.4	2.4	9.4	3.5	-3.6
Japonya	-0.7	-0.8	-0.5	5.3	77.5	89.4
Kanada	2.1	1.9	2.3	7.3	44.2	25.5
Euro-11	1.7	2.4	3.0	8.3	18.8	-35.9

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 1 Aralık 2001.

Yıllık Yüzde Değişim.

Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Yaşamın tüm keyiflerinde **bir** aradayız.

Potada zaferler Efes Pilsen'le yaşıyor;
kortlarda oyun, set ve maçlar Efes Pilsen'le izleniyor; tiyatrodaki
perdeler Efes Pilsen'le açılıyor;
sinemada gonglar Efes Pilsen'le çalıyor;
bıllardo masalarında klepsler Efes Pilsen'le çekiliyor;
konser salonlarında bis'ler Efes Pilsen'le yapıyor;
Assos'ta tarih Efes Pilsen'le gün ışığına çıkıyor.
Efes Pilsen'in kültür ve sanata katkıları artarak sürecek,
yaşamın tüm keyiflerinde daima bir arada olacağız.

EFES Pilsen'in kültür ve sanata katkıları artarak sürecek.

Sermaye Piyasası

MUSTAFA BARIŞ

Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Yayın Yönetmeni

Borsa Toparlanıyor

Istanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Kasım ayının ilk işlem gününde ek kaynak miktarına yönelik piyasadaki dedikodular açılışta alımları getirdi. Hükümetin Afganistan'a asker göndermesinin ek kaynaklara olumlu yönde ilişkilendirilmesi ve dolar-daki düşüş alımlar üzerinde etkili oldu. Fakat işlem hacminin yeterli olmaması ve gelen olumsuz haberler satışlara neden oldu. Endeks günü 214 puanlık düşüşle 9.634,61 puandan kapadı. Hisse senetleri günü ortalama % 2.17 oranında değer yitirerek kapadı. Cuma günü ise borsada yükseliş vardı. Endeks günü 435 puanlık yükselişle 10.069,72 puandan kapadı. Hisse senetlerinin ortalama günlük artışı % 4.43 oldu.

Borsa Kasım ayının ikinci haftasında; haftanın ilk iki gününü artışla kapadı. Pazartesi günü endeks 222.13 puanlık artışla 10.291,85 puana çıkarken hisse senetlerindeki ortalama değer artışı % 2.21 oldu. Artışlar hız kesmekle birlikte Salı günü de sürdü.

Salı gününü 10.456,16 puandan tamamlayan endeksteeki artış 164.31 puanda kalırken, hisselerin ortalama değer artışı da % 1.60 olarak gerçekleşti. Çarşamba günü ilk seansı 10.521,72 puandan kapatan endeks, ikinci seansta bu seviyelerden gelen kâr satışlarıyla geriledi ve kapanışta 10.363,44 puana indi. Hisse senetleri Çarşamba günü ortalama % 0.89 oranında değer yitirdi. Perşembe günü tekrar 10.500 puanın üstünü deneyen endeks bu seviyelerdeki dirence takıldı ve günü 10.457,31 puandan tamamladı. Hisse senetleri günlük bazda ortalama % 0.91 oranında artış kaydetti. Cuma günü ağırlıklı olarak IMF cephesinden gelen "onuncu ve onbirinci gözden geçirme çalışmalarının birleştirilerek bu yılki son iki kredi dilimi olan 3'er milyar doların birlikte serbest bırakılmasının öngörülmediği" şeklindeki açıklamalar bahane edilerek yapılan satışlar borsada % 3.60'lık düşüşü getirdi. Endeks günlük bazda 376.39 puan birden düşerek 10.080,92 puandan haftayı tamamladı.

Kasım ayının üçüncü haftasının ilk günü IMF'den ek kaynak konusunda gelecek olumlu açıklamalara bağlı olarak ortalama % 2.45'lik bir artış gerçekleşti. Endeks kapanışta 10.327,83 puana çıktı. Salı günü kısmi kâr satışlarıyla ortalama % 1.57 oranında bir gerileme yaşandı. Endeks de 162.03 puanlık düşüşle 10.165,80 puana indi. Çarşamba günü ilk seansı 10.450,24 puandan kapatan endeks, ikinci seansta da çıkışını sürdürdü ve günü 10.636,17 puandan tamamladı. Hisse senetleri günlük bazda ortalama % 4.63 oranında değer kazandı. Perşembe günü gelen yoğun alımlar sonucunda 818.9 trilyon liralık işlem hacmine ulaşılırken, endekste 557.11 puanlık bir çıkış gerçekleştirdi. IMF cephesinden gelen ek kaynak açıklamaları bu çıkıştaki en önemli etken oldu. Hisse senetlerinin Perşembe günkü ortalama değer artışı % 5.24'e ulaştı. Kısmi kâr satışlarına rağmen çıkış Cuma günü de devam etti. Endeks 177.61 puanlık artışla 11.370,89 puandan haftayı tamamladı. Hisse senetleri günlük bazda % 1.59 oranında artış kaydetti.

Borsa Kasım ayının dördüncü haftasında ortalama % 3.06 oranında değer kazandı. IMF cephesinden gelen ek kaynağa ilişkin haberlerin etkisiyle haftanın ilk günü ortalama % 7.85 oranında ar-

tan borsa, Salı günü gelen kâr satışlarıyla ortalama % 3.82 oranında geriledi. Kâr satışlarının Çarşamba günü de sürmesi sonucu ortalama % 1.51'lik bir kayıp gerçekleşti. İMKB Ulusal - 100 endeksi, önemli bir destek noktası olarak görülen 11.500 puanın üzerinde tutunmayı başardı. Orta vadedeki beklentilerin güçlü olması nedeniyle, iki gün boyunca gerçekleşen düzeltmenin ardından Perşembe günü ilk seanstaki tepki alımlarıyla yükselen borsa, ikinci seansta dar bantta yatay bir seyir izledi. Perşembe günü hisse senetleri ortalama % 2.06 oranında değer kazandı. Cuma günü ise,

Tablo 1
Kasım Ayının En Başarılı Hisseleri

Dergi Endeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
İzmir D.Ç.	47.26	Emek Elektrik	108.16
Anadolu Cam	45.09	Milliyet Gazete	102.24
Gübre Fab.	40.00	Ege Plast	80.72
Şişe Cam	36.23	Doğan Yayın Hol.	80.69
Sabancı Holding	33.33	Koniteks	70.00
Garanti Bankası	31.25	Milpa	69.11
Alcatel Teletaş	31.06	Dışbank	68.33
Türk Demir Döküm	30.13	Aselsan	63.82
Çelik Halat	29.62	M.Yılmaz Yat.Ort.	61.11
Yapı Kredi Bankası	27.58	Ata Yat.Ort.	60.97

Tablo 2
Kasım Ayının En Başarısız Hisseleri

Dergi Endeksi Kapsamında	Verim (%)	Diğer	Verim (%)
Makine Takım	- 18.42	Marmaris Alt.	- 62.08
Kartonsan	- 16.37	Avrasya Yat.Ort.	- 28.40
Konya Çimento	- 10.29	Konfrut Gıda	- 25.28
		Doğan Burda	- 16.83
		Vakıf Risk	- 15.11
		Vakıf Fin.Kir.	- 13.23
		Özfinans Fac.	- 13.04
		İş Bankası (A)	- 10.47
		Çelebi	- 9.52
		Türk Tuborg	- 9.52

İMKB Ulusal - 100 endeksi dar bir alanda sıkışık seyir sonrası ortalama % 1.15 gerileyerek haftayı 11.719,40 puandan tamamladı.

Borsa Kasım ayının son haftasına ortalama % 2.93'lük artışla başlayan borsa, ikinci gün gelen satışlar sonucu ortalama % 2.83 oranında gerileyerek ilk gün aldığı ikinci gün geri verdi. Kıbrıs, Irak'a hareket, enflasyon beklentileri üzerinde yürütülen spekülasyonlara bağlı olarak Çarşamba günü keskin bir düşüş yaşandı. Endeks 592.64 puan birden düşerken, günlük ortalama değer kaybı % 5.06 oldu. Perşembe günü ilk seansta 10.800 ara destek seviyesinin biraz üzerinde tutunabilen endeks, ikinci seansta özellikle es-

Tablo 3
Kasım Ayında Sermaye Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Önceki Ser.	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Alkim Kâğıt	14.000.000	-	-	3.500.000	25	17.500.000
Ege Profil	1.620.000	1.296.000	80	1.588.000	98	4.504.000
Ege Seramik	6.120.000	9.180.000	150	9.180.000	150	24.480.000
Facto Finans	900.000	420.000	46,67	180.000	20	1.500.000
Marmaris Altrinyunus	570.000	-	-	1.140.000	200	1.710.000
Net Holding	49.918.000	-	-	6.489.000	13	56.407.000
Soda Sanayi	39.871.000	-	-	8.996.000	22,56	48.867.000
Ünal Tanım Ürün.	2.000.000	2.500.000	125	2.500.000	125	7.000.000
Boyasan Tekstil	750.000	-	-	6.000.000	800	6.750.000
Tümteks	1.650.000	-	-	6.600.000	400	8.250.000

Tablo 4
Kasım Ayında Kayıtlı Sermaye Tavanı Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Önceki Tavan	Yeni Tavan
Migros	9.180.000	100.000.000
Sabancı Holding	600.000.000	1.000.000.000
Hektaş	15.000.000	25.000.000
Tümteks Tekstil	8.250.000	150.000.000
Boyasan Tekstil	6.750.000	60.000.000
Yasaş	11.907.000	100.000.000
Tansaş	100.000.000	300.000.000

ki Bayındırlık ve İskan Bakanı Koray Aydın hakkındaki Meclis soruşturması önergesinin kabulünün ardından, keskin düşüşlerle 10.550 puan dolayındaki ana destek noktasına kadar geriledi. Günlük değer kaybı % 1.51'i buldu. Cuma günü ise, kredi derecelendirme kuruluşu Standard and Poor's'un Türkiye'nin görünümünü negatiften durağana çevirmesine ilişkin haberlerin ardından hızla toparlanan endeks günlük bazda ortalama % 6.14 artış gösterdi. Son gün gerçekleşen bu artış borsanın bir önceki hafta sonundaki değerlere ulaşmasını sağladı.

Sıralanan bu etkiler sonucunda "30 Kasım 2001 Cuma" günü kapanış fiyatları itibariyle 11.633,93 puana yükselen İMKB Ulusal - 100 endeksinin Ekim ayı sonuna göre değer artışı % 18.12 düzeyinde olmuştur. Yine aynı günkü kapanış fiyatları itibariyle, Banka - Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi endeksi, İMKB Ulusal - 100 endeksinden daha az bir yükseliş göstermiş ve Kasım ayında % 15.17 oranında artış kaydederek 3.852.900,93 puana yükselmiştir. Endeks kapsamındaki 40 hissenin 35 tanesi değer kazanmış, 3 hisse değer kaybetmiş ve 2 hisse ise değerini korumuştur. Ay içinde en fazla değer kazanan ve kaybeden hisseler tablo 1 ve 2'de gösterilmiştir.

Sermaye Artırımları

Ekim ayından sonra Kasım ayında da sermaye artırımları devam etmiştir. Tablo 3'te, Kasım ayında sermaye artırımını gerçekleştiren 10 şirketin artırım öncesi ve sonrası sermaye rakamlarıyla, bedelli ve bedelsiz artırımlarının tutarları gösterilmiştir. Sermaye artırımlarının yanı sıra, Kasım ayında 7 şirketin kayıtlı sermaye tavanı artırımları Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından onaylanmıştır. Bu şirketlerin eski ve yeni kayıtlı sermaye tavanları tablo 4'te gösterilmiştir.

İMKB'de 10 Milyar Dolarlık Yabancı İşlemi

İMKB'de yabancı yatırımcılar adına gerçekleştirilen işlemlerin hacmi, geçen 10 ayda 10 milyar dolar olarak gerçekleşti. İMKB ve-rilerine göre, Ocak - Ekim döneminde yabancı yatırımcı işlemleri

geçen yılın aynı dönemine oranla % 65.69 geriledi. Ocak - Ekim dönemindeki yabancı yatırımcı işlemlerinde 5 milyar 217 milyon 395 bin 445 dolarlık alış, 4 milyar 850 milyon 415 bin 480 dolarlık da satış yapıldı. 366 milyon 978 bin 965 dolarlık net alım oluştu. Geçen yıl bu dönemdeki toplam yabancı işlem hacmi 29.3 milyar doları bulurken, 13.2 milyon dolarlık alış, 16.1 milyon dolarlık satış kaydedildi. Bu işlemler sonucu yabancı işlemlerinde net 2 milyar 792 milyon dolarlık da net satış gerçekleşmişti.

Yılın 10 aylık bölümünün en yüksek yabancı net alım miktarı Ocak ayında 254 milyon 137 bin 381 dolar oldu. Krizin yaşandığı Şubat ayında ise 828 milyon 799 bin 284 dolarlık alış, 854 milyon 174 bin 668 dolar satış yapıldı. Şubat ayındaki net satış miktarı 25 milyon 375 bin 384 doları buldu. Mart ayındaki net satışlar 88 milyon 75 bin 300 dolar olurken, Nisan ayında yeniden 232 milyon 945 bin 738 dolarlık net alım yaşandı. Net satışlar Mayıs'ta 52 milyon 594 bin 383 dolar, Haziranda 10 milyon 964 bin 102 dolar, Temmuzda 128 milyon 202 bin 203 dolar oldu.

Yabancı yatırımcı işlemlerinde Ağustos ayından itibaren alımlar etkili oldu. Net alımlar Ağustos'ta 77 milyon 37 bin 207 dolar, Eylül'de 37 milyon 840 bin 470 dolar, Ekim ayında ise 70 milyon 211 bin 541 dolar olarak hesaplandı.

Hazine İhaleleri

Hazine'nin "6 Kasım 2001 Salı" günü düzenlediği iki ihaleye gelen yoğun bireysel talep satış miktarını artırırken faizlerin çok yükselmesini engelledi. Hazine'nin düzenlemiş olduğu 147 günlük bono ihalesine toplam 3 katrilyon 136.6 trilyon liralık teklif gelirken, ihalede nominal 2 katrilyon 494 trilyon, net ise 1 katrilyon 954.8 trilyon liralık satış gerçekleşti. Bonolar, tek fiyat ihale sistemi ile ihraç edildi. Bono ihalesinde bu sistemde gerçekleşen bileşik faiz % 82.80, basit faiz ise % 68.30 oldu. Bonoların geri ödemesi, 3 Nisan 2002 tarihinde yapılacak. Bu ihalede kamuya 239.9 trilyon liralıkta satış yapıldı.

Hazine'nin aynı gün düzenlemiş olduğu 231 günlük bono ihalesinde 757.1 trilyon lira tutarında nominal satış gerçekleştirildi. Bu ihalede 469.6 trilyon lira tutarında net satış yapılırken, bileşik faiz % 85.94, basit faiz de % 76 oldu. 231 gün vadeli bono ihalesinde kamuya 290 trilyon lira tutarında satış yapıldı. Bu bonoların geri ödemesi 26 Haziran 2002 tarihinde yapılacak.

Hazine'nin "12 Kasım 2001 Salı" günü düzenlediği ihalede daha önce açıkladığı 1 katrilyon 80 trilyon liralık satışı zorlanmadan yaptı. İhaledeki nominal satış 1 katrilyon 240.9 trilyon lira olurken, kamuya ayrıca satış yapılmadı. Basit faizin % 59.61, bileşik faizin % 74.31 olarak gerçekleştiği ihalede 91 günlük getiri % 14.90 olarak açıklandı.

Hazine'nin "20 Kasım 2001 Salı" günü düzenlediği 217 gün vadeli bono ihalesinde net satış miktarı 1.3 katrilyon lira, bileşik faiz ise % 74.48 oldu. Bu bonoların geri ödemesi 26 Haziran 2002 tarihinde yapılacak.

Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat Endeksi

(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Ocak	10382.15	46499.72	66641.02	121282.26	482009.45	970038.69	736963.15	5078678.55	3035452.15
Şubat	14056.56	43685.74	72135.19	148672.55	481567.26	870185.89	996300.48	4534752.07	2391632.75
Mart	13455.69	36336.97	94874.84	178248.67	449760.66	936427.88	1224154.39	4662632.07	2325863.75
Nisan	20399.46	37260.41	109201.43	174945.81	419157.76	1246481.82	1343754.27	5742031.40	3523218.40
Mayıs	21856.16	40688.45	112502.77	166514.22	468188.27	1073822.72	1403551.33	4833067.82	3362559.64
Haziran	26303.88	52300.27	116528.07	193595.07	526546.21	1187994.27	1288600.47	4520368.33	3553889.28
Temmuz	24501.68	59216.98	128087.60	176955.20	568012.42	1210065.312	1457020.55	4516028.77	3359491.53
Ağustos	27193.90	69147.24	110555.47	183969.42	579112.78	737615.22	1352406.47	4355709.75	3318505.73
Eylül	33729.97	68630.14	98538.52	207830.76	779779.25	630484.23	1733920.33	3762897.75	2478260.07
Ekim	34444.97	66413.15	114393.38	238854.42	849700.62	573932.44	1797901.99	4397698.60	3345403.26
Kasım	44519.48	74373.54	96196.98	267385.51	839360.91	703595.71	2336373.64	2904240.15	3852900.93
Aralık	51099.56	71525.29	96450.06	277923.68	956310.79	726072.07	4117624.90	2886233.86	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1998 (Milyon TL)	1999 (Milyon TL)	2000 (Milyon TL)	1998 (Net)	1999 (Net)	2000 (Net)	Kasım 2000	Eylül 2001	Ekim 2001	Kasım 2001
1	ALARKO GMYO	20.000.000	3.500.000	5.562.740	16.838.762	20.384.232	-	-	-	7.900	10.100	15.250	15.250
2	ANADOLU CAM	70.000.000	47.910.000	174.000	1.117.488	4.074.642	1.000	-	5.00	4.450	810	1.275	1850
3	ARÇELİK	100.000.000	90.900.000	25.847.000	61.253.949	63.316.720	8.600	60.00	20.00	13.000	6.500	10.500	12.000
4	BAĞFAŞ	10.000.000	2.000.000	2.386.000	2.599.697	2.777.653	11.000	50.00	70.00	18.000	13.750	18.250	20.250
5	BOLU ÇİMENTO	70.000.000	33.463.000	3.389.000	3.983.369	3.586.302	1.875	24.44	12.23	2.250	1.600	2.075	2.350
6	BRISA	25.000.000	7.442.000	11.897.000	13.137.330	17.943.310	6.300	88.30	187.00	27.500	19.750	26.000	29.000
7	ÇELİK HALAT	5.000.000	1.994.000	349.000	312.820	-370.513	3.850	12.00	-	3.700	2.100	2.700	3.500
8	ÇİMSA	50.000.000	16.848.000	8.279.000	10.788.069	13.421.232	6.700	31.00	39.00	8.500	10.100	13.250	13.750
9	DEVA HOLDİNG	100.000.000	16.000.000	194.003	-1.925.850	234.198	-	-	-	1.150	840	1.200	1.400
10	DOKTAŞ	20.000.000	19.200.000	22.113.000	-1.550.430	-5.086.387	5.400	-	-	3.500	1.650	2.200	2.400
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	50.000.000	19.800.000	-437.000	7.897.837	7.323.139	13.000	50.00	-	3.250	2.125	2.800	3.550
12	EGE GÜBRE	2.009.000	2.009.000	484.000	1.259.177	805.474	7.100	57.89	33.06	3.400	3.150	3.600	3.850
13	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	700.000.000	44.352.000	-32.675.000	-24.922.263	72.138.696	12.250	-	-	13.250	13.250	16.000	16.500
14	GENTAŞ	4.044.000	4.044.000	1.343.000	1.199.502	1.892.086	3.500	10.00	-	9.200	4.050	5.300	5.900
15	GOOD-YEAR	21.000.000	11.918.000	3.237.000	-4.585.600	-7.800.910	6.300	-	-	8.900	4.850	6.700	7.200
16	GÜBRE FABRİKALARI	10.000.000	2.500.000	953.000	877.200	981.621	11.750	19.00	20.00	7.000	6.000	7.000	9.800
17	HEKTAŞ	15.000.000	13.595.000	820.000	-2.095.993	1.668.005	1.950	-	-	2.000	950	1.400	1.750
18	İZMİR DEMİR ÇELİK	62.250.000	62.250.000	772.000	1.147.456	279.521	460	-	-	720	580	730	1.075
19	İZOCAM	12.000.000	6.000.000	1.154.000	1.095.371	4.085.484	2.625	25.00	40.00	4.900	3.200	4.300	4.450
20	KARTONSAN	2.700.000	2.025.000	4.574.000	1.868.731	6.258.164	12.000	57.75	154.36	26.500	50.000	58.000	48.500
21	KAV DAN PAZ. TİC.	7.000.000	6.435.000	617.000	3.888.455	3.710.354	1.625	40.00	26.59	4.500	1975	3.150	3.150
22	KOÇ HOLDİNG	250.000.000	101.578.000	27.140.000	42.296.323	43.453.599	25.000	15.00	10.00	25.500	19.750	28.500	33.500
23	KONYA ÇİMENTO	-	4.873.000	1.966.000	3.156.398	2.551.302	4.600	50.00	10.00	8.800	4.500	6.800	6.100
24	KORDSA DUPONT	60.000.000	36.125.000	3.361.000	3.421.774	9.202.454	7.800	24.50	30.70	9.000	5.700	5.600	6.100
25	MAKİNE TAKİM	35.000.000	16.819.000	960.000	420.697	-994.243	1.250	-	-	450	240	360	310
26	MİGROS	9.180.000	9.180.000	15.275.000	25.038.772	7.505.957	330.000	350.00	50.00	63.000	82.000	99.000	115.000
27	NET TURİZM	26.000.000	24.822.000	713.584	130.161	2.206.116	-	-	-	560	840	980	
28	OLUKSA	10.000.000	4.066.000	-994.000	659.712	2.542.799	3.550	-	25.00	1.500	5.400	6.800	7.300
29	OTOSAN	300.000.000	73.106.000	31.460.000	1.250.308	40.820.549	92.000	-	-	8.100	9.200	11.000	12.250
30	PETROL OFİSİ	100.000.000	50.000.000	31.710.000	70.157.454	72.559.118	51.000	291.76	121.90	29.000	41.000	53.000	57.000
31	PINAR SÜT	80.000.000	15.500.000	1.503.000	3.261.698	4.092.558	8.400	50.00	82.70	5.400	1.750	2.350	2.900
32	SABANCI HOLDİNG	600.000.000	600.000.000	33.073.453	38.620.385	83.375.694	-	8.00	-	5.000	4.000	5.100	6.800
33	SARKUYSAN	10.000.000	4.000.000	3.912.000	4.020.727	3.442.605	13.250	55.00	41.00	10.250	11.500	14.000	14.750
34	TELETAŞ	10.000.000	8.000.000	6.796.000	4.488.080	-5.910.940	13.000	-	-	60.000	6.600	10.300	13.500
35	TÜPRAŞ	500.000.000	250.419.000	96.367.000	212.969.504	242.982.184	-	233.70	280.30	23.750	8.600	10.500	11.250
36	TÜRK DEMİR DÖKÜM	40.000.000	10.000.000	546.000	-4.766.215	3.781.160	3.150	-	-	5.400	2.275	3.650	4.750
37	T. GARANTİ BANKASI	1.000.000.000	750.000.000	130.075.000	181.098.648	205.287.000	8.800	-	-	4.200	1.250	1.600	2.100
38	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	150.000.000	84.106.000	3.720.000	1.539.518	3.607.181	3.300	1.40	-	4.800	2.850	3.450	4.700
39	YAPİ KREDİ BANKASI	-	752.345.000	85.119.000	211.276.596	256.146.000	3.900	64.00	-	3.600	2.250	2.900	3.700
40	YASAŞ	11.907.000	11.907.000	1.426.000	1.057.215	251.225	32.500	9.49	7.47	4.100	690	910	1.050

Görüşler

Dr. GÜLER ŞEBNEM DUMAN

Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi

---

Türkiye’de Deprem Yıkımlarının Boyutu ve Zorunlu Deprem Sigortası Hakkında 587 Sayılı KHK

1999 yılında yaşanan 2 büyük deprem felaketinden sonra, ülkemizde gelecekteki depremlerde devletin kaynak sıkıntısı çekmemesi amacıyla "sigorta"dan yararlanılmaya çalışılmıştır. Son 2 yıldan beri Türkiye’de bu amaç çerçevesinde hukuksal düzenlemeler hazırlanmış, bunlardan Zorunlu Deprem Sigortası Hakkında 587 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ve daha sonra iptal edilen Yapı Denetimi Hakkında 595 sayılı KHK yürür-

lüğe konulmuş ve Yapı Denetim Sorumluluğu Sigortası üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu yazımızda, Türkiye’de depremin neden olacağı yıkımlar üzerinde duracağız ve Zorunlu Deprem Sigortası hakkında 587 nolu KHK’nin uygulamaya girmesi ile depremlerle gelecek olan yıkımların ne derecede telafi edilebileceğini açıklamaya çalışacağız.

Türkiye, tümüne yakın kısmı deprem kuşağı üzerinde olan bir ülkedir. Buna rağmen

yıllardan beri gerek sağlıklı bina yapımı, gerekse deprem ve depreme bağlı çeşitli risklerin sigortalanması konularında önemli bir gelişme kaydedilmemiştir. Yıllardan beri deprem, sel, göçük, çığ, fırtına, kasırga, dolu, don gibi doğal afetlerde hatta yangın, infilak ve kazalarda insanlarımız çeşitli kurum ve kuruluşlardan gelen yardımlarla, bağışlarla gününü kurtarmaya çalışmıştır. Ancak, gelecekte yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yıkımlarını telafi edecek bir olanağa sahip olamamışlardır. Çünkü yeterli sosyal güvence organizasyonları yoktur. Doğal afetlerde Devlet, yozlaşmış bir sosyal Devlet hüviyeti ve anlayışı ile adeta Donkişot'un değirmenlerle savaşı gibi anlamsız, sonuçsuz, verimsiz ve suistimallerin yoğun olduğu bir koruma ve yardım modelini Cumhuriyet tarihi boyunca sergilemiştir. Oysa sigorta yüzyıllardan beri insanca yaşam standardı olmuştur. Dünya çapında bir sosyal dayanışma organizasyonudur. Riskleri büyük sayılara dağıtarak hasarların telafisini sağlar. Böylece, ekonomide yaratılanlar korunduğu gibi, insanlar kendilerini huzursuz, tedirgin,

cesaretsiz ve mutsuz kılan riskleri güvence altına alarak yarınlarına kuşkuyla değil umutla bakarlardı.

Risklerin gerçekleşmesine dek geçen zaman içinde sigorta şirketlerinin rezervuarlarında biriken paralar yatırımlara kanalize edilir. Sigorta dünya çapında bir organizasyon ve her evin hane halkı tasarruflarından pay alan bir sektör olduğundan, bu sermaye birikimleri ekonomideki dengeleri etkileyecek büyüklüklere ulaşmaktadır. Dolayısıyla tasarrufu, faiz oranlarını ve buna bağlı sermaye maliyetini, yatırımları, Milli Gelir (MG), Kişi Başına Gelir (KBG), istihdamı direkt etkileyerek ekonomik gelişme ve büyüme aşamalarında hayati bir önem taşımaktadır. Bir güvence kuruluşu olarak ülkede yaratılanları risklere karşı koruma altına alıp, insanlara huzurlu bir yaşam ve zararların telafisi olanakları sağlarken, birikimleri ile ekonomide yaratılacakları finanse eden bir mali kurum olarakta iş dünyası ve ticari hayat için " olmazsa olmaz " düzeyinde işlevler gerçekleştirir. Böylece bir organizasyonla risklerin kontrol altına alınması ve ha-

sarların telafisi, ekonomiden çekilen güçlerin yerine konması ekonominin gelişme ve büyümesinin desteklenmesi mümkün iken yıllardan beri bu organizasyondan gereği şekilde yararlanılamamıştır.

1999 yılında meydana gelen 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinde yaşanan organizasyon ve koordinasyon bozuklukları kaynak ve özellikle para yaratma zorlukları, Marmara bölgesinde beklenen daha büyük bir deprem öncesinde devleti hazırlıklı olmaya yönlendirmiştir. Bu depremlerdeki maddi manevi yıkımların büyüklüğü ve devletin bu büyüklük karşısındaki çaresizliği ve çok yakın bir gelecekte daha da büyük bir depremin kesin beklentisi Zorunlu Deprem Sigortası ve Yapı Denetim Sorumluluğu Sigortasını kamu otoritesinin seçimi olarak gündeme getirmiştir.

Deprem ve Sigorta

Deprem doğal afettir. Yıkımı büyüktür. Bu yıkım, depreme dayanıklı binalar ve depreme hazırlıklı olmak ile hafifletilebilir, ancak depremin önlenmesi mümkün değildir. Dep-

remle gerçekleşen yıkımlar sadece bina yıkımı değildir. Toplumun geleceğini etkileyen birçok maddi- manevi yıkımlar söz konusudur. Ancak, deprem ve depreme bağlı gerçekleşen riskler sigortalanabilir risklerdir. Reasürans kanalıyla dünya çapında bir organizasyon içinde hasarların telafisi sağlanmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerindeki depreme, dünyanın birçok yerinden hasar ödemesi yapılır. Böylece ekonomik yıkımın şiddeti büyük sayılara dağıtılarak telafi edilir.

Büyük depremler genelde uzun aralıklarla gerçekleşir. Hasarları da büyüktür. Bir veya birkaç yılın primleri büyük bir depremin hasarını karşılayamaz. O nedenle sigorta şirketleri her yıl prim üretiminin belli bir yüzdesi oranında deprem rezervi ayırırlar.

Depremle birlikte yangın, hırsızlık, dahili su, sel, infilak, yer kayması, arsa temel çökmeleri, enkaz kaldırma, taşınır mal kaybı, kira kaybı, iş durması, ölüm, bedeni kaza, kısmi ya da tam sakatlık, borç ödeyememe, alternatif ikametgah, manevi zarar ve çeşitli mali so-

rumluluk gibi birçok risk gerçekleşmektedir. Bu risklerin gerçekleşmesi çok büyük maddi-manevi kayıplar doğurur. Hayat felce uğrar. Ekonomi alt üst olur. Ekonomiden önemli oranda çekilen güçler beraberinde sosyo ekonomik ve sosyo politik istikrarsızlıkları, çöküntüleri getirir. O nedenle deprem riski ile birlikte tüm depreme bağlı risklerin de sigortalanması gerekir.

Marmara bölgesinde yakın bir gelecekte büyük bir deprem beklentisi olmasına rağmen tarihin kesin olmaması sigortalanabilirliği sağlamaktadır.

Türkiye'de özel sigorta şirketleri, yangın branşına ek risk olarak deprem riskini sigorta etmektedir. Ancak bu sigorta isteğe bağlıdır. Türkiye'de sigortacılık yeteri kadar bilinmediğinden yakın bir gelecekte beklenen bir deprem için, hasarların telafisini sağlayacak büyüklükte bir sigorta üretiminin kısa bir zamanda yapılabilmesi olası görülmemiştir. Ayrıca afetler mevzuatı gereği devletin vatandaşa yıkılan binasını yenileyebilmesi için finans olanığı yaratma yükümlülüğü vardır ve devlet bu yükümlülüğü

gerektiği şekliyle yerine getirebilecek güçte olmadığını yaşamıştır, öğrenmiştir. Bu nedenle de 4484 sayılı kanunla değişik 27/08/1999 tarihli ve 4452 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayanılarak 25/11/1999 tarihinde 587 sayılı KHK ile Zorunlu Deprem Sigortası 10.04.2000 tarihinde de Yapı Denetimi hakkında 595 sayılı KHK yürürlüğe konulmuştur.

Yapı Denetimi Hakkında 595 Sayılı KHK Ve Yapı Denetimi Sorumluluğu Sigortası

Zorunlu Deprem Sigortası'na geçmeden önce, devletin deprem hasarlarını kontrol altına almak amacıyla düşündüğü bir başka konu olarak yapı denetimi konusuna, ilgili 595 sayılı KHK'nın iptal edilmiş olmasına rağmen değinmekte yarar var.

Türkiye'de yapı ve inşaat sorunu alt yapısı ile birlikte her zaman her yönüyle gündemden düşmemiştir. Normal şartlarda yaşam standartlarından yoksun, sağlıksız yapılaşma, beklenen büyük deprem nedeniyle hasarı artırıcı en önemli faktör olarak ele alınmıştır.

Yapıların depreme dayanıklı, insanca yaşam standartlarına uygun, çevreye uyumlu olabilmesi için sisteme denetim, sorumluluk ve zararların telafi edilmesi ile ilgili birimlerin girmesi gereği vardı. İşte bunu sağlamak amacıyla, Devlet, 4484 sayılı kanunla değişik 27.08.1999 tarihli ve 4452 sayılı kanuna dayanarak 595 sayılı Yapı Denetim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameyi 10.04.2000 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Amaç: "Yapıda can ve mal güvenliğini sağlamak, kaynak israfına sebep olan plansız, kontrolsüz ve kalitesiz yapılaşmayı önlemek, çağdaş norm ve standartlarda yapı üretmek ve bunun için yapı denetimini sağlamak, yapı hasarı nedeniyle zarara uğrayan kişilerin haklarını korumak ve doğabilecek zararların tazminini sağlamaktır " diye ifade edilmiştir. 595 sayılı KHK ile yapıların inşası başlangıçtan itibaren denetime tabi tutularak ve bu denetim nedeniyle doğacak sorumluluklar da sigorta ettirilerek, sağlıklı yapılaşmanın ve bu tür yapılaşmanın getireceği ekonomik kayıpların önü alınmaya ve dolayısıyla da deprem hasarının azaltılmasına

çalışılmıştır. Fransız Yapı Denetim ve Sigorta Sistemi örnek alınarak hazırlanmaya çalışılan Yapı Denetimi hakkında 595 sayılı KHK ve Yapı Denetimi Sorumluluğu Sigortası, çok aceleye getirilmiş, hukukumuzla uyumu irdelenmemiştir. Bilim adamları ve bu konuda uzman kişiler tarafında olumsuz eleştiriler almasına rağmen uyumsuzlukları giderilmeden yayımlanmış ve yürürlüğe konmaya çalışılmıştır. Nitekim 595 sayılı KHK, 26/05/2001 tarihli 24413 sayılı Resmi Gazete ile Anayasaya aykırılığı nedeniyle iptal edilmiştir.

Bu kez, 595 sayılı KHK gereği kurulan Yapı Denetim Kuruluşları ve Yapı Denetim Kuruluşları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası ile ilgili bütün yapılanmalar, çalışmalar askıda kalmıştır.

Birçok çelişki ve uyumsuzlukları bulunan bu KHK ile ilgili bilgilere daha fazla yer vermenin yararı yoktur. Ancak Yapı Denetimi Sorumluluğu ve bu sorumluluğun sigortası ile ilgili çalışmalar öyle bir noktada kalmıştır ki, bu koşullarda yaşanan karmaşa eski koşullarda ki olumsuzluklara ek sorunlar ya-

ratmıştır. En kısa zamanda eleştirilen yönleri düzeltilerek uygulamaya konması önemle gerekmektedir.

Zorunlu Deprem Sigortası Hakkında 587 Sayılı KHK

587 sayılı KHK, depremden dolayı binalarda ve temellerde meydana gelecek hasarlar ve depreme bağlı yangın, infilak, yer kayması ile ilgili hasarları kapsayan, Zorunlu Deprem Sigortası'na ait KHK'dır. ABD ve Yeni Zelanda ülkeleri ile ilgili örnekler incelenerek ülkemize uygun bir model geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu zorunlu sigortayı yapmak üzere, kamu tüzel kişiliğini haiz, yıllık hesap işlem ve harcamaları, Hazine Müsteşarlığınca denetlenen Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) sigortacı olarak öngörülmüştür. (587 sayılı KHK Md. 4). Kurumun prim alacakları 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir. Kurum ve gelirleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır. (587 sayılı KHK Md. 5) Kurumun yönetimi, biri başkan olmak üzere toplam yedi üyeden oluşan Doğal Afet Sigortaları kurumu

(DASK) Yönetim Kurulu tarafından yönetilir. Kurumun teknik işleri, Müsteşarlık tarafından bir sözleşme ile bir sigorta veya reasürans şirketine "Kurum İdarecisi" sıfatıyla yürütülmek üzere verilir. Sözleşme en fazla beş yıllık süre için yapılır ve aynı usule göre yenilenebilir. (587 sayılı KHK Md. 6)

587 sayılı KHK'nın çıkarılmasından sonra Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) oluşturulmuştur. Kurum Yönetim Kurulu Üyeleri'nin ataması yapılarak, kurumun idarecisi olarak beş yıllığına Milli Reasürans T.A.Ş ile Hazine Müsteşarlığı arasında 5 yıllık bir sözleşme imzalanmıştır. Daha sonra Kurum adına Zorunlu Deprem Sigortası yapmak amacıyla başvuruda bulunan 34 sigorta şirketine bu yetki verilmiştir. Sigorta şirketleri acente hüviyeti içinde bu üretime yardımcı olmuşlardır. Hasar ödemesi ile ilgili bir yükümlülükleri yoktur. 08.09.2000 tarihli 24164 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Zorunlu Deprem Sigortası Genel Şartlarıyla da tarife ve tali matlar belirlenerek 27/09/2000 tarihinde poliçeler kesilmeye başlamıştır.

Kısa bir şekilde tesisi ile ilgili bilgiler verdiğimiz 587 sayılı KHK ve onun ürünü olan Zorunlu Deprem Sigortası ile ilgili en güzel gelişme şüphesiz bu poliçeyi üreten kurum olarak DASK'ın yönetimi için Kurum idarecisi sıfatıyla Milli Reasürans T.A.Ş ile 5 yıllığına anlaşma yapılmış olmasıdır. Milli Reasürans T.A.Ş 1929 yılından beri faaliyette bulunan, teknik bilgi, sistemli ve verimli çalışma, suistimallere kapalı olma, Türk ve yabancı sigorta sektörünü ve şirketlerini iyi tanıma gibi bu uygulamanın başarısında rolü olacak birçok özellikleri taşıyan bir kuruluştur.

Zorunlu Deprem Sigortasının amacı ve kapsamı nedir? Bu amaç hiçbir sosyal güvence organizasyonuna sahip olmayan ülkemiz insanı ve diğer Türkiye gerçekleri için yeterli midir? Hukuksal düzenlemeler uygulama da amaca ulaştıracak özellikte midir? Ekonomi bu önlemlerle deprem yıkımını telafi edebilecek midir? Ekonomiden çekilen güçlerin telafisi sorumluluğunu kim yüklenecektir? Devletin sorumluluğu üzerinden atması bir çözüm müdür? Bu soruları cevaplayabilmek için önce 587 sayılı

KHK'nın amaç ve kapsamını açıklayan 1.md., Devletin afetler ile ilgili mevzuattan kaynaklanan yükümlülüklerini açıklayan 11. md. ve Kurum Kaynaklarının yetersiz kalması halinde yapılacak işlemi belirten 17. md.'yi olduğu gibi aktarmakta yarar var.

587 sayılı KHK'nin 1.md.

Amaç: *Bu kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, meydana gelecek deprem afeti sonucu bina maliklerinin veya intifa hakkı sahiplerinin, binaların ziyayı veya hasarlanması nedeniyle uğrayacakları maddi zararlarının karşılanmasını teminen zorunlu deprem sigortası yaptırımlarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.*

Kapsam; *634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu kapsamındaki bağımsız bölümler, tapuya kayıtlı ve özel mülkiyete tabi taşınmazlar üzerinde mesken olarak inşa edilmiş binalar, bu binaların içinde yer alan ve ticarethane, büro ve benzeri amaçlarla kullanılan bağımsız bölümler ile doğal afetler nedeniyle devlet tarafından yaptırılan veya verilen kredi ile yapılan meskenler zorunlu deprem sigortasına tabidir.*

Kamu kurum ve kuruluşlarına ait binalar ile köy yerleşik alanlarında yapılan binalar bu kanun Hükmünde Kararname kapsamında zorunlu deprem sigortasına tabi değildir.

Md. 11. *Devletin afetlerle ilgili mevzuattan kaynaklanan yükümlülükleri; "Devletin, 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanundan ve diğer kanunlardan doğan konut kredisi açma ve bina yaptıрма yükümlülükleri, deprem nedeniyle sigorta kapsamındaki binalarda meydana gelen ziya ve hasarlar sonucu uğranılan maddi zararlar için Kurum tarafından tazminat ödenmesiyle birlikte ortadan kalkar"*

Md. 17. *Kurum kaynaklarının yetersiz kalması; Kurum, sigortadan kaynaklanan toplam yükümlülüklerini ve sahip olduğu kaynakları dikkate alarak reasürans, sermaye ve benzeri piyasalardan sigortacılık tekniğinin gerektirdiği şekilde ve yeterli düzeyde koruma temin eder. Ancak, sigortalı hasarın beklenenin üstünde olması ve bunun Kurum kaynaklarını ve temin edilen koruma miktarları-*

nı aşması durumunda, ortaya çıkan zarar, Kurum kaynakları ve koruma miktarının toplamının zorunlu sigorta kapsamında ödenmesi gerekli toplam tazminata olan oranı dahilinde karşılanır.

Yukarda 587 sayılı KHK'nin sıralanan 1. md, 11. md. ve 17. md. içerikleri şu sonuçları beraberinde getirmektedir; Zorunlu Deprem Sigortasının tesisinde amaç; beklenen deprem sonucunda cana ve mala gelebilecek maddi- manevi zararların telafisi, yani ekonomiden çekilen güçlerin yerine konabilmesi, ekonomiye tekrar işlerlik kazandırılabilmesi sağ kalan insanların hayatlarına tekrar devam edebilmeleri için gerekli maddi-manevi desteğin sağlanması değildir.

Zorunlu Deprem Sigortası'nda amaç devletin afetler kanunu gereği, kendi üstüne düşen yükümlülüklerini güvence altına almasıdır. Devlet depremden doğan afetler mevzuatı gereği vatandaşların konut edinebilmeleri için gerekli finans olanaklarını sağlama görevini DASK'a devretmiş, primlerini de halka ödetmiştir. Bu nedenle de gerçekleşecek kayıplar

değil, Devletin afet sırasında yapması beklenen konut edinme yardımları düzeyinde bir azami teminat belirlenmiştir. Amaç, dolaylı olarak deprem riskinin ekonomide yaratacağı çöküntünün bir bölümünü telafi etmektir.

Güvencesiz Varlıklar

Kapsam dışı ve teminat dışı kalan varlıklar çok büyük bir orandadır. 587 sayılı KHK ve buna ait Genel Şartlar A2 ve A3'ten anlaşıldığı gibi; kapsam belirlenirken de devletin afetler mevzuatı gereği sorumluluğu düşünülerek sadece konut türü binalara ağırlık verilmiştir. Hasarın telafisi ekonomiye işlerlik kazandıracak boyutlarda olmayacaktır.

Deprem ve depreme bağlı gerçekleşen risklerden ;

- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait binalar,

- Tümü ticari yada sınai amaçla kullanılan binalar,

- Köy yerleşim alanlarında yapılan binalar,

- Tapu tahsis belgesi olup, tapusu olmayan özellikle büyük şehirlerde sayıları çok fazla olan binalar,

- 27/12/1999 tarihinden sonra inşa edilmiş olan ancak ilgili mevzuat çerçevesinde inşaat ruhsatı bulunmayan binalar,

- Her türlü taşınır mal, eşya ve benzerleri,

- Hayat ve/veya bedeni sakatlıklar gibi zararlar,

- Manevi tazminat talepleri,

- Enkaz kaldırma masrafları,

- Kâr kaybı, iş durması,

- Kira mahrumiyeti, alternatif ikametgah ve işyeri masrafları,

- Mali sorumluluklar ve benzeri başkaca ileri sürülecek diğer bütün dolaylı zararlar. Ayrıca ;

- Eksik sigorta nedeniyle tam hasarını alamayacak sigortalı binalar,

- Kaynak yetersizliği nedeniyle tam hasarını alamayacak sigortalı binalar kapsam ya da teminat dışı kalmakta ya da hasarını tam olarak alamamaktadır.

Zorunlu Deprem Sigortası poliçesi olmasına ve hukuksal ya da teknik açıdan hiçbir ku-

suru olmamasına rağmen sigortalının hasarını tam olarak alamaması nasıl olur? Son 2 maddeye kısaca açıklık getirmekte yarar var.

587 nolu KHK ve buna bağlı Genel Şartlar, Tarife ve Talimatlarda depremin büyüklüğü ya da bölgesi sınırlanmamış, ancak binaların azami teminatına 20 Milyar TL sınırı getirilmiştir. Aşağıda çizelgelerde görüldüğü gibi Bayındırlık ve İskan Bakanlığı deprem riskini derecelendirerek "Türkiye Dep-

rem Bölgeleri Haritası" çıkarmıştır. Yine çizelgelerde görüldüğü gibi binanın yapı tarzı 3 ayrı sınıfla belirlenmiştir. Bina- nın yüzölçümü, binanın yapı tarzına göre belirlenen m² fiyatı ile çarpılarak binanın azami teminat değeri bulunmaktadır. Ancak bu değer 20 Milyar TL'nin üstünde ise azami teminat değeri 20 Milyar TL alınarak binanın bulunduğu deprem bölgesinin derecesine göre belirlenmiş prime esas oran ile çarpılarak net prim elde edilmektedir.

Çizelge 1

Deprem Bölgelerine ve Yapı Tarzına Göre Prime Esas BirimFiyatlar

Yapı Tarzı	I. Bölge % 0	II. Bölge % 0	III. Bölge % 0	IV. Bölge % 0	V. Bölge % 0
A- Çelik, betonarme karkas yapılar	2.00	1.40	0.75	0.50	0.40
B- Yığma kagir yapılar	3.50	2.50	1.30	0.50	0.40
C- Diğer yapılar	5.00	3.20	1.60	0.70	0.50

Çizelge 2

Yapı Tarzına Göre m² Maliyet Değeri

Yapı Tarzı	Sigorta Bedeli Hesabına Esas Metrekare Bedeli (TL)
A- Çelik, betonarme karkas yapılar	150.000.000
B- Yığma kagir yapılar	100.000.000
C- Diğer yapılar	50.000.000

Böylece gerçek değeri 20 Milyar TL'nin üstünde olan binaların hasarları için maksimum 20 Milyar TL tazminat ödenebilecektir. Bu durum sigortacılıkta eksik sigorta olarak adlandırılmaktadır. Sigorta özellik ve prensiplerine aykırı olduğu gibi bu durumun sigortacı tarafından yaratılması ilginçtir. Hukuksal düzenlemelerin hiçbirinde eksik sigorta konusuna değinilmemiştir. Bunun tam tersi sigorta ve birden çok sigortaya genel şartlarda yer verilmiştir. Dolayısıyla eksik sigorta durumunda teminat dışı kalmış değerler olacaktır.

En sonuncu madde; Sigortalı olduğu halde DASK'ın kaynakları hasarları ödemeye yetersiz kaldığı takdirde, kaynakların yeterliliği oranında hasar ödemesi yapılabileceği ile ilgili 17. Md. gereği doğabilecek ödenemeyen hasarlarla ilgilidir.

DASK'ın kaynakları: (i) Prim gelirleri, (ii) Hasarda reasürör payı ve (iii) Dünya Bankası finansmanı olmak üzere üç kalemde oluşmaktadır. Ancak Marmara denizinde beklenen büyüklükte bir deprem gerçekleştiğinde doğacak hasarın yurdarda anılan kaynaklar sağlan-

dıktan sonra yeterli olmaması durumunda poliçede yazılan azami teminat değeri değil de, kaynakların yeterliliği oranında bir miktarın ödeneceği gerçeği yine sigortalı olduğu halde hasar ile ilgili tazminatın tam olarak ödenemeyeceği bir durumun olasılığını ortaya koymakta ve bugün için bu poliçeye olan güveni de sarsmaktadır.

SONUÇ

Özet olarak kapsam dışı ve/veya teminat dışı tutulan varlıklar ve ödenemeyecek hasarlar beklenen büyüklükteki depremin yaratacağı zarar içinde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle can kaybı ya da bedeni kaza ve sakatlıklar ile ilgili hasarların bütünüyle güvencesiz kalması, gelecekte devlete ve ekonomiye entegre yükler getirecek, toplumun geleceği yıllar boyunca bu hatanın sonuçlarını sergileyecektir. Erzin-can depreminden sonra anne-siz ve/veya babasız kalan çocuklar sağ kalan ebeveyn ya da yardım kurumları tarafından evlatlık verilmek amacıyla oradan oraya sürüklenmiş, yaşadıkları acılar aylarca basın ve diğer iletişim kanallarında ser-

gilenmişti. Bu insanlar sigorta bilincinden ve hatta bazıları primi ödeyebilme gücünden yoksundur. Bu insanların deprem sonunda uğrayacakları mal ve can kayıplarından devlet hukuksal düzenlemelerle olmasa bile -ki sorumludur. - Sosyal, ekonomik, politik baskı nedeniyle sorumlu olacak ve çözümler üretmek zorunda kalacaktır. Sonuçta bu toplumun sorunların içinden çıkabilmesi yine bu toplumun ve onun yöneticisi olarak devletin sorunu olacaktır. Kısacası bizler yaşayacağımız bu sorunların bugünden çözümünü aramak zorundayız.

Türkiye bütünüyle deprem kuşağı üzerindedir. Beklenen Marmara depreminden başka her bölgede deprem riski söz konusudur. Depremle yaşama ya alışmak zorunda olduğumuz bilim adamları tarafından söylenmekte. Depremle yaşamayı öğrenmek çelik bir masanın altına girmekle bitmez. Deprem beraberinde birçok zararı da getirmektedir. Bu zarar ve yıkımların telafi edilebilmesi ile ilgili bir sistemin olması önemlidir.

Telafi sisteminden söz

ederken kayıpların tamamen telafi edildiği, maddi manevi hiçbir olumsuz etkinin kalmadığı şeklinde bir iddiada bulunulamaz. Ancak, yıkılan binaların mümkün olan en kısa zamanda yapılabilmesi, ölenlerin ardında kalan, ekonomik bağımsızlığı olmayan kişilerin yaşamını devam ettirebilmesi, gerekli ihtiyaç maddelerinin ki, bunların alınması orta gelirli aileler için yıllar boyu sürmüştür, yeneden alınabilmesi tamamen parasal olanaklara bağlıdır ve sigorta, hasardan sonra, daha da unutulmaz acılar doğuracak olan sefalet, yoksulluk ve hastalığın önünü almaktadır. Ödenen tazminatlar ile ülke içine dünyanın birçok ülkesinden nakit akışları olmakta, yıkılan, yanan, kırılan bozulan tesisler kısa zamanda yeniden ekonomiyeye kazandırılmakta, işsizlik, ruhsal bozukluk, yoksulluk önlenmektedir. En önemlisi, bir tarafta riskleri güvence altına alınmış güçlü insan, diğer tarafta başkalarının yardımına muhtaç ezik insan modeli yaratılmıştır. Bu modeller toplumu oluşturmaktadır.

Bunlara çözüm bulmak şart. Devletin bugünkü kaynakları ile beklenen büyüklükteki

bir deprem sonrasında ekonomiden çekilen güçleri tekrar yerine koyması, hasarların telafisi mümkün değildir. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için sermaye birikimi güçlüklerinin düzeyi ve karmaşıklığı açıktır. Marmara bölgesi ve İstanbul gibi Türkiye'nin hayati işlevlerini taşıyan bu bölge ve kentte oluşacak büyük bir depremin ekonomiden çekeceği güçler ve doğacak telafisi mümkün olmayan kayıplar beraberinde çok büyük sosyo ekonomik ve sosyo politik çöküntüleri getirecektir.

O nedenle Zorunlu Deprem Sigortasının yıkımların telafisi için yetersiz olduğunun açıklığa kavuşturulması, özel sigorta kapsamında üretimlerin yapılabilmesi için insanları eğiten, motive eden hatta finanse eden bir dizi planlı, programlı, sistemli çalışmaların yapılması şarttır, hayatidir, acildir.

KAYNAKLAR

1- Zorunlu Deprem Sigortasına Dair 587 sayılı KHK 27/12/1999 tarihli - 23919 sayılı Resmi Gazete.

2- Zorunlu Deprem Sigortası Genel Şartları.

3- Zorunlu Deprem Sigortası Tarife ve Talimatı.

4- FAIR SEMINAR on " Natural Hazards, Earthquakes and Post- Catastrophic Indemnification Systems" A way of coping with the Earthquake Hazard TCIP (Turkish catastrophe Insurance pool)" By Hüseyin Yunak - Milli Re- TURKEY May-2001 14th-16th.

5- Yapı Denetimi hakkında 595 sayılı KHK . 10/04/2000 - tarih, 24016 sayılı Resmi Gazete.

6- Yapı Denetim Kuruluşları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları.

7- Sigorta Hukuku Dergisi, Yıl 2001 Say 1 Bölüm II Zorunlu Deprem Sigortası ve Yapı Denetimi Hk. Panel . Sunanlar - Zorunlu Deprem Sigortası- Prof.Dr. Samim Ünan, Yapı Denetimi Hk. KHK Av. Zihni Metezade.

BANKA-MALİ VE EKONOMİK YORUMLAR Aylık Dergi

**ARTIK BÜTÜN Türkiye'de...
GAZETE BAYİLERİNDE**

Bankacılık

Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Bankacılık Sektöründen Haberler

10 Yılda Mevduat % 126 Arttı

Türk bankacılık sisteminin 1990 - 1999 yıllarını kapsayan 10 yıllık döneminde kişi başına düşen mevduat miktarı % 126 oranında artışla 563 dolardan 1.273 dolara yükseldi. Türkiye Bankalar Birliği "Bankacılar Dergisinin" "Türkiye'de İller ve Bölgeler İtibariyle Gelir, Nüfus, Banka Sayısı, Şube Sayısı, Toplam Krediler ve Toplam Mevduat 1990 - 1999" adlı özel sayısından derlediği bilgilere göre, Türkiye'de söz konusu dönem itibariyle toplam kredi hacmi yıllık ortalama % 3.5 artış hızıyla 1999 sonunda 34.9 milyar dolara ulaştı. Kredi hacminin 16.5 milyar dolarlık bölümü Marmara Bölgesi'nden tahsis edilirken, kredi hacminin en yoğun olduğu il 14.1 milyar dolar ve % 40.5'lik artışla İstanbul oldu. Giresun ili incelenen dönemde kredi hacmi büyüklüğü sıralamasında her sene ilk 6 içinde yer alırken, Kuzeydoğu ve Güneydoğu bölgeleri en düşük kredi hacmine sahip bölgeler oldu. Türkiye genelinde ihtisas kredileri hacmi 7.4 milyar dolardan 6.2 milyar dolara gerilerken, ihtisas dışı kredilerin hacmi 18.1 milyar dolardan 28.7 milyar dolara yükseldi. İhtisas dışı kredilerin toplam krediler içindeki payı % 82.3'e ulaştı. 1990 yılı sonunda 31.7 milyar dolar olan toplam mevduat hacmi ise yıllık ortalama % 11 oranında artarak 1999 sonunda 82 milyar dolara ulaştı. Kredi hacminde olduğu

gibi mevduat hacminde de Marmara Bölgesi ve İstanbul büyüklük bakımından ilk sırada yer aldı.

Türkiye genelinde yabancı para cinsinden mevduat hacmi Türk Lirası cinsinden mevduat hacmine göre daha hızlı artış kaydetmesine rağmen, büyüklük bakımından Türk Lirası mevduatının gerisinde kaldı. TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 76.8'den % 58.4'e gerilerken, yabancı para mevduatının payı % 23.2'den % 41.6'ya yükseldi. İstanbul TL ve yabancı para cinsinden mevduat hacmi büyüklüğü sıralamasında ilk sırada bulunuyor. Kredi ve mevduat hacmindeki büyümeye paralel olarak incelenen dönemde Türkiye genelinde banka sayısı 66'dan 81'e, şube sayısı da 6 bin 540'dan 7 bin 642'ye yükseldi. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde faaliyet gösteren banka sayısı 14'ten 26'ya yükselerek en hızlı artışın gerçekleştiği bölge oldu. İl bazında ise banka sayısı 13'ten 24'e yükselen Şanlıurfa oransal olarak, banka sayısı 54'ten 80'e yükselen İstanbul ise sayısal olarak en fazla yükselişin olduğu iller oldu. Şube sayısı 1.853'ten 2.774'e yükselen Marmara Bölgesi en hızlı ve en yüksek oranda şubeleşmenin gerçekleştiği bölge olurken, 2.145 şube ile en hızlı şubeleşen ili olan İstanbul şube payını % 28.1'e çıkardı. 1999 yılı itibariyle milli gelir oranı en yüksek ilk 5 ilin mevduat yoğunlaşması % 74, kredi yoğunlaşması % 76 olarak gerçekleşti. İlk 10 il için ise yoğunlaşma oranı sırasıyla % 80 ve % 85 oldu.

Türkiye genelinde kişi başına düşen kredi miktarı 10 yılda % 19.4 oranında artarak 454 dolardan 542 dolara çıktı. Marmara Bölgesi yıllık ortalama 3.1 ile en hızlı arttığı bölge oldu. Bu bölgede kişi başına 1.089 dolar kredi düştü. Akdeniz Bölgesi kişi başına düşen kredi miktarının yıllık ortalama % 2.8 ile en hızlı azaldığı bölge olurken, Güneydoğu Bölgesi kişi başına düşen 42 dolar kredi ile en alt sırada, il bazında Giresun kişi başına düşen 2.351 dolar ile ilk sırada yer aldı. Yine incelenen dönemde kişi başına düşen mevduata göre Türkiye ortalaması 563 dolardan 1.273 dolara yükseldi. Artış hızı her bölgede pozitif değerler almakla birlikte, en hızlı artış oranı yıllık ortalama % 10.4 ile Akdeniz Bölgesi'nde kaydedildi. Kişi başına düşen mevduatın yüksek olduğu bölge 2.746 dolar ile Marmara Bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 108 dolar ile Güneydoğu Bölgesi oldu. İl bazında kişi başına düşen 3.960 dolar mevduatla Ankara ilk sırada yer aldı.

Türkiye genelinde banka başına düşen kredi ve mevduat oranında

artışa karşın banka başına düşen şube ve kişi sayısında gerileme kaydedildi. Banka başına düşen kredi miktarı yıllık ortalama % 1.2 artışla 430.6 milyon dolara ulaşırken, mevduat miktarı yıllık ortalama % 8.6 oranında artarak 1 milyar dolara çıktı. Banka sayısının şube sayısından daha hızlı artması sonucunda ise banka başına düşen şube sayısı yaklaşık 5 adet düşerek 1999 yılı sonunda 94'e geriledi. En fazla gerileme Karadeniz Bölgesi'nde kaydedildi. İl bazında İstanbul, banka başına düşen 26 şube ile ilk sırayı aldı. Türkiye'de banka başına düşen kişi sayısı da bu dönemde 57.000 kişi azalarak 794.394 kişiye geriledi. Her bölgede gerileme görülmele birlikte, Güneydoğu Bölgesi banka başına düşen kişi sayısı 246.815 ile en fazla olduğu bölge oldu. İstanbul ise banka başına düşen kişi sayısı % 9.9 azalmasına karşın 121.020 kişi ile yine ilk sırada yer aldı. Şube başına düşen mevduat ve kredi miktarı artarken kişi sayısı azaldı. Şube başına düşen kredi miktarında Türkiye ortalama yaklaşık 700 bin dolar artarak 1999 yılı sonunda 4.6 milyon dolar, şube başına düşen mevduat miktarı yıllık ortalama % 9.2 oranında artışla 1999 yılı sonunda 10.7 milyon dolar olurken, şube başına düşen kişi sayısı 1999 sonunda 1990 yılına göre 174 kişilik azalmayla ortalama 8.420 kişiye geriledi.

Türkticaret.net - Garanti İşbirliği

Türkiye'nin ilk B2B (business to business/işten işe) internet sitesi TURKTİCARET.Net, Garanti Bankası ile işbirliğine gitti. İş birliği kapsamında KOBİ'lerin güvenli bir şekilde işlem yapabilmeleri hedefleniyor. Geniş kapsamlı işbirliği kapsamında KOBİ'lerin birbirleriyle alışveriş yapmalarını sağlayan TURKTİCARET.Net iş platformunun ödeme tahsilat hizmetleri altyapısı, elektronik bankacılık alanında çözümler sunan Garanti Bankası tarafından oluşturulacak. Garanti Bankası'nın sağlayacağı hizmetler arasında B2B alanında güvenilir ödeme, peşin ödeme hizmetleri ile doğrudan tahsilat sistemi bulunuyor. Güvenilir ödeme hizmeti, iş platformu üzerinde işlem yapan ve birbirini tamamlayan alıcı ve satıcı arasında ödenmeme yada malın teslim edilmemesinden doğan riskleri ortadan kaldıran, güvenilir ve güvenli ticaret yapılabilmesi esasına dayanıyor.

Peşin ödeme sistemi, iş platformu üzerinden yapılan alışverişlerde, işlem tutarının internet üzerinden peşin olarak ödenebilmesine olanak sağlıyor. Doğrudan tahsilat sistemi ise ana firmanın güvenli bir iş ortamında bayilerinden tahsilat yapmasına olanak veriyor. İşbirliğinin tanıtımı

amacıyla düzenlenen toplantıda konuşan TURKTICARET.NET Genel Müdürü Murat Yanıklar, Türkiye'de 1 milyon KOBİ olduğunun tahmin edildiğini, bunların sadece 200 bin tanesinde bilgisayar olduğunu kaydetti. KOBİ'lerin % 72'sinde internet bağlantısı bulunduğunu belirten Yanıklar, % 16'sının da önümüzdeki 1 yıl içinde web sitesi sahibi olmayı planladığını söyledi. Yanıklar, "Rakamlar, KOBİ'lerin iş süreçlerini elektronik ortama taşımaları açısından büyük potansiyeli ortaya koyuyor" dedi. Yanıklar, Türkiye'nin dünya ile yarışabilir hale gelmesi için KOBİ'lerin daha rekabetçi olmaları gerektiğini savunarak, KOBİ'lerin teknoloji kullanmalarının zorunlu olduğunu ve bu süreçte B2B Pazar yerlerinin de özel önemi bulunduğunu kaydetti. Basın mensuplarının sorularını da yanıtlayan Yanıklar, üye sayısı 20 bine ulaşan TURKTICARET.Net'in krizden sonra iş hacminin arttığını, 2005'e kadar şirket üye sayısında her yıl % 100'lük artış hedeflediklerini kaydetti. Garanti Bankası e-ticaret Yönetmeni Savaş Şakar da, elektronik ticaretin bir hız koşusu değil, maraton koşusu olduğunu belirterek, TURKTICARET.Net'in girişimci yapısı ve yenilikçi ruhu ile bu yarışta yer aldığını gördüklerini söyledi.

Toplantıda, daha sonra TURKTICARET.Net Pazarlama ve Satıştan Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı Ali Gökhan Yalçın, şirketin, KOBİ'leri yeni ekonomiye taşımak ve dünya pazarlarına açılmalarına katkıda bulunmak amacıyla Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) işbirliğiyle hazırladığı "Teknoloji Destek Paketleri"nin tanıtımını yaptı. TURKTICARET.Net, farklı seçeneklerden oluşan 4 farklı "Teknoloji Destek Paketi" ile KOBİ'lere, sanal ortama taşınmalarını kolaylaştıracak maddi destek sağlıyor. Teknoloji Destek Paketleri kapsamında web sitesi tasarımı, e-ticaret ve e-iş projelerinin % 75'i karşılıksız olarak Dünya Bankası desteği ile TTGV tarafından karşılanıyor. Paketlerin en fazla 200 kişi çalıştıran, holding veya şirketler grubuna bağlı olmayan KOBİ'ler satın alabiliyor. Ali Gökhan Yalçın, Dünya Bankası'ndan alınan kredi miktarının 3 milyon dolar olduğunu belirterek, Ocak ayına kadar kullanılmaması halinde kredinin geri verileceğini söyledi. Yalçın, söz konusu paketlere çok büyük talep olduğunu da bildirdi.

İş Bankası'na 350 Milyon Dolar Kredi

Türkiye İş Bankası, Amerika, Avrupa ve Japonya'dan toplam 43 bankanın katıldığı sendikasyon tarafından sağlanan 350 milyon dolarlık kre-

diye, Londra'da yapılan törenle, imza attı. İş Bankası'nın geçtiğimiz yıl boyunca 500 milyon dolarlık krediyi geri ödemesinin ardından, başını Japon Sanwa ve Fuji bankalarının çektiği 43 banka tarafından sağlanan 350 milyon dolar tutarındaki kredinin, 1 yıl vadeli, "Libor+0.80" ile alındığı açıklandı. Londra'da düzenlenen törende, İş Bankası Genel Müdürü Ersin Özince'nin yanında, banka yöneticilerinin büyük bir kısmı hazır bulundu. Özince, Türk bankalarının, bütün piyasa olumsuzluklarına rağmen, uluslararası alanda, hala büyük bir borçlanma kapasitesine sahip olduklarını hatırlattı.

Özince, "İç ve dış piyasalardaki olumsuzluklara rağmen, bankamızın bu miktar ve fiyattaki bir sendikasyon kredisini alması başarıdır" dedi. İş Bankası'nın, piyasaya 250 milyon dolarlık bir borç talebi ile çıktığını, ancak, dünya bankacılık sektöründen gelen büyük ilgi sonucu, bu miktarın 350 milyon doların bile üstüne çıktığını hatırlatan Özince, "Biz sonuçta, bu borcun 350 milyon dolar olarak bağlanmasında karar kıldık" diye konuştu. Genel Müdür, bankanın, bugüne kadar aldığı bütün borçları vaktinde geri ödediğine işaret ederek, borçlarının kalan son 175 milyon dolarlık bölümünü de, bu yıl sonuna kadar ödeyeceklerini bildirdi. Türkiye'de hiçbir kamu veya özel bankanın borçlarını geri ödemekte bir sıkıntıları bulunmadığını ve bunun da böyle olmaya devam edeceğini vurgulayan Özince, aldıkları sendikasyon kredisinin, ihracatın finansmanında kullanılacağını ifade etti. Özince, geçen bir yıl boyunca 2 milyar dolar tutarındaki krediyi Türk ihracatçısının kullanımına sunduklarını ifade etti. Törende, imzaların atılmasından sonra, sendikasyona katılan 43 banka adına Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Ersin Özince'ye, günün anısına bir armağan sunuldu. İş Bankası'nda, sendikasyon katılımcılarına, İş Bankası'nın armağanlarını verdi ve kredi şampanya ile kutlandı.

TKB 31.9 Trilyon Lira Kâr Etti

Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) Genel Müdürü Taci Bayhan, bankanın 9 aylık (Ocak - Eylül) dönemde 31.9 trilyon lira kâr ettiğini açıklarken, amaçlarının daha fazla kâr olmadığını, reel sektörü destekleyecek yeni görevlere talip olduklarını söyledi. TKB'nin reel sektöre nasıl destek verebileceği konusundaki sorularını yanıtlayan Bayhan, halen kredi verdikleri şirketlerle ilişkilerinde bir takım tasarruflarda bulduklarını kaydederek, duruma göre yeniden yapılandırma ve erteleme işlemleri yaptıklarını kay-

detti. Ancak yeni bir düzenleme yapılması durumunda daha rahat işlem yapma olanağına kavuşacaklarını anlatan Bayhan, "bir düzenleme olmasa da çalıştığımız, ayakta kalacak firmalarla yapılandırma ve erteleme işlemlerini yapıyoruz" diye konuştu.

Kamu ve Fon Bankaları Yine Zarar Etti

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun (BDDK) bankacılık sektörüne ilişkin son raporuna göre Ocak - Ağustos döneminde özel, yabancı, yatırım ve kalkınma bankaları kâr ederken, kamu ve TMSF'deki bankalar zarar etti. Türkiye'de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısının, 2000 yılı sonu ile karşılaştırıldığında 7 Kasım tarihi itibarıyla 79'dan 67'ye gerilediği bildirildi. Sektörde bulunan bankaların 3'ü kamu, 24'ü özel, 7'si Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) idaresi altında, 17'si yabancı, 16'sı ise kalkınma ve yatırım bankası statüsü altında faaliyet gösteriyor. BDDK "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu"nu yayınladı. Rapora göre, 2000 yıl sonunda 104.1 katrilyon lira olan bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü, 2001 yılı Ağustos ayı itibarıyla reel olarak % 2 oranında azalarak 157.7 katrilyon lira oldu. Dolar bazında bakıldığında, sektörün aktif büyüklüğü 2001 yılı Ağustos ayında geçen yıl sonuna göre % 27 oranında küçülerek 112.6 milyar dolar seviyesine geriledi.

BDDK raporuna göre, ABD Doları bazında Ocak - Ağustos döneminde Türk Lirası cinsinden mevduatlar % 40, yabancı para cinsinden mevduatlar ise % 2 oranında gerileme gösterdi. Rapora göre, 2001 yılı Ocak - Ağustos döneminde dolar bazında kamu ve yabancı bankalar grubunda % 40, özel ve kalkınma-yatırım bankaları grubunda ise % 25 civarında bir aktif büyüklük daralması söz konusu oldu. Aynı dönemde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bankalarının aktif büyüklüğünde bu bankaların mali bünyelerinin iyileştirilmesi amacıyla verilen kamu kağıtlarının da etkisiyle dolar bazında % 17 oranında bir artış kaydedildi. Kamu bankalarının aktif büyüklüğündeki reel daralmada, mevcut ekonomik konjonktürün etkisiyle bankacılık faaliyetlerinin gerilemesine ilave olarak, görev zararlarının tasfiyesi amacıyla Hazine tarafından verilen kağıtların Merkez Bankası'na kesin satışı yapılarak sağlanan kaynaklarla kısa vadeli borçların azaltılması ve böylece bilançonun küçültülmesi etkili oldu.

2001 yılında grupların toplam aktifler, krediler ve mevduat içindeki paylarında da belirgin bir değişim gözlemlendi. Ocak - Ağustos döneminde özellikle kamu ve TMSF bankalarından özel bankalar grubuna önemli oranda bir mevduat geçişi söz konusu oldu. Nitekim, Ağustos 2001 itibarıyla geçen yıl sonuna göre toplam mevduatlar içinde kamu ve TMSF bankalarının payı sırasıyla 7.6 ve 2.5 puan azalırken, özel bankaların payında 8.5 puanlık bir artış kaydedildi. Bankacılık sektörü yoğunlaşma açısından incelendiğinde; aktif toplamı bakımından en büyük beş bankanın toplam sektör içindeki payı 2000 yılı sonunda % 48 iken, Ağustos 2001'de % 46'ya geriledi. Aynı dönemde ilk beş bankanın toplam mevduat ve krediler içindeki payı ise artış gösterdi. Bankacılık sektörünün temel fon kaynağı olan mevduat, 2001 yılının Ocak - Ağustos döneminde reel olarak % 5.4 oranında artışla 96 katrilyon liraya ulaştı.

Aynı dönemde Türk Lirası mevduatlar reel olarak % 19 azalırken, döviz kurundaki yüksek oranlı artışa bağlı olarak yabancı para cinsinden mevduatlar % 32.3 oranında arttı. Dolar bazında değerlendirildiğinde aynı dönemde Türk Lirası cinsinden mevduatlar % 40, yabancı para cinsinden mevduatlar ise % 2 oranında gerileme gösterdi. Yaşanan finansal krizler sonrası ortaya çıkan belirsizlik ve güven sorunu, mevduatların Türk Lirası yerine döviz cinsinden tutulmasına ve vadenin daha da kısalmasına yol açtı. Türk Lirası mevduatın toplam mevduat içindeki payı 2000 yılı sonunda % 52.4 iken, 2001 Ağustos döneminde % 40.2'ye geriledi. Kısa vadeli (vadesiz+1 ay vadeli+3 ay vadeli) Türk Lirası mevduatın toplam Türk Lirası mevduat içindeki payı 2000 yılı sonunda % 89.2'den, 2001 yılının Ağustos ayında % 90.6'ya yükseldi. Döviz Tevdiat Hesapları'nda (DTH) da benzer bir gelişme oldu ve 2000 yılı sonunda kısa vadeli DTH'ların toplam DTH'lara oranı % 79.7 iken, 2001 yılı Ağustos ayı itibarıyla bu oran % 83.9'a çıktı.

Ekonomik görünümdeki bozulmanın yanı sıra, global ekonomideki yavaşlama ve gelişmekte olan ekonomilerde yaşanan sorunlar bankaların diğer önemli bir kaynağı olan yurtdışı piyasalardan sağlanan fonların miktar ve maliyetini olumsuz yönde etkiledi. Nitekim, Ocak - Ağustos döneminde Türk bankacılık sektörünün yurtdışı bankalardan sağladığı fonlar dolar bazında % 40 oranında geriledi. Bu gelişmede, bankaların geçen yıl aldıkları sendikasyon kredilerini bu yıl geri ödemeleri veya daha düşük oranda yenilemeleri etkili oldu. Aralık 2000 itibarıyla 7.2 katrilyon

lira olan bankacılık sektörünün özkaynakları, reel olarak % 52.5 oranında artarak 2001 yılının Ağustos ayında 17 katrilyon liraya yükseldi. Özkaynaklardaki bu artışla TMSF kapsamındaki bankaların bilanço yapılarını güçlendirmek amacıyla Hazine tarafından verilen devlet iç borçlanma senetlerinin (DİBS) pasifteki karşılığının yedek akçeler hesabında izlenmesi ve kamu bankalarına yapılan sermaye desteği etkili oldu.

2001 yılının Ocak - Ağustos döneminde bankacılık sektörünün aktif yapısında, menkul değerlere plasmanlar lehine önemli bir değişim gözlemlendi. Nitekim, toplam aktifler içinde, menkul değerler cüzdanı ve bağlı menkul değerler toplamının payı bir önceki yıl sonuna göre 16.2 puan artarak % 33.9 olurken, kredilerin payı 4.6 puan azalarak % 26'ya indi. Gruplar itibariyle incelendiğinde kredi portföyünün toplam aktifler içindeki payı, kamu ve TMSF bünyesindeki bankalarda belirgin bir biçimde azalırken, özel bankalar grubunda sınırlı bir düşüş gösterirken, yabancı bankalar grubunda ise arttı. Menkul değerlere plasmanların toplam aktifler içindeki payı incelendiğinde, yabancı bankalar dışındaki tüm gruplarda artış söz konusu oldu.

2001 yılı Ocak - Ağustos döneminde kamu bankalarının menkul değerlere plasmanlarındaki artış görev zararları alacaklarının tasfiyesi amacıyla verilen DİBS'lerden, TMSF bankalarındaki artış ise bu bankaların mali yapılarını güçlendirmek amacıyla Hazine tarafından ihraç edilen DİBS'lerden kaynaklandı. Özel bankalar grubunda ise menkul değerlere plasmanın bileşiminde önemli bir değişim gözlemlenmiş ve bu dönemde toplam aktifler içinde menkul değerler cüzdanının payı gerilerken, bağlı menkul değerlerin payı artış gösterdi. Bu gelişimde, özel bankaların takas işlemi sonrası almış oldukları DİBS'lerin bağlı menkul değerler kaleminde yer alması ve değerlendirme esaslarının 2001 yılında yeniden düzenlenmesi etkili oldu. 2001 yılında reel faiz oranlarının önemli ölçüde artması, ekonomik aktivitenin genel olarak daralması ve şirketler kesiminin bilanço yapısındaki bozulma bankaların kredi plasmanlarının gerilemesine yol açtı. Nitekim, Ağustos ayı itibariyle bankacılık kesiminin kredi hacmi bir önceki yıl sonuna göre reel olarak % 16.7 oranında azalmıştır. Buna paralel olarak, 2000 yıl sonunda % 50.6 olan mevduat bankalarının kredi/mevduat oranı, 2001 yılı Ağustos ayı sonunda % 39.3'e düşmüştür. Kredi portföyünün daralmasında bu dönemde kamu ve fon bankalarında takibe düşen alacakların önemli oranda yükselmesi de etkili olmuştur. Nitekim, brüt (Krediler+Takipteki Alacaklar) olarak değerlendirildiğinde

Ocak - Ağustos döneminde kredi hacmindeki reel daralma % 10.5 olmaktadır. Gruplar itibariyle incelendiğinde Ocak - Ağustos döneminde kamu ve fon bankalarının kredi portföyü reel olarak önemli oranda gerilerken, özel bankalar grubunun kredi portföyündeki azalma daha sınırlı kalmış, yabancı ve kalkınma yatırım bankalarının kredi hacmi ise reel olarak arttı.

Bankalarda Mevduat Büyüdü, Kâr Küçüldü

Hisseleri borsada işlem gören 14 bankanın toplam mevduatları % 124 artışla 45 katrilyon liraya ulaştı. Bu bankaların aktiflerinin toplamı da % 88 büyüdü. Ancak sadece 5 banka geçen yılın dokuz ayına göre kârını arttırdı. Finans kesiminde yaşanan sorunlar halka açık bankaların bilançolarıyla da kendisini belli ediyor. Hisse senetleri İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem gören bankalar, bu yılın "bağımsız denetimden geçmemiş" dokuz aylık bilançolarını açıkladılar. Sonuçta, 14 bankanın toplam kârlılıklarının geçen yılın dokuz aylık dönemindeki bilanço sonuçlarına göre % 43 gerilediği ortaya çıktı. Borsadaki 14 banka arasında sadece 5 tanesi geçen yıla göre kârlarını arttırmayı başardı. 14 bankanın ortalama kârlılıkları % 1.5 geriledi. Halka açık 14 bankanın bu yılki toplam aktif büyüklüğü, % 88 artışla 66.4 katrilyon lira oldu. 2000 yılının dokuz aylık döneminde aynı 14 bankanın aktifleri toplamı 35 katrilyon liraydı. Aynı bankaların, mevduat bankası olan 11 tanesindeki toplam mevduat artışı ise % 124.9 düzeyinde gerçekleşti. Geçen yılın dokuz aylık sonuçlarına göre mevduat toplamı yaklaşık 20.1 katrilyon lira olan bu bankalarda 2001 yılı dokuz aylık bilançolarına göre toplam mevduat rakamı 45.2 katrilyon liraya ulaştı.

Bu yıl dokuz aylık bilançolarında Sınai Yatırım Bankası (SYB) ve Toprakbank zarar açıkladı. Geçen yıl Eylül ayı sonu itibariyle 6.3 trilyon lira kâr elde eden SYB, bu yıl yine Eylül ayı sonu itibariyle 15.3 trilyon lira zararda olduğunu bildirdi. Toprakbank ise geçen yılın dokuz aylık sonuçlarına göre 17.1 trilyon lira kârdayken, bu yılın aynı döneminde 122.8 trilyon lira zarara döndü.

Türkiye'nin büyük bankalarından Akbank, dokuz aylık bilançolar itibariyle aktiflerini % 117 arttırarak, çok şubeli bankalar arasında en yüksek aktif artışı sağlayan banka oldu. Akbank açıkladığı net 335.9 trilyon liralık kâr rakamıyla da borsada işlem gören bankalar arasındaki en yük-

sek kârı açıklayan banka oldu. Akbank'ın vergi karşılığı olarak ayırdığı 109 trilyon lira da borsadaki bankalar arasında ayrılan en yüksek vergi karşılığıydı.

Borsadaki bankalar arasında en yüksek aktif toplamına sahip olan İş Bankası, aynı zamanda mevduatta ve mevduat artışında dokuz aylık bilançolar itibariyle lider konumunda. Bankanın geçen yıl 7.2 katrilyon lira düzeyinde olan aktifleri bu yıl % 100 artışla 14.5 katrilyon liraya ulaştı. Dokuz aylık bilançolar itibariyle en yüksek kâr artışını elde eden banka Türk Ekonomi Bankası (TEB) ile Dışbank oldular. TEB'in geçen yıl 17.7 trilyon lira olan net kâr bu yıl % 111 artışla 37.4 trilyon liraya ulaştı. Dışbank'ın ise 43 trilyon lira düzeyindeki geçen yılki dokuz aylık kârı bu yıl % 102 artıp 87.3 trilyon liraya çıktı.

Fon Bankalarının Mevduatı Ziraat'e

Fon'daki bankaların tamamının yıl sonuna kadar elden çıkarılması düşünülürken bu bankaların mevduatlarının önce özel bankalara, satılmazsa Ziraat Bankası'na devredileceği belirtiliyor. Edinilen bilgiye göre, Fon bankaları yıl sonuna kadar satılmazsa tasfiye edilecek. Bu bankaların elindeki mevduat ve kamu kağıtlarının ise özel bankalara devredilmezse zarar etmeyecek şekilde Ziraat'e aktarılması düşünülüyor.

Akçakoca: Yabancı Banka Tekeli Olmaz

BDDK Başkanı Engin Akçakoca, yabancı sermayeli bankaların sektördeki paylarının artacağı, ancak bu artışın tekelleşme boyutuna ulaşmasına imkan olmadığına düşünülüğünü belirtti. BDDK Başkanı, yabancı bankaların Türk Bankacılık sektörü içindeki aktif paylarının 30 Haziran 2001 tarihi itibariyle % 4 olduğunu bildirdi. Kasım ve Şubat'taki ekonomik dalgalanmaların ardından bankaların sermayelerinin erozyona uğramış olması ve ülkemizde sermaye birikiminin yetersizliği nedeniyle bankalara gereken oranda sermaye aktarımı yapılmadığına işaret eden Akçakoca, bu tabloda yabancı sermayeli bankaların sektör içindeki paylarının artacağını vurguladı.

Tekelleşme boyutuna varacağını düşünmedikleri bu artışın yaratabileceği tekelleşme eğilimi karşısında da Rekabet Kurumu'nun gerekli tedbirleri almasının yasal bir gereklilik olduğunu kaydeden Akçakoca, "Ayrı-

ca Türkiye'de faaliyet gösteren tüm bankalar yerli ya da yabancı sermayeli olmaları bakımından bir ayrıma tabi tutulmaksızın BDDK'nın gözetim ve denetimi altında bulunmaktadır" dedi. Akçakoca, Demirtbank'ın portföyünde bulunan devlet iç borçlanma senetleri konusunda da, bankanın toplam aktifinin % 54.2'sini bu senetlerin oluşturduğuna dikkat çekti. BDDK Başkanı, bu bankanın faizlerdeki artış sonucu portföyünün piyasa değerinin maliyetin altına düşmesi nedeniyle 226 trilyon lira zarara maruz kaldığını belirterek, şu açıklamada bulundu: "Bankacılığın temel ilkelerinden biri olan riskin dağılımı ilkesine bağlı kalmaksızın ve ileride doğabilecek piyasa ve faiz riskleri dikkate alınmaksızın banka kaynaklarının bu denli büyük bir miktarının tek bir kaleme yatırılması, banka yöneticilerinin sorumluluğundadır. Bankalar Yeminli Murakıplarınca Demirtbank'ın 31 Aralık 1999 tarihli mali verileri esas alınarak yapılan incelemede sonucunda düzenlenen ve Bankaya tebliğ edilen raporlarda, bankanın kamu borçlanma senetleri ağırlıklı aktif yönetimi politikası eleştiri konusu olmuş ve bankaca geliştirilmeye başlanan kredilere ve kalıcı mevduata yönelik politikalara daha fazla ağırlık verilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir.

Pamukbank Birleşmeye Sıcak Bakıyor

Yapı ve Kredi Bankası ile birleşme hazırlığı yapıldığı haberleri yalanlayan Pamukbank'ın Genel Müdürü Orhan Emirdağ, birleşme konusunun acele yapılacak bir olay olmadığını belirterek, "Her türlü alternatifi değerlendiriyoruz. Şu anda herhangi bir karar da vermiş değiliz" dedi. Emirdağ, Pamukbank'ın 9 ayda % 90'a yakın bir bilanço büyüklüğü gerçekleştirdiğini, 46 trilyon lira kârı olan bankanın mevduatında da iyi bir artış olduğunu kaydetti. Orhan Emirdağ, "Özellikle Şubat'tan bu yana vadesiz mevduatta çok ciddi artışlar sağladık. Dış ticaret payımızı ithalatta dolar bazında % 50, ihracatta % 40 arttırdık. Türkiye'nin koşullarına rağmen iyi" diye konuştu. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde piyasa payı edindiklerini belirten Emirdağ, "Fena götürmüyoruz. Kriz ortamında yeni yükler de yüklenmedik. Yani Şubat ve Kasım krizinde de iyi götürdüğümüz kanaatindeyim" dedi. Herkesin Pamukbank Yapı Kredi ortaklığını yakın bir ihtimal olarak gördüğünü ifade eden Emirdağ, şunları kaydetti: "Türk bankacılığının yeniden yapılandığı bir süreç içindeyiz. Bu süreç gördüğüm kadarıyla farklı olacak. Yani 3 yıl sonra Türk bankacılığı bugünkünden farklı olacak. Banka adetleri, bankaların yapısı da farklı olacak. Dolayısıyla her-

kes kendi durumunu değerlendirmek ve bunun için doğru karar almak zorunda. Yani başkalarının ne yaptığını da iyi izlemek gerekiyor."

Başka bankalar için yabancı ortaklıkların gündemde olduğunu anlatan Emirdağ, şöyle konuştu: "Biz stratejimizi uzun vadeli, rekabet gücünü arttıracak bir doğrultuda yapma çabası içindeyiz. Dolayısıyla değişen yapıda yani özkaynak güçlendirilmesi farklı şekilde mi olur, bir yabancı ortakla mı olur, kısa vade ya da orta vadede birleşerek mi olur? Birleşerek bir yabancı ortaklık olabilir. Bunların hepsi tartışılması gereken konular. Dolayısıyla bu iş böyle yapılacak bir olay değil. Çevre koşulları da çok etkiliyor. Biz her türlü alternatifi değerlendiriyoruz. Şu anda herhangi bir karar da vermiş değiliz" Emirdağ, şu anda yabancı ortağa daha mı sıcak baktıkları yolunda bir şey söylemenin doğru olmayacağını belirterek, "Göreceğiz, piyasayı izliyoruz. Yabancı ortak olmadan da başka çözümlerimiz olabilir. Hepsini düşünüyoruz " dedi. Kaynak geleceğinin kesin gibi olduğunu ve piyasaların buna inandığını ifade eden Emirdağ, faizlerin düştüğünü ve Kasım ayında herhangi bir problem olmasının mümkün gözükmediğini bildirdi. Emirdağ, " Bu, 2002 yılında nispeten daha büyük büyümeye geçme ihtimalini de arttırdı " dedi. Orhan Emirdağ, yurtdışından ciddi bir para gelmesi durumunda doların 1 milyon 450 binlere inip yılı 1 milyon 500 liradan bitirebileceğini savunarak, bunun oldukça büyük bir başarı olacağını kaydetti.

Turkish Bank 100 Yaşında

Turkish Bank 100'üncü kuruluş yıldönümünün bankacı Ahmet Dallı'nın anısına düzenlediği " Bankacılık Ödülleri " töreni ile kutladı. Turkish Bank Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Tanju Özyol, Dallı'nın, "Bankacılık herhangi bir ticaret değil, ciddi bir iştir " sözünü her zaman hatırladıklarını söyledi. Özyol, "Turkish Bank, kendisine emanet edilen paralarla mace-raya girişmedi. Bankacılığın dışında hiçbir faaliyetle ilgilenmedi " dedi. Törende, Hürriyet Gazetesi yazarı Ege Cansen, konuşmasında " kapitalist sistemde bankaların rolü sosyalist sistemdeki merkezi planlama teşkilatı gibidir, bankalar kaynakların dağılımını belirler" dedi. Bankaların en önemli işlevinin krediler olduğu kaydeden Cansen. Banka kredilerinin doğru işlerin finansmanında kullanılması durumunda ülkenin gelirinin artacağını aksi taktirde banka kredilerinin bir ülkenin milli geliri üzerinde olumsuz etkisi olacağını söyledi. Birincilik ödülü Yapı ve Kredi Banka-

sı'ndan Selçuk Tamer, Ali Bahadır Minibaş ve Semir Güreyip'in öncülüğünde gerçekleştirilen, "Merkezileştirme Projesi "ne verildi.

Finansbank - BNP Görüşmeleri Uzatıldı

BNP Paribas ile Fiba Holding arasında Finansbank'a ortaklığa ilişkin görüşmeler 15 Ocak 2002 tarihine kadar uzatıldı. Fiba Holding'den Borsa'ya gönderilen açıklamada, BNP Paribas ile Finansbank'ın Türkiye'deki faaliyetleriyle ilgili yeni bir gizlilik ve münhasırlık sözleşmesinin imzalandığı daha önceden duyurulduğu hatırlatıldı. Açıklamada, bu kez BNP Paribas ve Fiba Holding'in söz konusu gizlilik ve münhasırlık sözleşmesinin yakın bir gelecekte Finansbank'ın Türkiye'deki faaliyetlerinin ve bir kısım yurtiçi iştiraklerinin satışıyla ilgili sözleşmenin sonuçlandırılması hususunda görüşmelere devam edilmesi amacıyla 15 Ocak 2002 tarihine kadar uzatılmasına karar verildiği kaydedildi.

Türkbank'ta Yeni Dönem

Türkbank Yönetim Kurulu Başkanı Tefvik Altınok, Türkbank'ın bankacılık işlemi yapmaya başladığını bildirdi. Altınok, Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararı çerçevesinde BDDK kararı doğrultusunda Türk Ticaret Bankası'nın bankacılık işlemlerini durdurduğunu hatırlattı. Altınok, "Daha sonra açılan dava sonucunda ise bu kararın yürütmesinin durdurulması kararı alındığından dolayı şimdi BDDK'nın kararının durdurulması gerekiyor. O paraleldé yapılan bir işlemdir. Türkbank bankacılık işlemi yapmaya başlamış durumda" dedi. Tefvik Altınok, Türk Ticaret Bankası için bundan sonra nasıl bir politika izleneceğini BDDK'nın bileceğini kaydetti.

Türk Ticaret Bankası Munzam Sosyal Güvenlik ve Yardım Sandığı Vakfı Başkanı Celal Balabanlı da, Türkbank'a tekrar bankacılık yapma izni verildiğini çok az insanın bildiğini belirterek, "Mevduat toplamaya başladı, ama tam bir tanıtım olmadı. Bunu banka yönetimi kendisi yapmadı. Yönetimde biz olsak reklam yapardık" dedi. Şube müşterilerinde belli bir artış olduğunu bildiren Balabanlı, "Danıştay 10. Dairesi'nde yargılama süreci devam ediyor. Yargılama sürecinde Türkbank'la ilgili olumlu karar verilir ve tanıtım yapılırsa eski ve yeni müşteriler gelir" diye konuştu. Türkbank'a tekrar bankacılık yapma izni verilmesiyle Türkbank'ın fon bankası olmadığı kabul edildiğini vurgulayan Balabanlı, hiçbir borcu olmayan ve bütün mevduatlarını Merkez Bankası ve Hazine'den tek kuruş alma-

dan ödeyen Türkbank'ın 2 - 3 ay içinde hazırlanarak satışa sunulmasını istedi. Balabanlı, "bu aşamada Vakfın üstüne düşen katkı varsa hepsini yerine getirmeye hazırız. Eğer 7 bin emekli satışa engel olarsa, bunu alıcının üzerine yük olmaktan çıkartabiliriz" dedi. Celal Balabanlı, İstanbul Yaklaşımı çerçevesinde reel sektörün desteklenmesi için kurulacak fonların yönlendirilmesinde Türk Ticaret Bankası'nın görevlendirilebileceğini kaydetti.

TEB 100 Milyon Dolar Kredi Aldı

Türk Ekonomi Bankası (TEB), ihracatın finansmanında kullanılmak üzere 100 milyon dolar tutarında sendikasyon kredisi sağladı. TEB'den yapılan açıklamaya göre, sendikasyon kredisine Alpha Bank A.E., Bankgesellschaft, The Bank of New York, Bank of Tokyo-Mitsubishi, Comerzbank A.G, Firs Union National Bank N.A, HVB Group, Natexis Banques Populaires ve Standart Bank London Ltd.'den oluşan bir konsorsiyum katıldı. Kredi 22 Kasım Perşembe günü TEB Yönetim Kurulu Başkanı Yavuz Canevi ve konsorsiyum üyelerinin katılımıyla imzalandı.

Elde Kalan İktisat Bankası Kapatıldı

BDDK, İktisat Bankası'nın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme iznini kaldırarak, bankanın kapatılacağını açıkladı. BDDK, İktisat Bankası'nın kapatılmasıyla ilgili olarak yaptığı açıklamada, "31 Ekim 2001 tarihi itibarıyla birikmiş zararı 1 katrilyon 757 trilyon lira olan ve iki defa satışa sunulmasına karşın satışı gerçekleştirilemeyen İktisat Bankası'nın mali sistemde güven ve istikrarın sürdürülmesinin temini amacıyla 28 Kasım tarihli kararlar, 7 Aralık 2001 tarihinden itibaren izinleri kaldırmıştır" denildi. BDDK, İktisat Bankası'ndan alacaklı olanların ve mevduat sahiplerinin hiçbir hak kaybı olmayacağını, banka çalışanlarının kazanılmış hakları için gerekli önlemlerin alınacağını da bildirdi. İktisat Bankası'nın ilk kez 13 Ağustos tarihinde İtalyan sermayeli Unicredito Italiano SpA ile yapılan gizlilik anlaşması çerçevesinde satılmak istendi. Ancak bu satış girişimi sonuçsuz kaldı. Daha sonra bir defa daha satılmak istenen İktisat Bankası'nda ikinci girişim de sonuçsuz kaldı.

BDDK, Erol Aksoy'un sahibi olduğu İktisat Bankası'na 15 Mart 2001 tarihinde el koymuştu. Bankalar Kanunu'nun 14'üncü maddesinin 3 ve 4'üncü fıkralarına göre el koyulan İktisat, Avrupa Amerika Holding bünye-

sindeydi ve TMSF'ye devredilen 13'üncü bankaydı. İktisat Bankası 1984 yılında Erol Aksoy'un yönetimine ve Avrupa Amerika Holding bünyesine geçmişti. Avrupa ve Amerika Holding'in ana ortağı olduğu, Aksoy Ailesi'ne. İktisat Bankası 1927 yılında Denizli'de genç girişimciler tarafından kuruldu. 1984 yılında Aksoy Ailesi tarafından satın alınan banka, 1984'e kadar çok şubeli mevduat bankası olarak faaliyet gösterdi. İktisat bu tarihten sonra alanını ticari bankacılık olarak saptadı. 1986 yılında Türkiye'nin ilk leasing ve ilk factoring şirketini kuran İktisat'ın 1999 yılı sonu itibariyle biri yurtdışında 62 şubesi, yurtdışı 2 mali iştiraki, bir temsilciliği ve 1.321 çalışanı bulunuyordu. Erol Aksoy'un yurtdışında Park Avenue, Banque Internationale de Commerce-BRED, İktisat Bank Moscow ve Trade Deposit Bank olmak üzere 4 bankası daha vardı. Bunlardan Banque Internationale de Commerce-BRED, İktisat Bank Moscow'ın ana hissedarı İktisat Bankası olduğu için bu bankalar da Fon'a geçmişti. 1987 yılında kurulan ve Ağustos 1990'da Erol Aksoy tarafından satın alınan Park Avenue Bank'ın merkezi New York. Ağırlıklı olarak kurumsal bankacılık alanında faaliyet gösteren bankanın Türkiye'de 100'ü aşkın kurumsal müşterisi olduğu belirtiliyor. İstanbul'da bir temsilciliği bulunan banka, Fransa, İsviçre ve Rusya'da faaliyet gösteriyor.

İktisat Çalışanları Üzgün

İktisat Bankası'nın kapatılması kararı, banka personeli arasında büyük üzüntü yarattı. İktisat Bankası "bankacılık yapma ve mevduat kabul etme" izninin 7 Aralık 2001 tarihi itibariyle kaldırıldığı kararını, müşterilerine internet üzerinden duyuracak. BDDK bankacılık yapma iznini kaldırması, bazı çalışanlar tarafından "beklenen bir karar" olarak değerlendirildi. Bankanın zararlarının ekonomi üzerinde büyük bir yük oluşturduğunu ifade eden bir çalışan, IMF'ye verilen sözler belliydi. O çerçevede böyle bir karar alınacağı kesindi dedi.

Kararın personel için zorlu bir dönemi başlatacağını belirten çalışan, şunları söyledi. "Tekrar iş aramaya çıkacağız, kimimiz iş bulamayacağız, moralleri yüksek tutmaya çalışıyoruz ama özellikle kredi borcu olanlar, eşleri diğer fon bankalarında çalışanlar için çok zor olacak. Bu durumda olanlar çok üzülüyor. İktisat Bankası Genel Müdürü Doğan Tunalı'nın da, şube müdürlerine bir yazıyla kararı ilettiği ve mevduat sahipleri ile çalışanların haklarının korunacağı, personelin karardan etkilenmeden çalışmalarını sürdürmelerini istediği öğrenildi.

SPK'dan Garanti - Osmanlı Birleşmesine İzin

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Garanti Bankası'nın Osmanlı Bankası'nı devralma suretiyle birleşme başvurusuna olumlu yanıt verdi. SPK'dan Borsa'ya gönderilen açıklamaya göre, bankanın talebini yapılan toplantıda değerlendiren kurul karar organı, birleşme nedeniyle yayımlanacak duyuru metninde Doğu Holding'in Garanti Bankası'na hitaben yazdığı Compagnie Ottomani d'Investment BV ile ilgili yapılması düşünülen işlemlere ilişkin ayrıntılı açıklamanın yer almasını istedi.

Açıklamada ayrıca, her 2 banka tarafından yetkili kılınan kişilerce imzalanan devir sözleşmesinin ve Garanti Bankası'nı temsile yetkili kişilerce onaylanan ve kaşeli duyuru metninin ekinde mali tabloların bağımsız denetim şirketlerince onaylanmış haliyle Kurul'a iletilmesi ve duyuru metninin devir işleminin onaylanmasına ilişkin genel kurul toplantısından en az 2 gün önce 2 günlük gazetede ve İMKB Bülteni'nde ilan edilmesi şartları ile bankanın başvurusunun olumlu karşılanmasına karar verildiği duyuruldu. Bu arada, devir sözleşmesine, devrolunan şirketin üçüncü şahıslara olan tüm borçlarının zamanında ve vadelerinde devralan şirket tarafından tam olarak ödenmesi ve yönetim kurulunun hangi süre içinde genel kurulu toplantıya çağıracağı, bu tarihe kadar genel kurul toplantısının yapılmaması durumunda birleşme sözleşmesinin geçersiz olacağına ilişkin hükümlerin eklenmesinin uygun olacağı vurgulandı.

Akbank "Axess"i Pazara Sundu

Akbank, harcamayla anında kazandıran ve kazanılanı hemen kullandıran kredi kartı Axess'i, pazara sundu. Akbank Genel Müdürü Zafer Kurtul, Türkiye'de bireysel bankacılıkta önemli ve ciddi bir büyüme öngördüklerini söyledi. Yeni kartın tanıtımıyla ilgili düzenlenen toplantıya katılan Genel Müdür Kurtul, rekabet koşullarının zorlaştığı ve değişimin hızlandığı günümüzde çok kapsamlı bir değişim programı başlattıklarını, bu değişim ile Türkiye'de bankacılığın alışılmış çehresini değiştirmeyi amaçladıklarını vurgulayarak, "Yeni felsefemizin kilit kelimesi müşterilerimiz" dedi. Axess'in Akbank'in yenilikçi, yaratıcı, cesur ve müşteri odaklı bireysel bankacılık anlayışının en güzel örneği olduğuna işaret eden Kurtul, "Axess ile sadece müşteri beklentilerini karşılamayı hedeflemedik. Müşteri beklentilerini aşmak için, hayalleri zorlamak için, büyüleyici bir kalite için ilk yaratmak istedik" diye konuştu. Akbank Genel Müdür Yardımcısı

İlker Oral da, yeni bir kredi kartı çıkarmaya karar verdiklerinde müşterilerin farklı beklentilerini öğrenmeyi istediklerini, bu doğrultuda da piyasa ve tüketici araştırmaları yaptıklarını söyledi. Mevcut kartlardaki ortak özelliklerden farklı bir kart yaratmaya çalıştıklarını belirten Oral, "Bu kart, dünyada müşteri bağımlılık programıyla piyasaya çıkan ilk kart" dedi.

Konuşmaların ardından gazetecilerin sorularını yanıtlayan Zafer Kurtul, Türkiye'de 13.5 milyon kredi kartı kullanıcısından yaklaşık 500 bininin icralık olduğunu hatırlatarak, "Bankalar böyle bir dönemde dahi kredi kartı çıkarıyorlar. Riski daha az kredi kartlarına yönelme mi var?" sorusu üzerine şöyle konuştu:

"Türkiye'de bireysel bankacılıkta önemli ve ciddi bir büyüme öngörüyoruz. Biz Türkiye'de kredi kartı pazarının, tüketici pazarının büyüyeceğini tahmin ediyoruz. Ekonomik stabiliteyle önümüzdeki dönemde, özellikle bu segmentte önemli büyüme bekliyoruz. Bankanın kredi kartı verdiği müşterisini çok iyi seçmesi, bunu seçerken hem doğru müşteriye bulması, hem de doğru limitler dahilinde müşteriyle çalışması gibi çok önemli bir sorumluluğu var. Dolayısıyla biz burada özellikle teknoloji sayesinde çok doğru bir yaklaşım getirebileceğimizi düşünüyoruz." Kurtul, "Kredi kartı faizlerinin yüksek olması nedeniyle birçok kullanıcı zor durumda, bazıları da icralık. Faizlerin indirilmesi söz konusu mu?" sorusunu ise "Bu tür problemler tabii ki olacaktı. Bunların çok minimal olduğunu düşünüyoruz" şeklinde yanıtladı.

Tüketiciyi Koruma Derneği'nin başlattığı "Kredi Kartı Soygununa Son" kampanyasını hatırlatan bir gazetecinin, "Akbank olarak, kredi kartlarındaki gecikmeden dolayı faizlerin fahiş olduğuna inanıyor musunuz? Bir indirimle gidilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?" sorusu üzerine de Kurtul, şunları kaydetti: "Kredi kartı faizinin tespiti, sistemik bir çalışma neticesinde ortaya çıkıyor. Bugün dünyada diğer ülkelerdeki uygulamalara da baktığımızda, özellikle kredi kartı faiz oranları o ülkedeki enflasyon artı bir marjla uygulanıyor. Türkiye'deki enflasyon ve piyasadaki faiz oranlarını düşündüğümüzde buna paralel bir faiz oranı var. Temerrüt faizi uygulamaları, son Bankalar Birliği toplantısında da tartışıldı. Problem, enflasyon ve faizlerin yüksek olmasından kaynaklanıyor. Bir diğer nokta da, faizin faizi söz konusu olmadığı için bu tür temerrüt olaylarında tahsilat ve kanun takip süresi de çok uzun bir süre aldığı için bu türlü bir uy-

gulama Türkiye'de söz konusu. Bu konuyla ilgili tüm bankacılar tartışıyoruz ve müşteriye dönük çözümler getiriyoruz."

Akbank Genel Müdür Yardımcısı İlker Oral da , Axess'i kullanıcı sayısındaki hedeflerine ilişkin soruyu, "2002 sene sonuna kadar 1 milyon 300 bin karta ulaşmayı hedefliyoruz. Bu da % 6'lık bir Pazar payı demek" diye yanıtladı. Oral, "Anında para kazandırma nasıl olacak?" sorusu üzerine ise, verilecek chip paranın tutarının üye işyerinin kâr marjına göre değişeceğini ve paranın kazanıldığı yerde harcanabileceğini ifade etti. Axess'in faiz oranının diğer kartlarla aynı düzeyde 8.95 olacağını kaydeden Oral, sadece yüksek gelir grubuna verilen American Express kredi kartı kullanıcı sayısını Türkiye'de arttırmak için de tüm pazarlama ünitelerini kullanacaklarını söyledi. Piyasadaki mevcut kredi kartlarının tüm özelliklerine sahip Axess, yapılan her alışverişi anında kartın üzerinde bulunan minik bir bilgisayar sayesinde chip paraya dönüştürüyor. Bir chip paranın TL'ye eşit olduğu puan sisteminde kazanılan meblağ, anında harcanabiliyor. 109 marka ve 2 bin 348 üye işyeri ile Türkiye'de 400 bin, dünyada ise 21 milyon mağazada para kazandıran Axess, üye işyerlerinin uygulamakta olduğu 2 - 12 ay arası taksit seçenekleri dışında taksitleri tüketicinin seçeneğine göre belirleyebiliyor. 18 yaş üzerinde gelir sahibi tüm tüketicilere yönelik olan Axess, sıklıkla alışveriş yapılan noktaları tanıyor ve bu noktalarda kullanıcıya anında sürpriz ödüller kazandırıyor.

Toprakbank Fon'a Devredildi

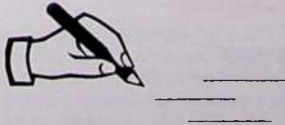
BDDK gerekli tedbirleri almayan, zararı özkaynaklarını aşan, mali bünyesi zayıflayan Toprakbank'ı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devretti. Konuyla ilgili BDDK açıklamasında, 30 Kasım 2001 tarih ve 538 sayılı kararla, Bankalar Kanunu kapsamında verilen talimatlara rağmen gerekli tedbirleri almaması, kaynaklarını bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye atacak biçimde hissedarlarının oluşturduğu sermaye grubuna aktarması, zararının özkaynaklarını aşarak yabancı kaynaklara sirayet etmesi, maliye bünyesindeki zaafiyet sonucu faaliyetini sürdürmesi mevduat sahiplerinin haklarını ve mali sisteminin güven ve istikrarını tehlikeye düşürmesi nedeniyle, 4389 Bankalar Kanunu'nun 3 ve 4 numaralı fıkralarına istinaden Toprakbank'ın yönetim ve denetiminin TMSF'ye devredildiği bildirildi.

Bankacılık Sektörü % 28 Küçüldü

Türkiye ekonomisinin içerisinde bulunduğu krizin önemli nedenlerinden biri olarak gösterilen bankacılık sektörü, krizde % 28 oranında küçüldü. Sistemin toplam büyüklüğü Eylül sonunda 111.8 milyar dolara kadar düştü. Bankalar Birliği'nin verilerine göre bu yılın ilk 9 ayında kamu bankaları % 43'le en hızlı küçülen banka grubu oldu. Kamu bankalarının toplam aktifleri 30.4 milyar dolara kadar gerilerken, özel mevduat bankalarının aktifleri % 23 azalarak 56.4 milyar dolar oldu. Ancak bu küçülme, özel mevduat bankası statüsündeki kimi bankaların TMSF bünyesine alınmasından da kaynaklandı. Bu nedenle Fon'daki bankaların aktif büyüklüğü % 1 artarak 13.1 milyar dolara çıkarken, yabancı bankalar ise % 22'lik bir küçülme yaşadı. Yabancı bankaların toplam aktifleri 6.5 milyar dolara indi.

Türk bankacılık sistemi bu yılın ilk dokuz ayını, TMSF bünyesindeki bankaların rekor zararları nedeniyle 5.1 katrilyon lira zararla kapattı. Bankalar Birliği'nin verilerine göre, sistemdeki 68 bankanın yılın ilk dokuz ayındaki faaliyetleri toplam 5.1 katrilyon lira zararla sonuçlandı. Bu dönemde en yüksek zarar TMSF bünyesindeki Etibank'ta oluştu. Bu yıl Haziran ayında Fon kapsamındaki İnterbank ve Esbank bünyesine katılan Etibank ilk dokuz ayı 1.6 katrilyon lira zararla kapattı. Geçen ay HSCB'ye satışı gerçekleştirilen Demirbank'ın dokuz aylık zararı ise 1.5 katrilyon liraya ulaştı. Fon bankalarından Kentbank 1.1 katrilyon, EGS bank 830 trilyon lira zarar etti. Ziraat Bankası'nın 215 trilyon lira ile bankacılık sisteminin ikinci en büyük kâr rakamına ulaştığı bu dönemde diğer kamu bankası Halkbank ise 627.7 trilyon lira zarar etmekten kurtulamadı.

Bu dönemde en yüksek kâra ise 335.9 trilyon lira ile Akbank ulaşırken, Ziraat Bankası ikinci oldu. Bu dönemde kâr eden bankaların toplam kârı 1 milyar 231 milyon dolar, zarar eden bankaların toplam zararı ise 4 milyar 591 milyon dolar oldu. Aktif sıralamasında ise Ziraat Bankası, 27.4 katrilyon lira ile ilk sıradaki yerini korurken, İş Bankası 14.5 katrilyon lira ile ikinci, Akbank 14.5 katrilyon lira ile üçüncü oldu.

SİZ DE ABONE OLUN!

«Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»ne abone olanlar,
«Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»ni önce okuyanlardır.

Adı Soyadı : .....

Firma Adı : .....

Adres : .....

Posta Kodu : .....Tel: ..... Fax: .....

- Abone olmak istiyorum.
- Yeniden abone olmak istiyorum.
- Lütfen temsilcinizi gönderin (İstanbul'da oturanlar için).

«BANKA-MALİ VE EKONOMİK YORUMLAR» Aylık Dergi, 12 sayı için 2002 Yılı Abone Koşulları;

YURT İÇİ

6 Aylık: 20.000.000.- TL

1 Yıllık: 36.000.000.- TL

YURT DIŞI

6 Aylık 25 \$

1 Yıllık: 50 \$

Not: Öğrencilere % 30 indirim yapılmaktadır.

Abone bedeli (.....) TL, aşağıdaki işaretli banka hesabınıza havale edilmiştir.

Akbank T.A.Ş.
Nuruosmaniye Şubesi
Hesap No: 35875-4

Garanti Bankası
Nuruosmaniye Şubesi
Hesap No: 6299897

T. İş Bankası
Cağaloğlu Şubesi
Hesap No: 530979

«EKONOMİK MALİ YAYINLAR SAN. VE TİC. A.Ş.» adına, abone bedeline ilişkin, bankaya yatırdığınız maktubuzun (ve öğrenci iseniz, öğrenci kimliğinizin) fotokopisini, yukarıdaki abone formu ile birlikte lütfen, «Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar Dergisi; Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak, No. 6 / 2; 34400 Sultanahmet – İSTANBUL» adresine gönderebilir ya da şu numaraya Fax geçebilirsiniz: (0 – 212) 518 66 43 • Tel: 518 17 32 - 516 11 45 • e-mail: ekonomikyorumlar@hotmail.com

Yatırım bankacılığı
hizmetlerinde önünüzü
gösteren bir ışık var:

Kurumlara yönelik
finansal çözümlerde
Yapı Kredi Yatırım farkı !

DENİZ FENERİ:

Şiş, kayalık, tehlikeli
suları işaret eder,
denizcileri uyarır ve
onlara seyrisüfere
elverişli derinlikteki
yolları gösterir.
Gece karanlığında bile,
güçlü ışığıyla, kolay,
güvenli yol almayı sağlar.
Mendirek girişlerinde parlar,
fırtınalı havalarda sığınacak
limanları işaret eder.
Bir deniz feneri, kendini,
millerce uzaktan gösterir,
uzak görüşlülüğün
avantajlarını sunar.

Hepsi birarada...

Başarıları uluslararası kurumlarca tanınmış, deneyimli
uzmanlardan oluşan profesyonel bir kadro.

Yatırımcıların en iyi bilgilendiren sektör ve şirket araştırmaları.

Yurtiçine yayılmış geniş şube ağına bağlı olduğu
etkin plasman gücü.

Yabancı yatırım bankalarına ve fonlara etkin ulaşım ve işbirliği.

Sadece Yapı Kredi Yatırım'da.

Yatırım bankacılığı hizmetlerinde, yolunuzu, en hızlı ve
en güvenli biçimde Yapı Kredi Yatırım aydınlatıyor.

**YKY uzmanları, kuruluşunuzla işbirliğine ve
her aradığınızda hizmet sunmaya hazır.
Halka arz, finansal ortaklık (private equity),
stratejik ortaklık, şirket evlilikleri,
proje finansmanı konularında YKY
uzmanlığından yararlanın.**

Halka arzda lider.

**YAPI KREDİ
YATIRIM**

YAPI KREDİ YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.
Yapı Kredi Plaza Büyükdere Cad. Levent 80620 İstanbul
Tel: (0 212) 280 10 30 (pbx) www.yky.com

Hayat bir yolculuksa, yeriniz önde olmalı.

